

TRO INNSIKT UTSYN HÅP

ST. OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR
RELIGION OG KULTUR

01/2024

FYLLER 75 ÅR
Stort intervju med
kardinal Arborelius

TEMA
Kristenretten
og Landsloven

NONNER I NORDEN:
Troen
overvinner
alt

90

Aktuell profil:
Ingrid Rosendorf Joys

26

TEMA:
Kristenretten og
Landsloven

Nº 01/2024

Innhold

Leder	3
Biskop Bernt har ordet	5
Min tro: Angelica Pirela	6
Bacalhau da Noruega: «Guds påskemmat»	12
Nonner i Norden	16
Aktuelt: Norge rundt	22
Aktuelt: Verden rundt	24

TEMA: KRISTENRETTE OG LANDSLOVEN

Historiske milepælar	28
Mostratinget 1024: Eit jubileum det er verdt å feira?	30
Landslova av 1274: Som eit kall frå Gud	32
Utgjør katolske verdier Norges grunnfjell?	36
Vår katolske nasjonal-lengsel	38
Kirkevandring i Roma: San Girolamo della Carità	42
Kardinal Arborelius fyller 75 år	45
Betraktninger: Å miste en kirke	52
Kunst: Kunsthistorikeren og geniet	54
Guds ord ved pater Arne Fjeld, OP	57
Norske helgener: Sankt Svithun	58
Katolsk profil: Pater Per Bjørn Halvorsen	60
Martin Scorsese lager ny film om Jesus	65
Klostertanker ved søster Hedvig Sophie	66
Min søndagsmiddag: Peruansk ceviche	68

«Et blick kan løfte, gi liv,
helbrede, men det kan også bryte
ned og knuse den andre.»

SØSTER HEDVIG SOPHIE, SIDE 66

Påskequiz	70
Sannhetsserum: Landsloven – mer enn makt	72
Signert ved pater Torbjørn Holt	74
Bokintervju: Norsk bibel med katolsk kanon	76
Bokomtaler	77
Blick i arkivet	81
Klipp	87
Musikk	89
Aktuell profil: Ingrid Rosendorf Joys	90
Nytt om navn	91
In memoriam	93
Utgangsort: <i>Troens natt</i> av Per Bjørn Halvorsen	94

60

Katolsk profil:
Pater Per Bjørn
Halvorsen

12 BACALHAU DA NORUEGA:
«GUDS PÅSKEMAT»

Vår tid er nå

Av enkelte norske skolebøker kan man få inntrykk av at den «gode» kristendommen kom til Norge først på 1500-tallet og at alle velferdsordninger og rettstrygghet for enkeltmennesket først ble innført av Einar Gerhardsen og Arbeiderpartiet engang på 1950-tallet. Det er, for å si det mildt, og muligens med en litt gammeldags formulering: en sannhet med *modifikasjoner*.

I DETTE NUMMERET AV St. Olav tidsskrift ønsker vi ikke bare å markere jubileene for kristenretten og landsloven. Men også, i all beskjedenhet, å bidra til en eksponering som har pågått i noen år allerede; nemlig å vise hvor mye katolsk tankegods og katolsk-kristne verdier dagens norske samfunn ikke bare bærer med seg, som Vårt Lands politiske redaktør Berit Aalborg skriver i en artikkel, men faktisk også er gjennomsyret av. Vårt samfunn hviler på katolsk-kristne verdier. Det er all grunn til å feire vår katolske fortid, påpeker Aalborg, kanskje spesielt det, som professor Jørn Øyrehagen Sunde har presisert i et innlegg i Aftenposten, at med den katolske kongen Magnus Lagabøters innføring av Landsloven fikk et *positivt menneskesyn* solid grunnfeste i Norge.

Ja, det er all grunn til å markere, både i år og i årene mot det store jubileumsåret for kristningen av Norge, i 2030. Det bør også være maktpåliggende at vi i de kommende årene får justert historiebøkene slik at katolsk tro og læres betydning for utviklingen av Norge kan finne sin rettmessige plass (kanskje vil ChatGPT hjelpe oss?)

Og vel så viktig er det, som katolske jurister påpeker i en enquete her i bladet, at vi som katolikker i det daglige lever etter Evangeliets bud, videreformidler de kristne dyder og viser at Evangeliets budskap kan berøre og treffe dagens mennesker.

I EN TID PREGET AV FRYKT og negativitet: kriger, lidelser og kriser, er det vår oppgave å holde fast ved det positive og håpet i Jesus Kristus - den tro, den lære

og de verdier våre forfedre brakte med seg til dette lille landet mot isødet for tusen år siden.

En viktig oppgave vil være å kommunisere at vår katolske arv og våre verdier er relevant og aktuelt livsinnhold for dagens mennesker. Spennende i denne sammenheng er Trondheim stifts misjonsprosjekt *Misjon 2030*.

SER VI OSS RUNDT, er det mye å glede seg over i nærliggende tall: ved inngangen til 2024 var vi 169.224 registrerte katolikker i Norge, (mot 2.700 for hundre år siden). En søndag i fastetiden i februar var det seks katolske messer i Bredtvet kirke i Oslos Groruddal, hvor det bor 130.000 mennesker. Dalen har 11 lutherske kirker og én katolsk. I seks av de 11 lutherske var det ingen gudstjenester denne søndagen.

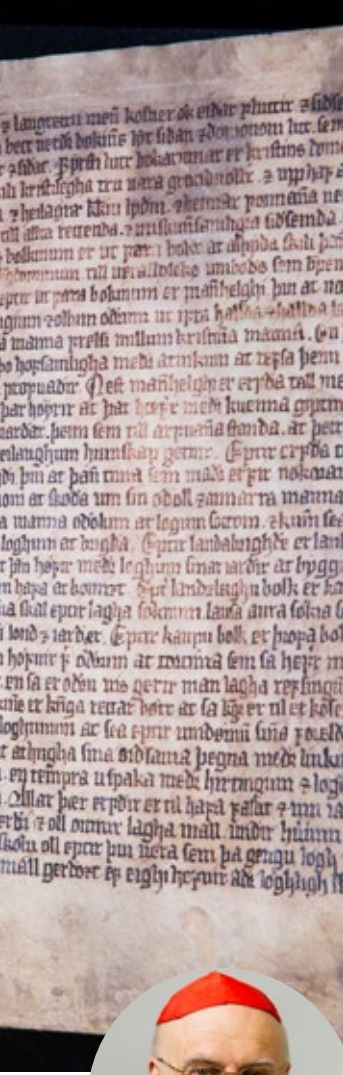
Men vi bør også reise de store spørsmålene: om hvordan vi kan arbeide for at våre kristne og humanistiske verdier kan få en mer sentral plass i det norske samfunnet. For i en tid preget av krigsfrykt og kriser, vil spørsmålet om hvilke verdier vi dypest sett skal forsvare og hva vi tror på, melde seg.

Det norske Forsvaret fremholder at de i dagens usikre tider ønsker en overordnet nasjonal strategi for å «styrke *resilien*sen (den mentale motstandsdyktigheten) i befolkningen og motstandsevnen til totalforsvaret i krise og krig.»

Døren til vår katolsk-kristne arv er åpen for den som vil inn. Kirkens kjerne har ligget fast i 2000 år, selv om tidens pendel av og til har svingt vekk fra oss. Tegn i tiden kan tyde på at den nå er på vei tilbake.

Hans Rossinè

HANS ROSSINÈ
Redaktør

45

Stort intervju med 75-årsjubilant biskop Anders

Ingen skal tro alene!

St. Olav kirkeblad ønsker å bidra til å styrke troen og håpet i det katolske fellesskapet i Norge. Vi håper å gi alle våre lesere – katolikker som ikke-katolikker – innsikt i og utsyn over Kirken, troen, historien og tiden vi lever i.

GRATIS ABONNEMENT:

- ◆ Send en **SMS** til nr. 969 43 490 med kodeord **STOLAV** etterfulgt av navn og adresse
- ◆ Send en **E-post** med navn og adresse til abonnement@katolsk.no
- ◆ Ring 23 21 94 21

La oss tenne nye lys!

FASTEMANDAT 2024

«**N**å slukkes lysene», sa den britiske utenriksminister Sir Edward Grey 3. august 1914, den samme dag som første verdenskrig ble erklært. Det ville kanskje ha vært mer presist å si at lysslukkingen allerede hadde pågått en stund, og mange bidrog til den. Verdenskrigen kom til å vare i over fire år; den krevet 18 millioner dødsopfre. Destruktive konsekvenser av den har vi kunnet observere inntil vår egen tid. Og fredsslutningen, nedfelt i Versailles-traktaten, førte ikke til den varige fred vår verden håpet på, for å si det mildt og forsiktig.

I DE SISTE ÅR er mange lys blitt slukket: I Midt-Østen, Ukraina og Sudan, for å nevne noen. Vi er sterkt bekymret for andre, blant dem Taiwan og Korea. Antisemittismens appell – også i vårt eget land – burde provosere oss til handling, likeledes forfølgelsen av millioner kristne og andre troende.

STILT OVERFOR DETTE, har vi nemlig to muligheter: Vi kan fortvile og resignere, eller vi kan tenne nye lys. Motstand mot rasistiske, etniske og religiøse fordommer er vårt ansvar. Den som ikke står opp mot demagogene, tillater at mørkets gjerninger griper om seg.

ER IKKE DE LYS VI MAKTER å tenne for små og svake? Slik vil onde krefter at vi skal tenke. Med den frihet viljen alene kan gi oss, forblir vi utholdende i bønne.

Gud handler ved hjelp av dem som tror på ham og vil gjøre hans vilje. Det er umulig å be uten å la bønne bevege oss til gjerninger Gud vil. Det kan dreie seg om å hjelpe mennesker i nød hvor vi kan gjøre noe konkret. Perspektivet må også være større og videre: Mennesker som sulter, forfølges, eller av andre årsaker går til grunne, uansett hvor de er. Kristus sier at det vi ikke gjør for dem, gjør vi heller ikke for ham.

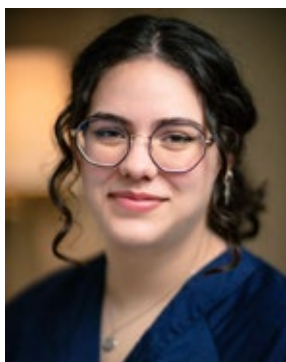
VI KAN GJØRE en kraftig felles anstrengelse materielt, sammen tenne et stort lys. For å være praktisk oppfordrer jeg mine norske trosfeller til å gi det de kan unnvære gjennom Caritas. Så lover jeg også å gjøre det.

+ Bernt I. Eidsvig
Biskop av Oslo

En omvei hjem til Kirken

Angelica Pirela (22) sluttet å gå i messen fordi hun var sint på Gud. Hva fikk henne til å komme tilbake?

TEKST: CAROLINE BELAÚNDE BRYNSRUD FOTO: MICHAL TYRKIEL

**ANGELICA MARIA
PIRELA-CUDDÉ,
21 ÅR**

Tilhører St. Ansgar
menighet, Kristiansand
Helsefagarbeider og
sykepleiestudent

«**K**atolsk revertitt» er et uttrykk som brukes om noen som har vokst opp i Kirken, men som har kommet tilbake etter en periode hvor de sluttet å praktisere troen.

SØNDAGSMESSEN

– Som barn var det aldri et spørsmål om vi skulle i søndagsmessen, det var bare en del av rutinen. Hver lørdag dro jeg fra Hommersåk sammen med foreldre og søsken til Stavanger for å høre messen kl.18.00. Reisen tok omtrent en halvtime, men vi dro alltid tidlig i tilfelle det skjedde noe på veien, forteller Angelica.

Familien hennes dro fra Venezuela til Norge i 2006, da hun var fem år gammel. Angelica vokste opp med sine 12 andre søsken i et katolsk hjem. De pleide å be bordbønn og aftenbønner sammen. Ofte ba de om at faren skulle få en stabil jobb og at moren skulle bli frisk. Foreldrene ba rosenkransen sammen flere ganger i uken, og inviterte barna til å bli med av og til.

– Det var også vanlig å ha katekese med pappa hele oppveksten. Han brukte ofte altfor store ord til at vi kunne skjønne alt, men vi lærte noe likevel. «20 poeng!» jublet han da jeg svarte riktig på noe, selv om det var han som hadde hvasket svaret til meg.

NYE PERSPEKTIVER

Som tenåring ble det vanskelig for Angelica

å skjønne hvorfor hun skulle bli med i messen.

– Jeg så ikke noe grunn til å dra, jeg syntes messen var kjedelig. Jeg begynte å lure på om jeg virkelig hadde en tro, eller om jeg bare var katolikk fordi foreldrene mine var det?

Angelica fikk nye perspektiver sommeren 2016, da hun var 15 år gammel. Da ble hun for første gang med på leir i regi av Norges Unge Katolikker.

– Min verden utvidet seg. Først skjønte jeg at Rogaland ikke var hele Norge, men bare et fylke. Jeg skjønte også at jeg ikke står alene om å være katolikk, og at jeg kunne være stolt over å være det. Gjennom å delta på leir vokste det frem et ønske om å bidra til å formidle Kirkens budskap, sier hun.

Angelica ble styrket i troen av å være med andre unge katolikker gjennom NUKs arrangementer. Men det var fortsatt utfordrende å stå alene som katolikk ellers i hverdagen. Hun var den eneste praktiserende katolske eleven i klassen, og ofte kom hun i uenigheter med andre medelever på grunn av de andre barnas syn på hennes tro.

VANSKELIG

– Det var vanskelig å finne noen som ville snakke om troen, de fleste rundt meg ville bare diskutere. Diskusjon ble fort om til latterliggjøring, som førte til at jeg begynte å unngå å snakke om at jeg var katolikk.

– I tillegg begynte jeg å slite psykisk »»

”
**Jeg begynte å
lure på om jeg
virkelig hadde
en tro, eller om
jeg bare var
katolikk fordi
foreldrene mine
var det?**

**VIKTIGE
REMEDIER:**
Korset og
stetoskopet.

Bispegra
omsorgssenter

Hovedinngang ←

C parkering ←

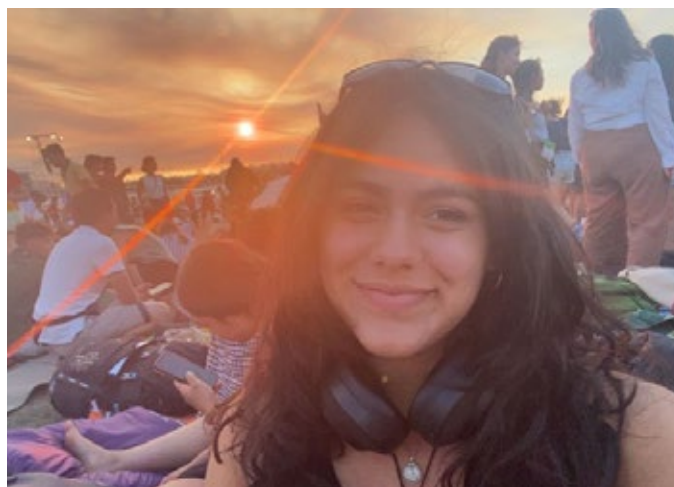
arkering ↑

relevering ↑

ingåsen ↑
agsenter ↑

VENTER PÅ OSS:
Angelica har erfart
at Gud er tålmodig.

IDYLLISK: Angelica fotografert under en solnedgang under Verdensungdomsdagene (WYD) i Portugal i 2023. FOTO: Privat

mot slutten av 2020. Det påvirket troen min negativt og var hovedgrunnen til at jeg lot være å dra i messen. I tillegg kjente jeg en del skam overfor egne feil, som gjorde det vanskelig å dra i kirken uten å sitte med dårlig samvittighet. Men dråpen som fikk begeret til å flyte over, var da moren min døde. Det opplevdes som totalt urettferdig. «En god Gud er rettferdig», tenkte jeg. Hvorfor lot han dette skje? Jeg var, og er fortsatt, full av sinne og sorg, men jeg har skjønt at jeg må gi meg selv tid til å bearbeide det. Gud er tålmodig. Da er jeg også kallet til å være det.

UTFORDET

Mai 2023, da Angelica var på middag hos foreldrene til kjæresten, dukket Den katolske kirke opp som samtaleemne.

– Samtalen utfordret meg til å ta stilling til troen min. Det var under den samtalen at jeg ble klar over det: Jeg står faktisk for det Kirken mener. Jeg er kristen. Jeg er katolsk. Da det slo meg, ble jeg redd. Hva skulle jeg gjøre fremover? Jeg hadde ikke vært i kirken på flere år, det ville vært pinlig å komme tilbake til kirken etter så lang tid.

Angelica bestemte seg for å overvinne frykten, og begynte å dukke opp i kirken igjen. Etter hvert ville hun gå til skriftemål og få en ny start.

– Da jeg skriftet for første gang på fem år, gråt jeg. Jeg følte meg lettet! Det var som om en vekt hadde blitt løftet av skuldrene mine. Gjennom skriftemålets sakrament fikk jeg også stor trøst. Det å kunne motta tilgivelse for mine synder hjalp meg å se fremover, å tilgi andre og å åpne dørene til hjertet mitt for Gud.

LÆR BARN TROEN

Angelica er ikke den eneste unge som har sluttet å gå i kirken eller hatt utfordringer i sin relasjon til Gud. For mange foreldre er det en sorg at barna ikke går i kirken lenger. Til dem sier hun:

– Ikke tving barna deres til å tro, men ta dem med i kirken og lær dem om troen. Vær et godt, katolsk eksempel for dem. Vi skal ikke bare være katolikker på søndager; troen må fortsette å leves ut i hverdagen hjemme. La barna erfare dette.

– Og la barna få sin egen vennekrets i kirken! Motiver dem til å bli med på katolske aktiviteter, som kirkekaffe og leir. Undersøk hvilke tilbud som finnes. La barna fullføre katekesen fra 1. til 7. klasse, ikke bare det året de skal konfirmeres.

– Hvis du er bekymret for barnas tro, be for dem, hør på dem, vent på dem. Det kan ta tid å komme hjem til Kirken igjen, sier Angelica •

“
Da jeg skriftet for første gang på fem år, gråt jeg. Jeg følte meg lettet! Det var som om en vekt hadde blitt løftet av skuldrene mine.”

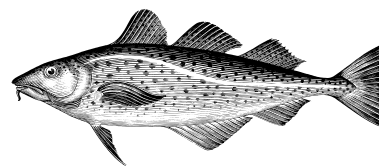

BACALHAU DA NORUEGA: «Guds påskemat»

Forventningen er stor når delikatesser av norsk klippfisk bys frem i Rio de Janeiro. Tørket fisk fra Norge har erobret verden.

Den katolske kirke har en stor del av æren for suksessen.

TEKST OG FOTO: ARNT STEFANSEN, RIO DE JANEIRO

Norge eksporterte i fjor over 19.000 tonn klippfisk til Brasil – til en verdi av mer enn 1,3 milliarder kroner. Det er en nesten utrolig fortelling, og den har sine røtter et halvt tusenår tilbake i tiden. For det var et pavelig dekret på 1500-tallet som ble startskuddet for suksessen.

KOM MED TROEN

– Ja, Den katolske kirke vedtok jo at folk skulle faste. Og da var tørket fisk et veldig godt alternativ til kjøtt, sier Randi Bolstad, leder for Norges Sjømatråd i Brasil til St. Olav tidsskrift.

– *Så det er ingen tilfeldighet at verdens største katolske land, Brasil, elsker bacalao?*

– Nei, det er ingen tilfeldighet. Det var noe som kom med troen, og som portugiserne, da de kom hit, tok med seg og innførte, sier hun.

«Bacalhau da Noruega» heter den norske klippfisken her i Brasil. Og det er ingen ting brasilianerne i større grad forbinder med Norge enn denne populære festmaten, smiler Norges fiskeriutsending:

– Det er spesielt siden den er så sterkt knyttet til høytider, til jul og påske, når familien samles og det er følelser rundt det man gjør, sier hun.

– Det er jo sånn som i Norge når man spiser pinnekjøtt, eller lutefisk eller ribbe. Den samme betydningen har bacalaoen for brasilianerne, forklarer Bolstad.

STARTET MED TØRRFISK

Helt siden vikingtiden har nordmenn tørket torsk og tatt den med på sine reiser. Det var en ideell proviant på vikingenes tokt – i vesterled og sørøver i Europa. Men frem til 1500-tallet var dette en matrett som var lite kjent blant andre europeere.

Italieneren Pietro Querinis ferd til Lofoten på 1400-tallet vakte derfor stor oppmerksomhet. Han kom fra en rik familie i sjørepublikken »»

FESTEN FØR FASTEN: Karnevalet i Rio er et «farvel til kjødelige» før fasten starter. Illustrasjonfoto: Shutterstock

Venezia, og i år 1431 la han ut på en handelsreise fra Kreta med Flandern som reisemål.

Men ferden var forfulgt av ulykker, og endte i stedet på øya Røst, der de få overlevende ble tatt vare på av lokalbefolkningen. Dermed ble Querini og hans mannskap de første italienere som spiste øyas viktigste handelsvare, tørrfisk.

PÅ KARTET

I motsetning til det man lenge trodde, ble ikke den ikoniske reisen starten på det norske tørrfisk-eventyret i Sør-Europa. Den italienske adelsmannen hadde neppe en eneste tørrfisk med seg tilbake til Venezia. Og han startet ingen import av den tørrfisken han hadde lært å kjenne under oppholdet i Lofoten.

Men han satte Norge på kartet gjennom sine beretninger og skapte interesse for menneskene der oppe i nord, som han beskrev som «vakkre og vennlige».

Tørrfiskens betydning for befolkningen på Røst beskriver han på følgende måte: «Stokkfisken er en uvurderlig handelsvare på Tysklands hav. Om våren reiser de til Bergen med tørrfisk for å bytte til seg varer de selv ikke har». Uttrykket «Tysklands hav» refererer til Hansa-forbundet, der Bergen var en viktig by.

Det skulle likevel ta mer enn 100 år før tørrfisk dukket opp som et tilbud for folk i Venezia og andre byer i Italia.

MOTREFORMASJON OG NORSK FISK

Konsilet i Trento, 1545–1563, var et vannskille i Den katolske kirkes historie. Bakgrunnen var at

Martin Luther hadde splittet Kirken med sin reformasjon, og på dette store kirkemøtet i Nord-Italia ble det gjort vedtak som forandret Kirken – og verden.

Det er blitt kjent som Motreformasjonen, eller Den katolske reformasjonen, og vi forbinder den først og fremst med berømte kunstnere som Bernini og Caravaggio.

Mindre kjent er et vedtak om å pålegge Kirkens sognebarn et sunnere og mer asketisk kosthold – å spise mindre kjøtt. Vedtaket ble gjort helt mot slutten av møtet, den 4. desember 1563, og det var meget radikalt: På alle fredager i året, og i hele fastetiden frem mot påske ble det forbudt for katolikker å spise kjøtt. Og ikke nok med det: Også på onsdager, og på en rekke utvalgte dager i året gjaldt forbudet. Alt i alt omfattet Kirkens kjøttforbud hele 150 av årets dager!

Det ble etter hvert innført innskrenkninger, men det var likevel snakk om en revolusjon i folks kosthold. Og for den som brøt forbudet truet fengselsstraff.

Men for den som hadde et godt alternativ å tilby, var det en gullgruve.

SVENSK «TORSKE-LOBBYIST»

En av deltakerne på kirkemøtet i Trento var den svenske erkebiskopen Olaf Manson, som tok det latinske navnet Olaus Magnus. Han er blitt kalt «Nordens første historiker» for sitt verk «Historien om de nordiske folkene», utgitt i 1555. Han laget også et fargelagt sjøkart over Norden, Carta Marina, som fikk stor utbredelse.

Boken ble et gjennombrudd for europeernes »

CARTA MARINA: Den svenske erkebiskopen Olaf Manson er blitt kalt «Nordens første historiker» for sitt verk «Historien om de nordiske folkene», utgitt i 1555. Han laget også et fargelagt sjøkart over Norden, Carta Marina, som fikk stor utbredelse.

TØRRFISK: Fisken tørkes ute i kjølig vind. Foto: Kjell Ove Storvik/Sjømatrådet

«Den katolske kirke vedtok jo at folk skulle faste. Og da var tørket fisk et veldig godt alternativ til kjøtt.»

RANDI BOLSTAD, LEDER FOR
NORGES SJØMATRÅD I BRASIL

- VIDUNDERLIG

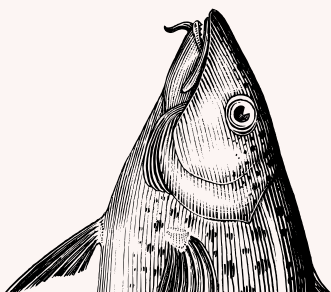
Det er stort fremmøte når Norges Sjømatråd legger frem havets delikatesser på sin stand i «Jardins do MAM» – hagene i Museet for moderne kunst i Rio de Janeiro, der en rekke utstillere deltar.

– Vidunderlig. Svært godt laget. Delikat og svært spesiell, sier en av de fremmøte, Jenir Furtado fra Rio.

– Og generelt: Hva synes du om bacalhau fra Norge?

– Jeg liker det svært godt. Jeg kjenner Norge, men da jeg var der fikk jeg ikke servert bacalhau. Dere har visst ikke den samme tradisjonen som oss, smiler hun.

Og selvsagt har damen fra Rio et godt poeng. Etter å forsynt store deler av verden med tørket fisk i et halvt tusenår er bacalao ennå ikke blitt en nasjonalrett hjemme i Norge.

kjennskap om Norden, og ble i løpet av 1500-tallet oversatt fra latin til en rekke språk.

Flere kapitler i boken handler om fiske – en beskrivelse av ulike fiskeslag, fangstmetoder og måter å konservere fisk på. Erkebiskopen og hans familie importerte selv nordiske fiskeslag som torsk og sild til Italia, og drev blant annet en virksomhet i Venezia.

Italienske historikere har spøkefullt omtalt Olaus Magnus som en «torske-lobbyist» på kirkemøtet i Trento. Vi vet ikke hvor aktiv han var, men vi vet at han la frem et forslag om å spise «fiskeslaget torsk som er tørket i kalde vinder». Dermed hadde Kirken en helt konkret matrett som kunne anbefales på de dagene det ikke var tillatt å spise kjøtt.

Den svenske erkebiskopen hadde et kjent navn gjennom sin litterære virksomhet, og han skal ha hatt stor innflytelse på paven. Det regnes derfor som sikkert at han spilte en sentral rolle frem mot de vedtakene som ble gjort i Trento.

«KJØKKENETS MICHELANGELO»

Den katolske kirkes kjøttforbud førte snart til at tørrfisk ble en viktig matrett i flere områder av Italia. Fisken kom sjøveien med hollandske, tyske og danske skip, som hadde hentet den i Bergen.

«I 1842 kom den første lasten med klippfisk fra Norge til Rio de Janeiro. Det var seilskipet Nordstjernen som hadde med seg den verdifulle lasten fra klippfiskbyen Kristiansund.»

Det var derfor i de italienske havnebyene, som Venezia, Genova og Napoli at det nye produktet først ble en del av kostholdet.

Det ble utviklet stadig nye oppskrifter på klippfisk-retter – både de enkle og folkelige, og de mer avanserte. Retter av tørrfisk ble snart et fast innslag i de pavelige gemakker, der en herre ved navn Bartolomeo Scappi ofte sto for tilberedningen. Han var personlig kokk for Pius V, som satt på pavestolen fra 1566–1572. Scappi er blitt berømt med tilnavnet «Kjøkkenets Michelangelo».

Han skrev et matverk i fem bind, der tredje bind ble viet fiskeoppskrifter for fasten.

EN NORSK VERDENSVARE

De som produserte tørrfisken, på Røst og andre steder i Lofoten, visste lite om hvilke delikatesser som ble satt på bordet i salongene i det sørlige

Europa. Men de registrerte en kraftig økning i etterspørselen, og de fikk etter hvert forklaringen: At paven i Roma hadde gjort deres tørrfisk til en verdensvare!

Kirkens fasteregler gjorde etter hvert tørrfisk fra Norge til en ny nasjonalrett i Italia. Og fortsatt er det italienerne som dominerer den norske tørrfiskeeksporten.

De nye fastereglene fikk stor betydning for folks spisevaner også i andre katolske land, som Spania og Portugal. Men i disse landene fikk ikke tørrfisk den samme betydningen som i Italia. Det var nemlig et annet produkt av tørket torsk som kom til å bli dominerende i kostholdet til spanjoler, portugisere, og – etter hvert – en lang rekke andre folk: klippfisk.

«DEN TROFASTE VENNEN»

Klippfisk er ikke en norsk oppfinnelse. De første som utviklet dette produktet var trolig baskerne, som allerede i middelalderen fisket torsk ved Newfoundland, saltet den, og brakte den hjem for tørking.

Det var likevel havstormakten Portugal som spilte den viktigste rollen i klippfisk-eventyret. Allerede i første del av 1500-tallet utgjorde klippfisk, som de kalte *bacalhau*, en viktig del av kostholdet.

Portugiserne ble verdens største forbrukere av klippfisk, og de holder denne stillingen den dag i dag. Fra 1700-tallet var klippfisk en av landets viktigste matretter, og den hadde en nærmest mytisk betydning – omtalt som «o fiel amigo», «den trofaste vennen». Portugiserne spiste retter av klippfisk både til lunsj, middag og kvelds. Det het seg at en portugisisk husmor skulle kjenne minst 365 ulike oppskrifter – én for hver dag i året.

KLIPPFISK TIL AMERIKA

På 1700-tallet hadde klippfisken for lengst gjort et gigantisk sprang – over Atlanterhavet til de nye koloniene i Sør- og Mellom-Amerika. Den tørre og salte fisken var den perfekte proviant på sjøreiser som kunne vare i opptil tre måneder. Og det nye produktet ble tatt imot med åpne armer i flere av koloniene.

Det største av de nye markedene for klippfisk var den portugisiske kolonien Brasil. Og det sies at den ble brakt dit allerede på noen av de første ferdene etter at koloniherrerne kom, rundt år 1500.

Etter vedtaket på kirkemøtet i Trento økte transporten ytterligere, og etter at den portugisiske tronen flyttet fra Lisboa til Rio de Janeiro i år 1808 kom det et nytt kraftig oppsving.

Det store problemet var å utvikle en emballasje som ga god nok beskyttelse på den lange sjøferden. Og det problemet var det en annen

sjøfartsnasjon som fant de beste løsningene på – nemlig Norge.

DET KOM ET SKIP I 1842

I 1842 kom den første lasten med klippfisk fra Norge til Rio de Janeiro. Det var seilskipet Nordstjernen som hadde med seg den verdifulle lasten fra klippfiskbyen Kristiansund. Og den norske fisken ble snart en favoritt blant brasilianerne.

De norske eksportørene utviklet en emballasje av blikkforedede trekasser, som sørget for at klippfisken kom frem til Brasil i utmerket stand. I løpet av noen tiår overtok Norge rollen som ledende leverandør av den brasilianske nasjonalretten.

Og slik er det fortsatt. I dag står norske eksportører for rundt 50 prosent av Brasils import av klippfisk, mens de portugisiske bare leverer en firedel. •

Bartholomeo Scappis favoritt. (Fra boken «TØRRFISK – kystkultur - kokekunst – Querini», av Elisabeth Johansen, Anne Cecilie Pedersen og Einar Stamnes, Orkana Forlag 2018)

Fritert tørrfisk med bitter appelsinsaus

DU TRENGER

- 500 g vannet skinn- og beinfri tørrfisk
- 2 appelsiner
- 1 sjalottløk
- 1 ss honning
- 2 ss grov søt sennep
- 2 ss hvetemel
- 1 ts salt
- ½ ts pepper

SLIK GJØR DU

Skjær av appelsinskallet, unngå å få med de hvite bitterstoffene. Kok opp appelsinskallet i usaltet vann, og la trekke i ca. 5 minutter. Ta opp skallet og finhakk det.

Press de to appelsinene. Finhakk sjalottløken. Kok opp saften og skallet fra appelsinene sammen med sjalottløken og la småkoke på svak varme i ca. 5 minutter.

Ha i honning og sennep og visp sammen ingrediensene.

Skjær tørrfisken i tommeltykke skiver, tørk den godt og vend i hvetemel med salt og pepper. Stek fisken i nøytral olje, ca. 3 minutter på hver side – eller frityrstek den på ca. 160 °C til den har fått gyllen farge, ca 3 minutter.

La oljen renne av og hell sausen over fiskestykkene før servering.

FORSKER PÅ NONNER I NORDEN

– Sterkt å se en tro som kan overvinne alt

FANT TONEN: Sr. Anne-Lise
Strøm på Lunden kloster og
masterstudent Tiril Flatebø.

– Det overrasket meg hvor mye viljestyrke det krever å gå i kloster. Alle nonnene jeg har snakket med, møtte hindringer på veien. Det krever stor styrke å gjøre noe så radikalt og motkulturelt som å bli nonne, sier Tiril Flatebø (23).

TEKST: CAROLINE BELAÚNDE BRYNSRUD
FOTO: TOR G. STENERSEN

Hun studerer religionsvitenskap ved Universitetet i Oslo og skriver nå en masteroppgave om ordenssøstre i Norden.

OVERRASKET

– Jeg forsker på kvinnelig klosterliv i Norden etter Det annet vatikankonsil. I religionsvitenskapen er det skrevet veldig lite om kvinners religionspraksis. Når man leser om katolisismen i sekulære lærebøker, får man inntrykk av at det meste i Kirken bestemmes av menn og utføres av menn. Da kan man lure på hvorfor det i det hele tatt finnes kvinner som frivillig vil være katolikker? spør Tiril Flatebø.

Selv om Tiril tidlig i studiene hadde spesialisert seg på katolsk kristendom og studert det i flere år, visste hun nærmest ingen ting om ordensfolk og klosterliv.

– I mange av bøkene om religionsvitenskap står det nevnt i en bisetning at det finnes ordensliv, men det stopper der. Og det var ukjent for meg at det finnes klostre i Norge. Da jeg begynte å undersøke, ble jeg overrasket over hvor mange klostre det var her, forteller hun.

BLE FASCINERT

Tiril Flatebø omtaler seg som ikke-religiøs, men hun har vært fascinert av katolsk tro og lære i mange år.

Den første kontakten hun hadde med katolsk tro var gjennom en klassevenninne på barneskolen i Tønsberg.

– Å se hvordan min venninnes familie levde ut troen og hva det hadde å si for dem, vekket interesse hos meg.

Senere tok Tiril videregående på United World Colleges. Det er en gruppe internasjonale skoler som finnes over hele verden. Når man søker seg dit, vet man ikke hvilket land man havner i.

– Jeg fikk plass på skolen i Italia. Gjennom å bo i et katolsk land, fikk jeg se mer av folks trospraksis i hverdagen, og jeg ble veldig fascinert.

LOURDES VED EN TILFELDIGHET

Tiril valgte deretter å studere religionsvitenskap »►

RESEARCH: Tiril Flatebø har reist rundt og besøkt klostre i Norden. Her fotografert på Lunden kloster sammen med (fra v): Sr. Christine, sr. Elisabeth og sr. Anne-Lise.

ved Universitetet i Oslo, hvor hun skrev bacheloroppgave om Maria-åpenbaringene i Lourdes i Frankrike.

– Jeg kom over Lourdes nærmest ved en tilfældighet. Året jeg skulle skrive bacheloroppgave, hadde universitetet bestemt at alle på mitt studieprogram måtte skrive om pilegrimspraksis. Jeg fant ut at Lourdes er et av de største katolske pilegrimsstedene i verden, og ble grepet av historien om 14-årige Bernadette, den unge jenten som Maria viste seg for, utdyper Tiril.

Nysgjerrigheten for kvinners plass i Kirken og deres trospraksis vokste i løpet av arbeidet med bacheloroppgaven om Lourdes. Hun syntes dessuten det fremsto som paradoksalt at nordiske kvinner, som skal være de frieste og mest likestilte i verden, velger å være katolikker og i noen tilfeller til og med å bli nonner.

FINNE ET SPRÅK

– I religionsvitenskapen er det skrevet svært lite om hvordan kvinner opplever å være katolikker. Inntrykket man får av det lille som står, er at katolske kvinner generelt er undertrykket. Men samtidig vet jeg at det finnes smarte, oppegående og

sterke kvinner som er katolikker. Slik jeg kjenner min katolske venninne, ville hun forlatt Kirken om hun ikke hadde det bra der. Så her må det være noe religionsvitenskapen ikke har skjønt.

En hovedmotivasjon for oppgaven min er derfor å finne et språk som beskriver katolske kvinners religiøsitet. For hvis det språket ikke finnes, forblir den delen av virkeligheten ukjent for den sekulære verden. Dette vil jeg gjøre noe med!

BESØKTE KLOSTRE

Tiril har reist rundt i Norden og besøkt klostrene til ulike ordener, som dominikanerne, benediktinerne og karmelittene.

– *Hva har du funnet ut om nordiske kvinner i kloster?*

– Noe av det jeg ble mest overrasket over, er hvor mye viljestyrke det krever å gå i kloster. Alle nonnene jeg har snakket med, møtte hindringer på veien. Noen eksempler kan være manglende støtte fra nære relasjoner eller motstand fra familie, eller praktiske utfordringer som nedbetaling av studielån. Man må være gjeldfri for å kunne tre inn i et kloster.

Som ikke-troende synes Tiril det er sterkt å se en tro som kan overvinne alt.

Kvinnelige ordener og kongregasjoner i Norge

Birgittasøstre (OSsS)
 Cistercienserinnene (OCSO)
 Dominikanerinnene (OP)
 Karmelittnonnene (OCD)
 Klarissene (OSC)
 Mor Teresa-søstre (MC)
 Missionary servants of the Holy Trinity (MSHT)
 St. Elisabethsøstre (CSSE)
 St. Franciskus Xaveriusøstre (SFX)
 St. Josephsøstre av Chambéry (CSJ)
 Søstre av Det hellige kors (Quy Nhon-kongregasjonen og Nha Trang-kongregasjonen)

FORSKER MØTER ORDENSSØSTER: – Kvinnen har alltid hatt en stor og viktig plass i Kirkens liv, sier sr Anne-Lise Strøm, priorinne ved Lunden kloster i Oslo.

– Jeg trodde prosessen var mye enklere. Ingen jeg har snakket med, sier de bare fikk et kall og så gikk fredelig inn i klosteret. Det må være noe man virkelig vil, forteller de, særlig når man kommer fra et så sekulært samfunn som det vi har her i Norden. Det krever stor styrke å gjøre noe så radikalt og motkulturelt.

MENINGSFULLT LIV

Et annet funn Tiril trekker frem, er hvor meningsfullt klosterlivet oppleves. Når hun snakker med ordenssøstre, får hun stor respekt for det de sier om hvorfor de har valgt klosterlivet, selv om hun ikke deler søstrenes syn.

– Hver gang de ser meg inn i øynene og sier de skal be for meg, blir jeg glad for å høre det, selv om jeg, som ateist, ikke helt forstår det. Det stikker dypere enn når noen gir deg et kompliment.

Når jeg hører at noen dedikerer hele livet sitt til bønn fordi de tror det kan hjelpe verden, tenker jeg ikke: «Så bortkastet, kunne du ikke heller blitt sykepleier?» Jeg tenker at livet deres faktisk er meningsfullt.

Tiril sier det er tydelig at et slikt valg, og et slikt liv, er umulig uten troen på Gud.

– Det er avgjørende å stole på Gud for valget om å søke seg til et kloster. Du gir avkall på alle eiendelene dine, familien, inntekt og egne planer. Jeg ser at det ligger en enorm tillit til Gud bak et slikt valg. Man må ha tillit til at han skal gi deg alt du trenger livet ut, og at han vil gjøre deg lykkelig.

– *Tror du kvinner i kloster er lykkelige?*

– Ja, jeg tror virkelig at kvinner i kloster er lykkelige, ellers ville de ikke holdt ut et helt liv der. De ville funnet på noe annet. Nonner i Norden har ofte høy utdanning og mange talenter. De kunne klart seg utmerket ute i samfunnet om de forlot klosteret.

FÅTT MER KUNNSKAP

Når Tiril entusiastisk forteller andre om hva hun forsker på, hender det at hun får spørsmål om hun selv har planer om å bli nonne.

– Da må jeg le og si at jeg nok ikke hadde kommet lenger enn den første samtalen med søstrene, fordi de ville ha fått vite at jeg ikke tror på Gud. Men selv om jeg ikke ville valgt det selv, mener jeg at klosterlivet er et godt liv. Folk rundt meg lurar på »»

«Hver gang de ser meg inn i øynene og sier de skal be for meg, blir jeg glad for å høre det, selv om jeg, som ateist, ikke helt forstår det.»

«Selv om jeg ikke ville valgt det selv, mener jeg at klosterlivet er et godt liv. Folk rundt meg lurer på om jeg er blitt hjernevasket når jeg sier slikt. Men jeg har jo ikke det, jeg har bare forstått mer fordi jeg har større kunnskap om dette nå.»

om jeg er blitt hjernevasket når jeg sier slikt. Men jeg har jo ikke det, jeg har bare forstått mer fordi jeg har større kunnskap om dette nå.

På samme måte ville Tiril ikke blitt katolikk, fordi hun er dypt uenig med Kirken på flere punkter. Samtidig har hun ikke noe problem med å forstå hvorfor andre velger å være det.

– *Har ditt syn på Kirken endret seg i løpet av den tiden du har studert katolsk tro og lære?*

– Helt klart! Katolisismen er mer dynamisk enn man tror. Gjennom bøker og filmer kan man få inntrykk av at katolisismen bare er en lang liste med regler og tradisjoner, og at Kirken er firkantet og utilgjengelig. Men virkeligheten er en annen.

Mye av folks trospraksis skjer utenfor kirken. Noen eksempler er bønnefellesskap, arrangementer, å takke Gud når man våkner, å korse seg før man spiser, å ha ikoner på veggen hjemme. Messen er så klart et midtpunkt i de troendes liv, men jeg ser at tro ikke bare er noe folk utøver i kirken, det er noe som bærer dem gjennom hverdagen.

FORENES I TROEN PÅ GUD

Tiril har også oppdaget at det er større romslighet og plass til ulike meninger enn det hun forventet.

– Jeg ser at folk ikke føler de må forlate Kirken hvis de er uenige i noe eller uenige med hverandre.

Troen på Gud forener dem, og at de er en del av noe som har sine røtter hos Jesus og apostlene.

Hun har også blitt overrasket over hvor mange «verktøy» katolikker har for å nærme seg Gud.

– I tillegg til messen og sakramentene har man Maria, rosenkransen, bønnelys, helgener, tilbedelse av nattverdsoblaten, ulike fellesskap. Man har mye å velge mellom. Det finnes mange veier til Gud. Det er lettere å forstå det overnaturlige når man har så mange konkrete, fysiske uttrykk for det. Dette gir også en utvidet forståelse av det overnaturlige.

VERDIFULL – OGSÅ FOR ATEISTER

Gjennom studier og erfaring har Tiril kommet frem til at Kirken er verdifull, også for ateister.

– Selv om jeg ikke tror på Gud, kan jeg finne mening i kirken. Når jeg har vært i begravelser i kirken, står jeg ikke og tenker: «Dette tror jeg ikke på».

Den katolske kirke er en viktig bærer av kultur, verdier, tradisjon og historie.

Norge virker som et sekulært land, men vi har så mange spor av katolisisme som folk ikke er klar over. Man går glipp av mye historie og samfunnsforståelse hvis man ikke setter seg inn i katolisismen. Den har preget og formet samfunnet vårt over så lang tid, sier Tiril Flatebø. •

SAMTALE: Klosterlivet synes å være et godt liv. Sr. Anne-Lise og Tiril Flatebø i klostergangene på Lunden.

«Tiril har påtatt seg en krevende oppgave som nok vil være utgangspunkt for mange kommentarer fra katolsk hold. Imidlertid har hun valgt klostre som har en gammel tradisjon og solid innsikt i Kirkens lære. Kvinnen har alltid hatt en stor og viktig plass i Kirkens liv, helt fra urkirkens tid av. Så vi følger spent med og ønsker Tiril lykke til!»

SR ANNE-LISE

1 HØNEFOSS

MENIGHETEN MÅTTE STENGE KIRKEN

■ 9. februar i år ble det bestemt at kirkebygget til St. Teresia menighet på Hønefoss ikke kunne brukes lenger. Kun på et par måneder opplevde kirken flom, styrtregn og store mengder snø. Da eiendomsavdelingen i Oslo katolske bispedømme sjekket byggets tilstand, ble umiddelbart besluttet at løsningen var å stenge. – Det er en krevende tid og mye å forholde seg til, sier sognepresten, p. Josef Ottersen. Inntil videre låner menigheten Haug kirke.

FLYTTET UT: Pater Josef og to av søstrene på Hønefoss.

Norge rundt

KART: FREEVECTORMAPS.COM

2 OSLO

Ny etasje klar på Katarinahjemmet

■ Prosjektet med påbygget på Katarinahjemmet i Oslo har pågått lenge og i mars kunne endelig søstrene åpne dørene til omvisning av sin nye, private etasje. Etsjen har en lys gang, med avishjørne og utsikt til terrassen gjennom en stor glassdør. Det er også kjøkken, et lite arbeidsrom, toalett med dusj og bøttekott der. En stor, korallfarget stue, pyntet med bilder og møbler, er blitt søstrenes samlingssted. Katarinahjemmet har nå også fått på plass søster Danas verksted og et podkast-studio. – Vi har ryddet i snart to år, siden vi begynte forberedelse sommeren i 2022, sa søster Anne Bente da huset skulle åpnes for omvisning og la til: – Nå kjennes det veldig godt.

4 MANDAL

NUKs påskeleir for 18+

■ Som hvert år arrangerer NUK (Norges Unge Katolikker) påskeleirer i den stille uke. I år er tilbudet også utvidet med påskeleir for unge voksne (18+). Leiren avholdes på leirstedet Stella Maris i Mandal og finner sted fra 24. til 31. mars.

2 OSLO

BARNE- OG FAMILIEMINISTEREN PÅ BESØK I OKB

■ Torsdag 1. februar var barne- og familieminister Kjersti Toppe (Sp) på besøk i Oslo katolske bispedømme. Statsråden kom for å lære mer om Den katolske kirke i Norge og snakke om saker som berører Kirken: mangfoldet i den katolske befolkningen, støtte til katolske skoler og viktigheten av trosfrihet.

Biskop Bernt Eidsvig tok imot statsråden i Akersveien 5 og uttrykte glede over besøket. Kansler Anne-Mette Ringdal, skoleråd Anne-Rigmor Stock Evje, p. Anthony Erragudi (kapellan i St. Olav domkirke-menighet) og NUKs leder Vivian Phan var til stede og fortalte om sine virkeområder.

3 TRONDHEIM

Trondheim stift lanserer Misjon 2030

■ Misjon 2030 er et prosjekt utgått fra Trondheim stift i regi av EWTN Norge, som ble lansert i desember 2023. Ifølge prosjektets nettside er formålet å svare på biskop Erik Vardens oppfordring til å fornye sine dåpsløfter frem til tusenårsjubileet for Olav den helliges død på Stiklestad i 2030.

Det er planlagt en åpningskonferanse lørdag 13. april ved St. Olav domkirke i Trondheim, med temaet «Hva betyr 'misjon' i det Herrens år 2024?». Der blir det blant annet foredrag om ulike temaer ved Ulf Ekman, sr. Anne Bente Hadland OP, Pål Johannes Nes, Anne Samuelsen og biskop Erik Varden.

Få nye venner i Kirken

Som ny i Norge gikk tyske Salome (bildet) til messe på søndagene, men kjente ingen. Her er hennes bli-kjent-med-tips.

TEKST OG FOTO: CAROLINE BELAÚNDE BRYNSRUD

Salome flyttet til Oslo sommeren 2021, da grensene ble åpnet igjen etter pandemien.

– Jeg gikk i messen, men kjente ingen og snakket ikke med noen. Jeg tror jeg hadde nok å tenke på med å være ny i byen og etablere meg her, forteller hun.

TA KONTAKT

Salome begynte derfor å lete etter et katolsk fellesskap. Gjennom å søke på nettet, fant hun den engelsktalende gruppen Suppe og vennskap, som hun ble med i.

Salome innser også at hun selv kunne vært mindre sjenert og gjort mer for å finne ut om de ulike tilbudene. Hun oppfordrer folk til å være frimodige og nærme seg andre i Kirken.

– Samtidig ville det vært til stor hjelp å ha mer informasjon på ulike språk, for eksempel på oppslagstavlen ved kirken, hvor det hender at det eneste som står er messetidene. Det hender også at man leser om en gruppe eller en aktivitet, men at det ikke står hvor og når det skjer, eller hvem man kan kontakte. Som ny kan man lure på om det bare er å dukke opp, eller om det er en lukket gruppe, sier Salome.

Hun tipser også om at de som arrangerer noe eller har ansvar for grupper kan huske å si ifra til menighetskontoret om det, så det kan skrives om på nettsiden eller på oppslagstavlen.

– Og til deg som ikke kjenner noen: bli med på ting selv om du ikke helt vet hva det er eller kjenner de andre som skal. En ting kan føre til noe annet! Ikke gi opp! oppfordrer Salome.

Det finnes mange fellesskap og grupper innenfor Den katolske kirke i Norge. Her er noen:

- Nasjonale grupper, som består av medlemmer med bakgrunn fra et spesifikt land
- Lag for barn, unge, studenter og unge voksne, disse er som regel knyttet til NUK (Norges Unge Katolikker)
- Caritasgrupper som driver med veldedig arbeid
- Grupper med en spesifikk åndelighet, som Legdomnikanerne, Legfransiskanerne, Sekularkarmelittene, Marialegionen og Legmaristene

TIPS!

Er du leder for en gruppe eller et fellesskap? Fortell om det til menighetskontoret i din menighet så de kan spre informasjon om det!

1 USA

Færre «progressive» prester

■ En stor studie blant amerikanske prester har avdekket at svært få av de nyutdannede anser seg for å være «progressive». Undersøkelsen er utført av The Catholic University of America i Washington D.C og omfatter 3.500 prester fra 200 stift. Prester som omtaler seg som «progressive» eller «liberale» finnes knapt blant de yngre. Over 80 % av dem som ble presteviet etter 2020 beskriver seg som «konservative/ortodokse». Dette står i kontrast til dem som ble presteviet på slutten av 1960-tallet hvor 70 % sier at de er noe eller veldig «progressive». (Catholic News Agency).

2 PAKISTAN

Katolsk fokus på blasfemilover

■ Den nyvalgte presidenten for Pakistans bispekonferanse, biskop Samson Shukardin av Hyperabad (bildet), ønsker å rette et sterkere søkelys mot Pakistans kontroversielle blasfemilover, som kritikerne mener blir misbrukt for å undertrykke religiøse minoriteter. Biskopen går til kamp mot kidnapping av kristne jenter som tvinges til å konvertere til islam, samt mangel på utdanning, da de fleste av Pakistans kristne tilhører en økonomisk og kulturelt marginalisert gruppe. Den katolske kirke i Pakistan omfatter halvannen million troende, under én prosent av landets innbyggere. (CRUX)

Verden rundt

3 FRANKRIKE

Fullt trykk i arbeidet med å gjenreise Notre-Dame

■ Arbeidet med å gjenreise Notre-Dame-katedralen pågår for fullt. Målet er at byggverket utvendig skal stå ferdig til sommer-OL i Paris 26. juli. Offisiell gjenåpning av hele kirkebygget skjer i desember. Utvendig vil det meste stå klart til sommer-OL, men flere hundre håndverkere innen svært spesialiserte og nesten glemte yrker vil arbeide natt og dag for å få alt ferdig til 8. desember 2024. Da foretas den høytidelige gjenåpningen, og publikum vil slippe inn i det monumentale bygget. Det skal også bygges et museum i det sentrale Paris, utelukkende viet Notre-Dame og historien til den ikoniske middelalderkatedralen. Prosjektet har kostet nærmere 900 millioner euro og er i sin helhet finansiert av donasjoner fra Frankrike og andre land. (©NTB)

KART: FREEVECTORMAPS.COM

4 VATIKANET

ARGENTINSKE SØSTRE TIL MATER ECCLESIAE

■ Seks argentinske benediktinersøstre har, etter invitasjon fra pave Frans, nå bosatt seg i Mater Ecclesiae – klosteret i Vatikanets hage. Klosteret var residens for pave Benedikt XVI i nesten ti år etter at han gikk av som pave. De seks søstrene tilhører klosteret Santa Scholastica i Victoria i provinsen Buenos Aires. Mater Ecclesiae har nå gjenfunnet sin rolle som residens for kontemplative ordener, slik pave Johannes Paul II ba om. Han vigslet klosteret til Maria, Kirkens mor, derav navnet Mater Ecclesiae. Etter at pave Benedikt trakk seg fra paveembetet 11. februar 2013, uttrykte han et ønske om å bo i Mater Ecclesiae. Etter et kort opphold i det apostoliske palasset i Castel Gandolfo flyttet han inn i klosteret 2. mai 2013 for å vie seg til bønn, studier og musikk frem til sin død 31. desember 2022. (Vatican News)

6 MEXICO

Kirkens eldste biskop

■ På nyttårsdagen 2024 fylte Kirkens eldste biskop 102 år. José de Jesús Sahagún de la Parra var frem til 1993 biskop av Ciudad Lázaro Cárdenas i delstaten Michoacán i Mexiko. Han er en av de siste gjenlevende (av fem) fedre fra Det andre Vatikankonsil (1962–1965), og den eneste som deltok under selve åpningen. Sahagún de la Parra har vært prest i 77 år og biskop i 62 år. Siden juli 2023 er han den eldste biskopen i Verdenskirken. (Kathpress)

VERDEN

20 katolske misjonærer ble drept i 2023

■ Ifølge Vatikanets informasjonstjeneste Fides omfatter på verdensbasis de 20 drepte åtte prester, to ordensbrødre, en seminarist, en novise og syv legmannsmisjonærer. Nesten halvparten av ofrene ble drept i Afrika.

Seks misjonærer i Sør- og Nord-Amerika og fire misjonærer i Asia gikk en voldsom død i møte. I Europa ble den spanske kirkevergen Diego Valencia drept av en ung marokkaner med machete. Og i et tydelig religiøst motivert angrep i den sørs spanske havnebyen Algeciras ble en prest og tre andre troende skadet, noen av dem alvorlig. Ifølge Fides har til sammen 1.168 prester, ordensfolk, legfolk og biskoper mistet livet på voldelig vis siden 1990. Det siste tiåret har rundt 25 misjonærer blitt drept hvert år. (Kathpress)

5 STORBRIANNIA

Troende har ofte bedre mental helse

■ Britiske Institute for the Impact of Faith in Life publiserte i 2023 resultatet av en studie hvor man hadde fulgt to tusen deltagere i løpet av ti dager. Blant de troende i gruppen omtalte 75 % seg som «lykkelige», «fornøyde med livet» og «i god psykisk balanse.» Dette til forskjell fra ikke-troende hvor svarene på samme spørsmål lå langt lavere, på nærmere 50 %. Tidligere studier har påpekt at den delen av befolkningen som lever i såkalte «blå soner» – områder med lengre levetid – er religiøst troende (km).

LAGABØTER?

1274? **Hellig
Olav?**

Kristenretten?

Landslov?

1024?

NASJONALJUBILEUM?

1030?

MOSTER?

TEMA: KRISTENRETTE
OG LANDSLOVEN

Forvirret?

NEPPE ETTER Å
HA LEST DE
NESTE SIDENE

DEN FYRSTE MESSA: På Tinghaugen på Moster står eit kors som vart reist ved 900-årsjubileet i 1924. Det var i hamna like ved at Olav Trygvasson gjekk i land og feira den fyrste messa på norsk grunn.

HISTORISKE MILEPÆLAR

KVA SKJEDDE NÅR?

TEKST: SINDRE-JACOB BOSTAD

1024

Mostratinget

(1000-ÅRSJUBILEUM I 2024)

Det er svært sannsynleg at kong Olav held ting på Moster kring 1020–24 saman med biskop Grimkjell, prestskapet og viktige stormenn. Dette vert rekna for eit viktig vendepunkt i kristningsprosessen i Noreg og kong Olav har fått æra for det. Men vi kan ikkje vita for visst eksakt når og kva som var fastlagt på dette tinget då rettsreglane var munnlege. Det er først på 1100-talet at vi kjenner den munnlege rettstradisjonen då skrift vart teken i bruk. Magnus Erlingsson sin fredslov av 1163/64 står som noko nytt i Den eldre Gulatingslova, noko som tyder på at det som vert kalla St. Olavs kristenrett var skriftfest før den tid, kanskje allereie under Olav Kyrre 1063-97, men dette er ein spekulasjon. «Det einaste ein kan sikkert vita, er at noko skjedde som seinare vart sett på som viktig...Kristenretten på Moster 1024 er uløyselig knytt til kong Olav den heilage.» (Sunde 2023, 51–52: *1000 år med norsk rettshistorie*, Dreyer Forlag 2023).

At kristendomen vart innført med rettslege grep, syner mellom anna at kong Olav Haraldsson hadde teke med seg inspirasjon frå fyrstar både i England og Normandie. Han hadde nok henta kunnskap om

MINNESMERKE: Bautasteinene ved Moster gamle kirke med relieffer av Olav Trygvasson og Olav Haraldsson med biskop Grimkjell i midten. Minnesmerket ble avduket av kong Olav V i 1979. Foto: Knut Rage

lovgjeving både frå tenestetida hjå kong Ethelred i England, men kanskje særleg hjå hertugen i Normandie, der han oppheld seg vinteren 1013/14, og mottok mellom anna dåpen. Kristenretten var under sterk utvikling i Europa, særleg frå 800-talet og frametter. Idealet som ein mellom anna henta frå Karl den store, var at konge og kyrkje skulle stå saman i innføring og vern av kristne seder og – rett.

1030

Stiklestad

(1000-ÅRSJUBILEUM I 2030)

29. juli 1030 er ein merkjedag i noregshistoria. Under slaget på Stiklestad i Trøndelag mellom bondehæren og hæren til kong Olav Haraldson, dør kongen. Året etter vert Olav kåra til martyr og helgen. Kong Olavs død vart det avgjerande gjenombrotet for kristentrua i Noreg.

Om det var Moster eller Stiklestad som var viktigast for kristenretten og kristendomen er uvisst. Det som er visst er at kristninga skaut eksplosiv fart etter heilagkåringa av kong Olav i 1031. Men det er særleg etter at lagtingslovene vart skriffest, og ikkje minst etter oppretting av erkebispesetet i Nidaros i 1153/54, at klassisk kanonisk rett skulle få stor innverknad på samfunnsutviklinga i landet vårt.

Merksemda mot *St. Olavs lov* er nok eit resultat av det som skjedde på Stiklestad og den seinare heilagkåringa, og ikkje minst den rolle heilagkongen skulle spele for kristendommen si utbreiing i landet. Ikkje berre i Noreg, men i heile Norden og nedetter i Europa, ja, like til Jerusalem, skulle Olav den heilage bli dyrka som helgen. Då har også det som hende før Stiklestad, som Mostratinget, stor verdi som eit vitnemål om at eit grunnlag for å organisera kyrkja var lagt.

NASJONALJUBILEET 2030 - NOREG I TUSEN ÅR:

«Slaget på Stiklestad i 1030 er ei av dei mest symbolsterke hendin-gane i norsk historie. Olav Haraldssons fall i slaget på Stiklestad og helgenkåringa i Nidaros året etter fekk djuptgripande tyding for framveksten av det norske riket politisk, religiøst, kulturelt og for lov og rett. Konsekvensane er ein nasjonal og internasjon-al arv som det norske samfunnet framleis byggjer på.»

LES MEIR OM DEN OFFISIELLE FEIRINGA PÅ:
www.norgeituseenaar.no/nasjonaljubileet-2030

MISJON 2030

Misjon 2030 vert lansert med ein åpningskonferanse i april 2024 i lokala til St. Olav domkyrkje i Trondheim.

Tema: «Hva betyr 'misjon' i det Herrens år 2024?»

LES MEIR PÅ:
www.misjon2030.no

Meir om 1030 i komande utgåver av St. Olav.

1274

Landslova

(750-ÅRSJUBILEUM I 2024)

Landslova var då den vart vedteken, ei av tre riksdekkande lovbøker i Europa i høgmellomalderen. Dei andre to var *Liber Augustalis* i Sicilia frå 1241 og *La Siete Partidas* i Castilla frå 1265 (Sunde 2023, s. 104). Dette syner kor langt framme Noreg var på lovfeltet. Landslova var ei felles lovbok for alle lagdøma i landet og omfatta også Færøyane, Shetland og Orknøyane. Landslova vart viktig fordi den ga samfunnet den rettslege reguleringa det trengte etter at dei gamle landskapslovene hadde utspelt si rolle. Den hadde sjølv sagt også stor innverknad på riks- og statsbygginga. Den var både radikal og framtidsretta og var gjeldande i meir enn 400 år. Landslova skulle også styrkja ein allereie sterk tillit til lova her til lands. Med landslova står kongen fram som den dominerande statsmakta, han står over lova, og tinget har veke plassen som lovgjevar til fordel for kongen. Tinget skulle heretter berre ha dømande makt. Reglar som tidlegare hadde vore uklære, vart med Landslova tydeleggjort og var i samsvar med kanonisk rett.

Magnus Lagabøter

Eit jubileum det er verdt å feira?

Mostratinget vert rekna som startskotet for den formelle innføringa av kristen rett i Noreg og var samstundes byrjinga på ein gjennomgripande prosess som skulle endre både verdisyn og samfunnsordninga i landet vårt.

TEKST: SINDRE-JACOB BOSTAD

I 2024 feirar vi at det er 1000 år sidan innføring av kristenretten i Noreg – på det sokalla Mostratinget på Bømlo i Sunnhordland. Det er P.A. Munch som har rekna seg fram til året 1024. Problemet knytt til tidfesting og innhaldet i framlegget skuldast at vi ikkje har skriftlege kjelder som kan dokumentere kva som eigentleg hende. Skriftfesting av Gulatingslova og dei andre lagtingslovene – Frostating-, Borgarting- og Eidsivatinglovene – skjedde truleg fyrst på 1100-talet. Det dei fleste er samde om er at det har funne stad eit tingmøte ein gong mellom 1020–24 på Moster, der det vart forhandla om eit framlegg til ein kristenrett som vert tilskriven kong Olav Haraldsson.

KONGE OG KYRKJEMAKT

Ifylgje kjeldene var deltakarane på Mostratinget kong Olav og hans fylgje på den eine sida, og biskop Grimkjell saman med det øvrige presteskapat på den andre sida, altså eit møte mellom konge og kyrkjemakt. Mykje tyder på at det var eit riksdekkande møte mellom stormenn og geistlege der kong Olav Haraldsson og biskop Grimkjell fekk drøfta og vedteke eit framlegg til ein kristenrett som sidan skulle danne norm for ein landsdekkande kristenrett. Men kongen hadde ikkje lovgjevingsmakt på den tida Mostratinget fann stad. For at kristenretten skulle få rettskraft måtte den difor vedtakast på kvart einskilt lagting. Det som skjedde på Moster kan reknast som første skrittet i den formelle rettslege innføringa av kristendommen som nasjonal religion i Norge. Det var samstundes startskotet for ei gjennomgripande samfunnsordning som skulle endre verdisynet i landet fullstendig.

Ein reknar med at den eldre Gulatingslova er den landskapslova som vedtok ein kristenrett, og den byrjar slik:

«Fram til no hadde styrke og makt vore grunnlag for rett. Med kristninga vart makt og rett skilde frå kvarandre. Rett var noko som sprang ut av Gud sin vilje.»

«Det er det fyrste i lovene at me skal bøygja oss mot aust og beda til den heilage Krist um godt år og fred og um at me må halda landet vårt bygt og ha landsdrotten vår lukkeleg. Han vere vår ven og me hans og Gud ven til oss alle».

STRATEGISK VIKTIG

Innføring av kristenrett må samstundes sjåast i samanheng med rikssamling. Innføring av kristendommen og rikssamling var sannsynlege hovudmotiv for kongen. Det var strategisk viktig for kong Olav Haraldsson å skape einsskap i riket, og kristenretten og kyrkjeorganisasjonen var viktige instrument i ein slik strategi.

Både kristninga, rikssamlinga og innføringa av kristenretten var ein langsam prosess. Men Mostratinget representerer eit viktig tidsskille og byrjinga på ei rettsleg utvikling fram mot Landslova av 1274, altså ein prosess på over 250 år. Mostratinget kan med andre ord reknast som startskotet til ei riksdekkande rettsleg utvikling som vi ikkje hadde sett maken til før her til lands. Kva var kjeldene til denne utviklinga? Retthistorikaren Absalon Taranger hadde allereie i 1890 argumentert for ein samanheng mellom den norske kristenretten

Moster gamle kyrkje i Bømlo kommune.

FOTO: TORE SÆTRE / WIKIMEDIA

og angelsaksisk rett, og meinte at dei norske kristenrettane i dei fire lagdøma hadde ein felles kjerne (slik også Knut Helle, *Gulating og Gulatingslova*, 2010) som hadde sitt opphav frå Mostratinget. Innverknad frå andre rettsområde kjenner vi diverre lite til.

OVERORDNA PRINSIPP

På Mostratinget er det truleg at det vart semje om nokre overordna prinsipp som kyrkjehald, biskopane si rolle, høgtidshald og mogeleg einskilde detaljar som dåp, barneutsetjing, trælehand og bloting mellom anna. Detaljerte kristenrettar føreset ein relativt velutvikla kyrkjeorganisasjon som nok ikkje var tilfellet den gongen. Det var til dømes på den tida ingen faste bispestolar og ingen heilheitleg kyrkjeleg organisasjon. Det kom fyrst ved opprettinga av erkebiskopsetet i 1153/54. Eit vedtak eller framlegg på Moster vart dessutan formidla munnleg og det er usannsynleg at dei ulike lagtinga var utrusta til å formidla eit omfattande og detaljert lovvedtak.

Det som er meir interessant i denne samanhengen, er kristninga av normer og samfunnsverdiar. Det handlar om kristen kvardagspraksis som skulle opne opp for ei progressiv kristning – bort frå heidendom og over mot humanistiske og kristne samfunnsverdiar. I alle høve hadde kristenretten som konsekvens at gamal sed vart

skipla om. Nye rettsreglar kom langsam til og skulle endra synet på mennesket. Alle menneskje var fødde i Guds bilete ifylgje Moseboka og livet kunne ikkje utan vidare tuklast med. Det kunne difor ikkje lenger være opp til ætta å avgjere om liv kunne takast (blodhemn). Viss det er Gud som har gjeve liv, er det berre Gud som kan råda over livet. Fram til no hadde styrke og makt vore grunnlag for rett. Med kristninga vart makt og rett skilde frå kvarandre. Rett var noko som sprang ut av Gud sin vilje. Innføring og praktisering av slike livsreglar ville sjølvstakt krevje både tolmod og tid, då det handla om ei heilomvending bort frå gamal Åsatru og seder, der ætta hadde definert rettstryggleik gjennom maktbruk. Utan ætta hadde det tidlegare knapt vore rettstryggleik for den einskilde.

LANGSAM PROSESS

Desse endringane måtte skje gjennom ein langsam prosess. Kristenrettane slik dei truleg vart vedtekne på Moster, var nok berre fragment og spede forsøk på å sikra at folk overheldt grunnleggjande kristne verdiar. Det handla kanskje om at barn skulle døypast, døde skulle gravleggast i vigsla jord, barn skulle ikkje setjast ut for å døy, ein skulle slutta med heidne skikkar som bloting osv. Slik skulle kvardagslivet langsamt endrast i kristen lei. Mykje tyder på at det var først under Magnus Erlingssons regjeringsstid frå 1161–84, og i samband med hans kroning i 1163/64 at Heilag Olavs kristenrett vart forsterka og tydeleggjort i den lovreforma som då vart vedteken. Reglar om forbod mot barneutbering vart tydeleggjort, og likeins vart ekteskapet som sakrament harmonisert med kyrkja si lære. Brotsverk var like mykje brotsverk mot Gud som mot menneske.

Det var tale om overordna verdiar som spring ut frå Gud som livets skapar. Det vaks fram ei ny forståing av individet der mennesket fekk eigne rettar og ansvar, og ikkje lenger vart definerte ut frå tilhøyrsløse til ætta. Dimed var det individet og ikkje ætta som vart rettssubjekt. Dette innebar at ætta si tidlegare rolle vart lang. samt svekt. Mykje av grunnen til denne styrkinga av konge- og lovgjevrolla samanlikna med Mostratinget, var knytt til bruken av skriftlege lover. Dette var noko nytt. Skriftfesting skulle etter kvart også bli avgjerande for det rettstekniske og lovmessige arbeidet som leidde fram mot Landslova i 1274. Eittersom Magnus var ein barnekonge, må nok denne utviklinga tilskrivas far hans, Erling Skakke, men særleg erkebiskop Øystein Erlendsson som hadde si utdanning blant anna frå St. Victor i Paris, og nok var godt kjent med europeisk kyrkjerett og praksis. Desse forholda er utførleg og fordømeleg drøfta i J. Øyrehagen Sunde si bok «1000 år med norsk retts historie», Oslo 2023.

Ein ser med dette ei klår linje i rettsutviklinga som starta på Moster i 1024, via Magnus Erlingssons «fredslov» frå 1163/64 til landslova i 1274. Dette er ei utvikling av verdiar og rettstryggleik for individ og samfunn det er grunn til å vere stolte av, og eit jubileum det er grunn til å feira. •

Landslova av 1274

Som eit kall frå Gud

JUBILEUMSÅR: I år, i 2024, markerer vi at det er 750 år sidan den «fransiskanske» kongen Magnus Lagabøter innførte vår første nasjonale lovgjeving, Landslova. Den la grunnen for eit nytt og meir humant menneskesyn i Norge.

TEKST: JØRN ØYREHAGEN SUNDE, PROFESSOR VED INSTITUTT FOR OFFENTLEG RETT, UNIVERSITETET I OSLO

Ti år gamal oppheld den framtidige kong Magnus Lagabøter seg i eit hus i Bergen, to veker før Jonsok i 1248. Området rundt Mariakyrkja i byen hadde brunne ned bare eit par dagar tidelgare, men brannen vart sløkt før den spreidde seg til heile byen. Men no skjedde det igjen. Lynet slo ned i taket på huset der Magnus oppheld seg. Som ved eit Guds under, heiter det i Håkon Håkonssons saga, slo ikkje lynet inn i huset, men gjekk i staden ut på Vågen. Men gneistane frå lynet gjorde at byen brann på nytt. Denne gongen brann heile byen ned. Men Magnus berga likevel livet.

GUDS UNDER

Det var truleg Magnus Lagabøter sjølv som var kjelde til desse opplysningane som vaksen einekonge i Norge. Det er difor mykje mogleg at det var hans eigne ord at hendinga var eit Guds under. Slik må den ti år gamle guten ha følt det, og han må ha spekulert på kvifor han ikkje døydde i ei så totalt øydeleggjande hending: Kva var Guds plan for livet hans?

Det er mogleg at den framtidige kongen alt på dette tidspunktet fekk undervisning av fransiskanarane i Bergen. Dei hadde i 1240 etablert eit kloster i utkanten av byen, ved innfar-ten til torget. Ved vegen her sat dei elendige og vona at dei som kom til byen for å handla gav ein skjerv til tiggjarane for å få Guds miskunn og slik gjera ein god handel. Gjennom å verta undervist av fransiskanarane, må Magnus ha vore kjent med dette slumområdet i Bergen. Kanskje var det her, i samfunnet si skuggeside, at han fann kva som var Guds plan for livet hans: å endra samfunnet gjennom lovgjeving.

Landslova av 1274 er kjernen i Magnus

JUBILEUM: Landslova var ei lov for heile landet og vart innført i 1274 av Magnus Lagabøter. I 2024 markerast 750-årsjubileet til Landslova som som eit nasjonalt jubileum. Codex Hardenbergianus omtalast ofte som den finaste utgåven av landslova og kan sjåast på Nasjonalbiblioteket. Foto: Gorm K. Gaare/Nasjonalbiblioteket

saman med faren alt i 1239. Håkon unge var fysisk sterk og glad i jakt. Den seks år yngre Magnus ser derimot ut til å ha vore sjukleg. I alle høve var han nær døden ved fleire høve, og i 1269 fekk han til og med den siste olje. Alle må ha rekna med at den eldre og sterke Håkon unge skulle verta einekonge i Norge etter faren sin død, inkludert Magnus sjølv.

Då Håkon unge fekk sonen Sverre i 1252, var Magnus tredje mann i arverekkefølgja, og opptatt med andre ting enn politikk og styring av riket. For i staden for å vera ei del av kongen sin politiske elite, som var naturleg for ein kongsson, fekk Magnus i staden si utdanning av fransiskanarane i Bergen. I slumområdet der klosteret deira låg, kan Magnus ha møtt døden igjen. Ikkje trugsmålet om eigen død fordi lynet slo ned, men andre si pine og død. Det må ha gjort inntrykk.

I 1257 døydde Håkon unge, og i 1261 døydde sonen Sverre òg. Dermed var Magnus brått den med best rett til den norske kongetrona. Så ikkje berre berga han livet i 1248, men i 1261 var det klart at han ville verta norsk konge mot alle odds. På dette tidspunktet har truleg erfaringa frå lynnedslaget og frå slummen i Bergen alt forma ei sterk overtyding hos Magnus: Gud hadde ein plan for livet hans.

EIT NYTT MENNESKESYN

Då Magnus våren 1264 fekk melding om at far hans, kong Håkon 4., var død, visste han kva han ville gjera. Han sende straks ut sine vener, tiggarmunkane frå fransiskanarklosteret, som ambassadørar for å slutta fred med Skottland og forsterka freden med England. Magnus Lagabøter er faktisk den einaste kongen i norsk mellomalder som ikkje deltok i eller førte ➔

Lagabøter sitt store lovgjevingsprosjekt. Den er ei av fire riksdekkjande lovbøker som vart gjeven i heile Europa i mellomalderen, og den fyrste som vart faktisk brukt. Det unike og stor-slåtte ved Landslova, gjer at vi må spørja kva det var som gjorde at Magnus Lagabøter klarte å gjennomføra eit slikt storverk. Ein del av svaret er altså at han var overtydd om at det var Guds plan med livet hans.

KONGE MOT ALLE ODDS

Magnus Lagabøter er kongen som ikkje var meint å verta konge. Han hadde ein eldre bror, Håkon unge, som vart hylla som medkonge

«Landslova av 1274 er kjernen i Magnus Lagabøter sitt store lovgjevingsprosjekt. Den er ei av fire riksdekkjande lovbøker som vart gjeven i heile Europa i mellomalderen, og den fyrste som vart faktisk brukt.»

UTSTILT: Codex Hardenbergianus, Magnus Lagabøtes landslov stilles ut i utstillingen «Opplyst» på Nasjonalbiblioteket. Foto: Gorm K. Gaare

krig. Hans kall var å endra det norske samfunnet, og ta bort det som var vondt i Guds auge. Det var mykje å ta tak i.

Norge og norsk rett hadde på 1200-tallet alt vore i stor endring i eit par hundre år. Kristninga hadde ført til eit stort verdiskifte. Ikkje minst førte ideen om at alle er skapt av Gud til at alle menneske fekk ein verdi. Dette førte til eit klarare skilje mellom makt og rett. For eksempel kunne ikkje den som følte seg forulempa ta hemn etter eige hovud. Den som hadde slavar, kunne ikkje handsama dei som anna eigedom. Far til unge kvinner kunne ikkje gifta dei bort mot sin vilje.

Men det nye menneskesynet førte ikkje berre til vern mot overgrep, men var eit fyrste forsiktig steg mot å gje rettar. For eksempel fekk dei arbeidsuføre fattige eit krav på hjelp i deira håplause situasjon. Truleg gjorde Magnus sine erfaringar frå slummen i Bergen til at han for eksempel innførte ei almisseplikt med Landslova, som vil seia ei plikt til å gje mat og støtte til arbeidsuføre fattige.

DEN STANDHAFTIGE KONGEN

Den nye menneskesynet utfordra etter kvart

eldre rett. Samstundes var nye lover ikkje utan vidare lett å få gjennom. Eit forbod mot hemnrett ville ta frå den politiske eliten deira rett til sjølvtekt. Den same eliten måtte vera med å betala for eit fattigomsorgssystem. Og eit reelt høve for unge kvinner å nekta å gifta seg med den far deira peika ut, gjorde at den politiske eliten mista høve til å bruka døtrene sine til å byggja økonomiske og politiske alliansar gjennom strategiske ekteskap.

Vi ser òg at dette var tre samfunnsendringar som møtte motstand sjølv etter 1274, sidan dei er skrivne om eller direkte ut av fleire av dei mange manuskripta ein har bevart av Landslova. Det som må ha motivert Magnus Lagabøter til å likevel gjennomføra dei store samfunnsreformene med Landslova, var overtydinga om at det var Guds vilje at han skulle reformera det norske samfunnet gjennom lovgjeving. For Magnus var det forklaringa på at livet hans vart spart ved fleire høve, og at han vart konge i det heile.

Dette er viktig for å forstå korleis Magnus Lagabøter klarte å innføra eit forbod mot hemndrap og, 400 år før for eksempel Danmark, gav unge kvinner rettar som var så radikale at

Kristian 4. tok dei bort i 1604, og utvikla eit fattigomsorgssystem som i all hovudsak var verksamt til 1900. Men kanskje den mest varige verknaden var ikkje reglane i Landslova, men haldningar den var med å leggja grunnlaget for.

VARIG VERKNAD

I si samtid var Magnus kjent som den milde. Frå 1400-talet vart Magnus kalla Lagabøter, som vil seia den som gjer lovene betre. I det hundreåret finn ein både døme på at Landslova vart omtalt som ein slags relikvie med kraft i seg sjølv til å gje rettferd, og at Magnus vart omtalt som heilag.

At Landslova vart nemnt som heilag skuldast ikkje at den var ein fjern idé som folk ikkje hadde eit forhold til. Heller tvert imot. Mengda av bevarte landslovsmanuskript indikerer at det på midten av 1300-talet, då folketallet i Norge var på sit høgste i mellomalderen, fanst eitt manuskript med Landslova per 1150 innbyggjar. Det betyr ikkje at alle hadde råd til eit eksemplar av Landslova, som kosta like mykje som ein liten gard. Men det betyr at alle visste kor ein fann eit manuskript med Landslova som ein kunne konsultera. Dette er nok ein viktig grunn til at vi finn at Landslova vart nytta i praksis.

At Landslova faktisk vart brukt, skuldast nok òg at den ikkje bare tilgodesåg den politiske eliten sine interesser. I staden var lovboka eit resultat av politiske kompromiss som gjorde at det vart tatt omsyn til samfunnsgrupper utan lobbyerande makt: Dei som ikkje kunne hema seg sjølv, dei fattige og kvinner kom styrka ut etter Landslova av 1274. Det gjorde ikkje at alle fekk det betre med Landslova. For eksempel fekk kvinner som fødde barn utanfor ekteskap sin situasjon forverra. Likevel gjorde Landslova at lov ikkje stod fram som eliten sitt maktmiddel.

Like viktig for Landslova sin popularitet, var at kongen ikkje tvang lovboka på innbyggjarane i riket. Heller tvert imot. I Landslova står det at den ikkje skal brukast dersom den gjev eit urimeleg resultat. I så fall har dommarane plikt til å setja lov til sides, og i staden døma slik at dei kan svara for dommen for Gud på den siste dag. I staden for at lov vart eit diktat, var det dermed eit stykke politikk som kunne utviklast vidare gjennom diskusjonar mellom bøndene på tinget.

Framleis er den norske rettskulturen prega av ein open lovgjevingsprosess med heller brei deltaking, av stor tillit til lov, og av ein

«Like viktig for Landslova sin popularitet, var at kongen ikkje tvang lovboka på innbyggjarane i riket. Heller tvert imot. I Landslova står det at den ikkje skal brukast dersom den gjev eit urimeleg resultat.»

JØRN ØYREHAGEN SUNDE er professor i retts historie ved Institutt for offentlig rett i Oslo, forskar på Nasjonalbiblioteket, og den fremste eksperten på Landsloven av 1274.

stor grad av lekmanndeltaking i retts systemet, kombinert med ein stor vilje til å justera lov etter det som er rimeleg. Dette skuldast ikkje Landslova åleine. For det er ikkje mogeleg å ha så sterk kulturdannande verknad gjennom 750 år med skiftande samfunnsrammer. Men Landslova var med å leggja til rette for at dette skulle sementera seg som kulturelement i Norge. Det er bakgrunnen for den nasjonale markeringa av Landslova sitt 750 års-jubileum i 2024.

STORVERKET

Landslova må ha vekt oppsikt òg utanfor Norge. I 1269 bestemte pave Nikolaus 3. at alle som bad for Magnus Lagabøter, dronning Ingeborg og baronane deira, skulle få 100 dagar avlat. Dei som bidrog til å korta ned tida i Skjærselden for den norske kongen og dei som stod han nær, skulle altså få viska ut 100 dagar synd frå livet sitt. Det var eit privilegium knapt nokon annan konge i Europa fekk på 1200-talet, og må ha vore ei erkjening av det storverket Magnus hadde gjennomført med lovgjevinga si på 1260- og 1270-talet.

Våren 1280 var ei lovbok for Island ferdig. Det avslutta det store lovgjevingsprosjektet til Magnus Lagabøter, og samfunnsreforma det førte til. Den 9. mai døydde den fromme kongen. I testamentet sitt tilgodesåg han dei fattige i heile det norske riket med almisser som utgjorde om lag fem prosent av kongen sine årlege inntekter. Som Alf Tore Hommedal har peika på, ser det ut til at Magnus Lagabøter vart verande ein fransiskanar i hjarta heile livet.

Han ønskte heller ikkje å verta gravlagt i katedralen saman med resten av kongefamilien. I staden fann han kvile i Sankt Olavs kyrkja til fransiskanarane i Bergen. Her ligg han i koret saman med dronning Ingeborg, som var ein viktig støttespelar i lovgjevingsprosjektet, omgjeven av bøn og song. •

Artikkelen har tidligare vært publisert i Vårt Land. »»

Utgjør katolske verdier Norges grunnfjell?

TRE KATOLSKE JURISTER SVARER

1. Hva betydde kristenretten og landsloven for utviklingen av Norge?
2. Hvilke verdier fikk gjennomslag og som fortsatt preger landet vårt?
3. Hvorfor tror du Norge sliter med å anerkjenne sin katolske fortid, og hvordan kan vi som katolikker gjøre denne arven mer levende og tilstedeværende i dag?

TEKST: MARTA TERESA WADE

GEORG FR. RIEBER-MOHN

Tidligere riksadvokat og høyesterettsdommer.
Leder av Fagetisk råd.

1 De var viktige rettslige bidrag til kristningen av Norge. De bidro til at grunnleggende kristne verdier etter hvert festnet seg i folket. Det var en enorm omveltning av verdier som fant sted i hundreårene etter vikingetiden. Tradisjonelt har norske middelalder-historikere, ikke minst kirkehistorikere, sett på middelalderen som en mørk, noe primitiv tid. Og fordommene sitter fast ennå. Nylig skrev den ellers utmerkede Aftenposten-journalisten Christina Pletten at i middelalderen ble gamlinger skjøvet utfor stup med stokk! Sannheten er at den nye kristne læren førte til at det ble slutt på å kaste uønskede barn utfor fjell, eventuelt også gamlinger(!), blodhevn opphørte, kvinnens frivillige samtykke var nødvendig for at ekteskapet skulle være gyldig – for å nevne noe. I kirkelig regi ble også undervisning og folkeopplysning utbredt, særlig i tilknytning til klostre og ved katedralskoler. Alt dette skjedde ikke raskt, det var en sivilisatorisk prosess over århundrer.

2 Selv om stadig færre er klar over det, og selv om avkristningen medfører stadig dårligere kunnskaper om den kristne historien, kan fortsatt mange av samfunnets omforente og grunnleggende verdier føres tilbake til den kristningen av folket som skjedde for 800–1000 år siden. Jeg

tenker særlig på den overbevisning de fleste fortsatt har om at alle mennesker er «like mye verd». Denne fundamentale verdien stammer fra det kristne menneskesynet, vi er alle skapt «i Guds bilde». Og fra dette utgangspunktet ble menneskerettighetene utviklet.

3 I århundrene etter reformasjonen ble det skapt mange myter om katolsk tro og «mørk» middelalder. Det var en del av en propaganda som preget skoler og undervisning helt frem til vår tid. Men denne situasjonen er endret vesentlig i løpet av det 20. århundre. Det annet vatikankonsil (1962–1965), der Kirken ble modernisert og tilpasset en ny tid, betydde mye. Senere er dessverre tilbakeslag kommet med avdekkingen av utbredt misbruk av barn og unge i katolske institusjoner i en rekke land. Heldigvis har Kirken møtt disse grufulle avsløringene med åpenhet og selv initiert uavhengige granskinger. Og en rekke endringer er innført for å forebygge overgrep av geistlige og personer ellers med kirkelig tilknytning. Det viktigste Kirken og den enkelte katolikk kan gjøre for å vise verdiene i den katolske tro, er å leve etter evangeliets bud: «Elsk din neste som deg selv», endog dine «fiender». For å makte å leve i nærheten av dette, kreves bønn og atter bønn. Fordi Gud elsker oss, vil vår oppriktige bønn bli hørt.

MADLI ÅM

pensjonert jurist

❶ Før Norge ble kristnet, var slavehold vanlig. De hadde ingen rettigheter. Hvis et barn var uønsket, eller vanskapt, kunne det settes ut i skogen for å dø. Kvinner skulle i prinsippet høres før et giftermål, men det var ikke krav om noe samtykke. Kong Olav oppholdt seg i Rouen og fikk der inspirasjon til ny lovgivning. Ved hjelp av biskop Grimkjell ble nye lover utformet og gjennomført på Moster tidlig på 1000-tallet. Nå ble det slått fast at alle mennesker hadde en egenverdi, også slaver. På 1100 tallet opphørte slaveholdet gradvis. Det førte til at mange streifet rundt uten tilknytning noe sted. Mange måtte livnære seg ved tigging. Tyveri av mat medførte strenge straffer, som «torving», det vil si at man ble kastet torv på. Det kunne medføre døden. Det var helt påkrevet med ny lovgivning.

❷ Landslova som ble vedtatt i 1274 ble stående i 400 år. Christian den Vs norske lov av 1678 svekket fattiges og kvinners rettigheter. Likevel har staten beveget seg i retning av bedre kår for alle. I våre dager regner vi det som en selvfølge at alle mennesker har en egenverdi. Alle har rett til å vokse opp. Vi har skole og helsevesen. Dødsstraff er avskaffet og kriminelle skal forsøkes hjulpet tilbake til samfunnet.

❸ Kirken var en døråpner for den kontinentale lærdomstradisjonen på 1000 – tallet. Biskop Nikolaus Arnesson hadde antagelig studert jus. Det var kontakt med juristutdanningen i Bologna i Italia og god kontakt med flere hoff på kontinentet. Biskop Peter på Hamar studerte under Albertus Magnus som også hadde vært lærer for Thomas Aquinas. I 1258 ble kong Magnus' søster Kristina gift med prins Don Filipe i Castilla i Spania. Der ble det arbeidet med en samlende lovbok. Bare tre land i Europa hadde slike samlende lovbøker. Kong Magnus' landslov ble en av dem.

Etter reformasjonen ble Kongen øverste myndighet for kirken i Norge-Danmark. Språket ble dansk, og forbindelsen med kontinentet ble sterkt svekket. Skepsis til katolisismen henger nok sammen med dette. Forholdet mellom katolikker og protestanter var svært spent, se bare på religionskrigene i England på 15 og 1600 tallet.

Hva gjelder arven etter Landsloven, tror jeg det beste vi kan gjøre er å minne om at Norge ble kristnet ikke bare ved sverd. Kristningskongene bygget en ny samfunnsorden hvor strafferetten ble mildere, og det ble lettere for småfolk å bli hørt. Så må vi arbeide videre med å utbre de kristne dyder.

HÅKON BLEKEN

Advokat (H) i advokatfirmaet Haavind

❶ Vedtagelsen av kristenretten på Moster i 1024 markerer at katolsk kristendom fremstår som samfunnets og kongemaktens religion på bekostning av åsa-troen. Det er det politiske gjennomslaget for en prosess som hadde pågått i flere hundre år med en gradvis gjennomsyning av samfunnet som kristent. Seks år senere slår denne kroningen av kristendommen som landets offisielle religion gjennom i hele folket i kraft av miraklene etter Olav den Helliges død på Stiklestad og hans kanonisering.

❷ Grunnleggende sett skjedde en fundamental oppvurdering av menneskeverdet for alle individer ettersom Hvite-Krist lærte at alle mennesker hadde lik verd uansett om man var rik eller fattig, kvinne, mann eller barn (født eller ufødt), trelle eller høvding. Det er begynnelsen på slutten til ættesamfunnet. Med fransiskanerkongen Magnus Lagabøter blir kristne verdier utdypet og gjort likt gjeldende i hele landet i 1274. I 1277 ble erkebiskop Jon Rein og kongen enige om et kompromiss som løste Kirkens rettigheter. Erkebiskopen hadde hatt innvendinger mot landsloven i 1274 fordi den etter hans mening ikke i tilstrekkelig grad tok hensyn til Kirkens rettigheter og kanonisk rett. Med den fredsæle kong Magnus, som ikke førte noen kriger, nådde statsmakten og Norge kanskje sitt høydepunkt i middelalderen.

❸ Det skyldes 500 år med protestantisk, luthersk reformasjon at Norge ikke vedkjenner seg sin katolske fortid. Til dette kommer så materialisme, vitenskapens fremvekst og troen på at katolsk kristentro ikke kan forenes med vitenskap fordi all religion er irrasjonell. Dertil ateisme fra slutten av 1700-tallet og fremover. Det viktigste vi som katolikker kan gjøre for å motvirke dette, er opplysning og bekvempelse av fordommer. Vi må forstå og bevisstgjøre oss at det norske samfunnets verdier, også blant ikke-troende, hviler på de verdier innføringen av kristendommen førte med seg. Så må vi være i stand til å forklare dette for de vi omgås.

FEIRER: Krans på armen til Olav den hellige i forbindelse med Olavsfestdagene i Trondheim. Selv om Norge ble reformert i 1536–37 feirer vi fortsatt vår katolske helgenkonge. Foto: Shutterstock

Vår katolske nasjonal-lengsel

Danskekongen tvangsreformerte Norge i 1537 – mot folkets vilje. Når vi skal feire kristningen av Norge, må vi anerkjenne at vår katolske fortid og symboler for alltid vil prege norsk tro og nasjonalfølelse.

TEKST: BERIT AALBORG, POLITISK REDAKTØR, VÅRT LAND

Det brygger opp til 1000-årsjubileet for slaget på Stiklestad. Det skal bli en stor nasjonal markering i 2030. Store beløp er bevilget. Kanskje blir feiringen like storslått som 900-årsmarkeringen i 1930. 29. juli det året rapporterte Adresseavisen om et folkehav med 40.000 mennesker på utendørs gudstjeneste på Stiklestad. Sjelden har så mange kristne vært samlet for å feire.

I dag sier vi til hverandre at vi snart skal feire kristningen av Norge. Sannheten er at vi også skal feire vår katolske fortid.

AVDEMPET

I 2017 feiret vi ikke reformasjonen på samme storslåtte måte. På femhundreårsdagen etter at Luther hengte opp sine 95 te-
ser, valgte vi i Norge å markere dette med en økumenisk jubileumsgudstjeneste i Nidarosdomen. Interessant nok ledet den katolske biskopen Bernt Eidsvig trosbekjennelsen på selve festkvelden. Norge hadde en langt mer avdempet reformasjonsfeiring enn i Danmark.

Dette er ingen tilfeldighet. For selv om katolikker i Norge ikke alltid har hatt det lett i det reformerte Norge, er sentrale deler av vår nasjonalfølelse intimt knyttet til Den katolske kirke og den katolske tradisjon. Det er interessant at vi snakker så lite om det.

OLAV DEN HELLIGE, BISKOP GRIMKJELL OG KRISTENRETTE

For Olav den hellige var ikke bare kong Olav, han var også katolikk. Etter hans død ble han kanonisert av biskop Grimkjell i 1031. Sammen med kong Olav spilte den samme Grimkjell en annen viktig rolle knyttet til vårt demokrati og vår nasjonale identitet. Sammen var de to sentrale i utformingen kristenretten. I den eldste

utgaven vi fortsatt har, blir det slått fast at det skal være slik «Olav den hellige og biskop Grimkjell fastsatte på Mostertinget».

Det finnes mange og symboltunge eksempler på vår katolske arv knyttet til vår nasjonalfølelse. Ikke minst har Den norske kirkes logo, formet som et våpenskjold, Olavsmerket med helgenkongens to økser.

Vår hovedstad Oslos logo viser byens gamle katolske skytshelgen, St. Hallvard. Vi feirer olsok, St. Hans og vi har igjen tatt opp pilegrimsvandringene i vår lutherske tradisjon. De siste tiårene har den katolske julekrybben blitt et kristent allemannseie i Norge.

Gamle symboler vil noen si. Men Olavs-arven er i dag både levende og sterk. Selvsagt har vi lutheranere gjort denne Olavs-arven til vår egen. Men det er likevel verdt å registrere at vi omtaler ham med katolske begreper. Det er også verdt å merke seg at da Norge ble selvstendig, var det fra den katolske fortiden vi hentet våre viktigste nasjonalsymboler.

TVANGS-REFORMASJONEN AV NORGE

Men hvorfor er det slik? Norge har i snart fem hundre år vært luthersk.

I 1536–37 vedtok kongen av Danmark med adelens støtte den såkalte «Norgesparagrafen». Norge mistet sin selvstendighet, det norske riksrådet ble avskaffet og Norge ble et lydrike under Danmark. Reformasjonen ble

innført med rå makt fra København. Det fantes ingen folkelige reformatoriske bevegelser i Norge, slik som i Danmark og Sverige. Motstanden i Norge førte til at danskekongen aksjonerte våren 1537, og den siste katolske presten ble fordrevet. Kongen beordret konfiskering av det norske kirkegodset, kirkene og mange skatter som kirken eide. Helgenbilder, arkiv og bøker ble brent og ødelagt. Både prester og lekfolk som fortsatt sto for en katolsk lære, ble forfulgt, hetset, pisket og brent. »

«Det finnes mange og symboltunge eksempler på vår katolske arv knyttet til vår nasjonalfølelse. Ikke minst har Den norske kirkes logo, formet som et våpenskjold, Olavsmerket med helgenkongens to økser.»

BIBELEN

– katolsk utgave

Bibelselskapets nye bibel etter katolsk kanon er endelig her!

For første gang gir Bibelselskapet ut en bibel etter katolsk kanon.

- Innbinding i limt lær
- To lesebånd
- På både bokmål og nynorsk
- Bibelselskapets Bibel 2024-oversettelse

Bestill i dag på www.stolavbok.no!

– Vi gleder oss svært over dette, uttaler biskop i Oslo katolske bispedømme **Bernt Eidsvig**. – Det har vært et stort savn for katolikker i Norge å ikke ha en fullstendig bibel, så vi er Bibelselskapet stor takk skyldig for deres velvilje og raushet i møte med dette pastorale behovet!

Katolsk biskop i Trondheim og Tromsø, **Erik Varden**, deler Eidsvigs begeistring. – Dette er storartet, uttaler han. – Det har vært en forventning lenge og et stort prosjekt, og det er en bragd at det nå er gått i oppfyllelse!

www.stolavbok.no

«Dersom vi skal forstå nåtiden, må vi også forstå fortiden. I Norge har mange fundert på den hardnakkede motstanden mot å bli styrt utenfra både politisk og religiøst. Vårt forhold til EU er et godt eksempel. Tvangsreformasjonen satte dype spor i Norge, både politisk og religiøst.»

Et blomstrende kirkeliv i Norge ble avskaffet, men mange videreførte katolske tradisjoner. Det gjaldt også flere av de norske prestene som formelt tilsluttet seg reformasjonen. I befolkningen var det mange som boikottet kirkene. Den norske bondestand hadde under katolsk tid vært aktive bidragsytere til kirkebygg og kirkens arbeid mot fattigdom. Mange av de norske bøndene kunne lese og var godt orientert om hva som skjedde i Europa. De var hverken dumme eller uten forståelse for maktbruken som ble utøvd mot dem. De var kritiske til reformasjonen fordi den tvang på dem en endring de på ingen måte ønsket. Det ble ikke bedre av at danskekongen sørget for at den flotte kirkekunsten bøndene hadde gitt til kirken, ble tatt ned, brent og kastet.

Flere har pekt på at det tok flere hundre år før reformasjonen fikk fotfeste i Norge. Motstanden var stor. I 2012 skrev forfatter Jørn Roeim på bloggen *Katolsk i hodet*, at det fortsatt finnes gamle folk i Telemark som snakker om «gamaltrui».

DANSKEKONGENS BRUDD

Før reformasjonen var Nidaros et hvalfartssted for pilegrimer i hele Europa, og olsokfeiringen var den største av alle katolske kirkefester i Norge.

Den katolske kirke representerte ikke bare kirkeleg feiring. Etter at den siste kongen av gammel norsk kongeslekt døde i 1380, var Den katolske kirke den viktigste politiske institusjonen i Norge. Erkebiskopen av Nidaros ledet det norske riksrådet, som talte Norges sak i kongeriket Danmark-Norge. Reformasjonen førte til at den reelle makten forsvant ut av Norge. Beslutningene ble tatt i København, uten at nordmenn ble hørt. Mens kongen holdt en langt mer forsonlig religionsdialog med danske prester og sine egne landsmenn ved reformasjonen, ble den fjernstyrt gjennom harde direktiver til Norge.

I boka *Reformasjon uten folk*, skriver Henning Laugerud: «Religionsskiftet dikterte et brudd med de religiøse og kulturelle praksiser og forestillinger som gjennom mer enn fem århundrer var blitt en innleiret del av folkets virkelighetsforståelse. Disse lot seg ikke uten videre utrydde. De hadde et langt etterliv hos befolkningen, men ble av den nye kulturelle og religiøse eliten omfortolket og utdefinert som overtro og trolldom.»

SYMBOL PÅ DET NORSKE

Det interessante er hvor grunnfestet de katolske tradisjonene

holdt seg i Norge, særlig knyttet til nasjonalfølelsen. Den katolske Olsokfeiringen forsvant aldri helt, selv om den ikke hadde den samme status som en kirkeleg fest etter reformasjonen. Olsok var en feiring av Olav den Helliges fall på Stiklestad 29. juli 1030. Etter reformasjonen ble Olav både et symbol på katolsk kristendom, men også på norsk identitet, religiøsitet og stolthet.

Dette gjaldt særlig i Nord-Norge. I boka til Frode Wigum og Svein Malmbekk med tittelen «Vårherres verden: En bok om kirke og Gudstro i Nord-Norge gjennom tusen år», beskrives det hvor opptatt Den katolske kirke var av Nord-Norge:

«Få steder i vårt land har kirken spilt en så aktiv rolle i utviklingen av en region som i Lofoten.» Etter reformasjonen mistet den lutherske kirke dette sterke engasjementet for de nordnorske områdene. Det var ikke rart at folket nord på savnet den katolske tradisjonen.

I middelalderen var Trondenes i Harstad Norges rikeste prestegjeld. De katolske altertavlene i gull peker tilbake til denne tida. Inntekt fra

skreifisket og eksport av tørrfisk ga kirka store inntekter. Den katolske kirke tappet ikke det lokale området for rikdom og skatter, men rikdommen ble i stor grad brukt på stedet. Dette er en stor forskjell på tiden etter reformasjonen, da den danske kongen tappet Norge for rikdom, ribbet kirkene og gjorde Norge til et tilbakestående lydrike.

VÅR KATOLSKE ARV

Dersom vi skal forstå nåtiden, må vi også forstå fortiden. I Norge har mange fundert på den hardnakkede motstanden mot å bli styrt utenfra både politisk og religiøst. Vårt forhold til EU er et godt eksempel. Tvangsreformasjonen satte dype spor i Norge, både politisk og religiøst.

Vi bærer med oss mye katolsk tankegods. Vi feierer Olav den hellige og løfter fram katolsk kristning av Norge. Flere av våre kirkeledere forstår trolig at dette handler om at vår katolske fortid er vevd sammen med vår nasjonalfølelse. Kanskje burde de snakke mer om det – for at vi skal forstå og omfavne vår egen religiøse tradisjon når vi feierer kristenretten i 2024 og kristningen av Norge i 2030.

I dag sier vi til hverandre at vi snart skal feire kristningen av Norge. Sannheten er at vi også skal feire vår katolske fortid. •

Artikkelen har tidligere vært publisert i *Vårt Land*.

BERIT AALBORG er politisk redaktør i *Vårt Land*. Hun er utdannet idéhistoriker og har tidligere jobbet i *Nationen*, *Aftenposten* og *NRK*.

Barmhjertighet og barokk i San Girolamo della Carità

Et kort steinkast nordøst fra den stilige Farnese-plassen med granittfontenene og det digre Palazzo Farnese monumentalt ruvende som en fjellvegg, ligger det en mye mindre og uunnseligere plass, fylt av parkerte biler og utemøblene til en litt lurvete kafé. Men ser man etter, vil man oppdage at denne vesle plassen har ikke mindre enn tre kirker.

TEKST: KRISTIN B. AAVITSLAND

FIG. 1 San Girolamo della Carità, fasade mot Via di Monserato, 1660.

Den ene og mest iøynefallende har gitt plassen sitt navn: Santa Catarina della Rota. Den vender sin nette 1700-tallsfasade ut mot plassen, men er nesten alltid stengt. Den andre ligger på motsatt side og har en nyromansk 1800-tallsportal på langveggen mot plassen. Dette er det engelske kollegiets kirke, viet St Thomas av Canterbury og kjent for mange norske katolikker, som kanskje har vært på besøk for å hilse på de norske prestestudentene som bor i kollegiet. Men det er plassens tredje kirke det skal handle om her. Også den vender langsiden mot plassen, og har sin barokke hovedfasade mot Via del Monserato (fig. 1).

VIET TIL ST.HIERONYMUS

Kirken er viet San Girolamo della Carità – den hellige Hieronymus av kjærligheten. Den ble bygget mot slutten av 1400-tallet, og har derfor en kortere historie enn mange andre romerske kirker. Men dedikasjonen til kirkefaderen Hieronymus (347–419) – han som oversatte hele bibelen til latin – gir kirken likevel en forankring langt tilbake i historien. Det fortelles nemlig at på stedet kirken ligger, sto en gang huset der den hellige Hieronymus skal ha hatt sitt losji i 382, da han ble kalt til Roma av pave Damasus. Den andre delen av dedikasjonen – della Carità – viser til et fromt brorskap av nabolagets ressurssterke menn,

som fra 1518 og faktisk helt frem til våre dager har påtatt seg forskjellige sosiale og karitative oppgaver i byen.

ST. FILIPPO NERI OG BRORSKAPET

Brorskapets barmhjertighetsgjerninger for byens befolkning var sikkert en av grunnene til at den hellige Filippo Neri (1515–95) følte seg hjemme i San Girolamo. Denne betydelige skikkelsen i den katolske reformasjonen på 1500-tallet hadde pleiet Romas syke og fattige i årevis før han ble presteviet. Da han ble prest, gikk han inn i prestefellesskapet ved San Girolamo, som holdt til i huset ved siden av kirken. Her innrettet Filippo seg på loftet – rommene han bodde i, kan fortsatt besøkes. Han ble værende i 23 år. Her mottok han besøk av andre av århundrets store kirkelige personligheter, som Carlo Borromeo og Ignatius av Loyola. Men først og fremst var det Romas befolkning som samlet seg omkring ham, gamle som unge. Filippo var høyt elsket for sin mildhet, klokskap og humor, og San Girolamo ble

FIG. 3 St. Filippo Neri feirer messe foran krusfikset i San Girolamo alla Carità. Freske i grisaille, ukjent kunstner.

FIG. 2 Krusifiks, malt tre, ca. 1450.

FIG. 4 Kapellet viet St. Filippo Neri. Innviet 1710, arkitekt Filippo Juvarra.

et sentrum for kirkelig og åndelig fornyelse, og for gudstjeneste der musikken sto i sentrum. Ut fra dette miljøet vokste hans senere så berømte oratorianer-fellesskap. Filippo Neri ble ansett som en hellig mann mens han levde, og Kirken kanoniserte ham i 1622, bare en generasjon etter hans død.

Sporene etter Filippo Neri er tydelige i den lille kirken, selv om den ser annerledes ut nå enn den gjorde i hans tid. Etter en ødeleggende brann i 1631 ble den enkle, treskipede renessansekirken bygget om til et åpent, enskipet kirkerom med grunne sidekapeller, i tråd med 1600-tallets smak. Et vakkert og nokså livaktig krusifiks som overlevde brannen, og som Filippo Neri var særlig knyttet til, har fått plass i et av sidekapellene på høyre side (fig. 2). Som så mange andre helgener opplevde Filippo at den korsfestede Kristus snakket til ham fra sitt bilde. En liten freske i grisaille (grått-i-grått-teknikk) viser Filippo som feirer messen foran dette krusifikset (fig. 3). Men denne helgenens betydning for San Girolamo er selvfølgelig spesielt synlig i kapellet som er viet ham. Her står han selv i marmor på en sokkel av alabast. I messeskrud og med en himmelvendt positur bades han i gyllent lys som strømmer inn gjennom det ovale

vinduet bak ham, og fra gesimser og avsatser i kapellets forgylte tak titter stukk-engler muntert ned (fig. 4). Kapellets arkitektur, designet tidlig på 1700-tallet av Filippo Juvarra (1678-1736), er et finurlig spill med kurvede linjer og perspektiviske triks, som på barokt vis får rommet til å fremstå som større enn det er.

GRAVKAPELLET

Men kirkens barokke høydepunkt er gravkapellet til den romerske adelsfamilien Spada, som har sitt palass i nabolaget. Gjennom flere generasjoner var denne familien knyttet til ➤

«Kapellets arkitektur er et finurlig spill med kurvede linjer og perspektiviske triks, som på barokt vis får rommet til å fremstå som større enn det er.»

FIG. 5 Cappella Spada, 1634-1670.

FIG. 6 Cappella Spada, detalj fra interiøret: Relikvieskrin på «brodert linduk» av marmor.

FIG. 7 Den originale skranken foran Cappella Spada: to engler holder et klede mellom seg.

Filippo Neris oratorianer-fellesskap. Virgilio Spada, oratorianer og habil amatør-arkitekt, engasjerte byens beste håndverkere til å utsmykke familiens kapell, som sto klart omkring 1670. Resultatet ble et ekstravagant budoar-aktig rom der mangefarget marmor illuderer stoff og tekstil på en ytterst fascinerende måte (fig. 5). Veggene og forsiden av alteret ser ut til å være tapetsert med brokade, og gulvet ser ut som det er dekket av et tykt knyttet teppe med blomstermønster. På hver side av alteret står et relikvieskrin på et klede av hvitt lin, med frynser og brodert innskrift (fig. 6). Det hele – brokadetapeten, gulvteppet og linkledene – er alt sammen av marmor. To av familiens viktige medlemmer, Bernardino og Giovanni Spada, er skulpturert i full størrelse. Skinnende hvite betrakter de det lille

alterbildet av Maria og Jesusbarnet mens de ligger tilbakelent på benker av gul og sort marmor med madrasser av alabast. Medaljongene med relieff-portretter på kappellets vegger er hengt opp i snodde snorer – som også er av marmor. Denne barokke leken med materialer og illusjonisme toppe seg i skranken som skiller Spada-kapellet fra resten av kirkerommet. Den har form av to knelende engler som holder et stripet marmor-klede mellom seg (fig. 7). Vingene til den høyre engelen er av tre og hengslet til ryggen, så de kan svinges på for å komme forbi skranken og inn i kapellet.

GODT BEVART HEMMELIGHET

Til tross for sine kunsthistoriske overraskelser, sin kirkehistoriske betydning og sin viktige plass i Roma bys historie er San Girolamo della Carità en godt bevart hemmelighet. Kirken er oftere stengt enn romerske kirker flest. Om døren slumper til å stå åpen idet man kommer forbi, er det vel verdt å gå inn. La deg fortrylle av det lekne barokkinventaret, og la deg så inspirere av hellige Filippo Neris muntre og barmhjertige sinnelag! •

«La deg fortrylle av det lekne barokkinventaret, og la deg så inspirere av hellige Filippo Neris muntre og barmhjertige sinnelag!»

A portrait of Cardinal Anders Arborelius, an elderly man with a grey beard and glasses, wearing a red zucchetto and a dark brown cassock. He is looking directly at the camera with a slight smile. A silver chain with a large cross pendant hangs around his neck.

KARDINAL ARBORELIUS 75 ÅR

– **Viktigst har vært
å hjelpe folk å
vokse i troen**

I september i år fyller biskop Anders, kardinal Arborelius, 75 år. Det er vanlig pensjonsalder for en biskop. I dette intervjuet, 25 år etter innsettelsen som biskop, forteller han om kontrastene til klosterlivet, milepælene i embedet, konfliktene og kontroversene innad i Kirken – og svenskenes hunger etter Gud.

TEKST: ERIK HELMERSON FOTO: STOCKHOLM STIFT

«Arborelius ny katolsk biskop etter 30 år i kloster». Slik lød den overraskende overskriften fra nyhetsbyrået TT i november 1998.

– Så biskop Anders, la oss begynne med det klassiske sportsspørsmålet: Hvordan føles det nå?

– Først og fremst er jeg takknemlig for å ha fått Guds hjelp til å holde nesen over vannet i 25 år. Oppgaven er jo blitt større og større med årene, ettersom jeg også må reise til Roma og alt det der. Men samtidig tenker jeg at det er på tide å overlate oppgavene til noen andre. Og da reflekterer man over hva man vil etterlate seg, hvordan vi skal gå videre, hvordan man skal rydde opp slik at det ikke blir for vanskelig for den som kommer etter deg. Og på hva som bør vektlegges videre uten at det begrenser min etterfølger.

BEHOV FOR NYE IDEER

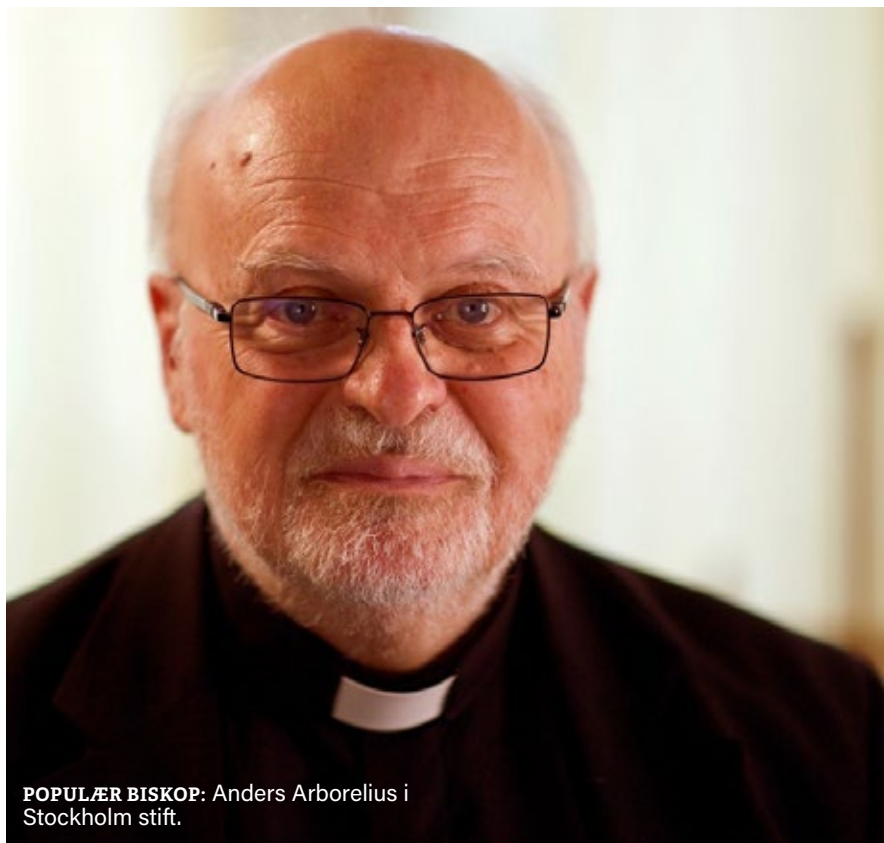
– Det er interessant at det første du kommer på er at du ser slutten på embedet?

– Jo, jo, men det er man jo på sett og vis forpliktet til ettersom 75 år er den normale avgangsalderen for en biskop. Og 25 år i embedet er lang tid. Det kan være behov for noen med ny energi og nye ideer. For det er så uendelig mye som kan gjøres.

– Jeg har alltid vært nysgjerrig på hvordan Vatikanet fikk øynene opp for deg. At de ikke fant en utadvendt sogneprest, en mediekyndig person, men en karmelittbror, forfatter og retrett-leder. Hvorfor valgte de deg?

– Det er ikke uvanlig i Kirkens historie å velge folk fra klostre og det tilbaketrukne livet. Det kan kanskje være forståelig, spesielt i et sekularisert miljø som i Sverige, for hvis man skal møte en sekularisert verden, må man gjøre det ydmykt og se hva en

«Det er ikke uvanlig i Kirkens historie å velge folk fra klostre og det tilbaketrukne livet.»

POPULÆR BISKOP: Anders Arborelius i Stockholm stift.

sekularisert person kan åpne seg for. Så ville de kanskje ha en innfødt, fordi Kirken i Sverige hovedsakelig består av innvandrere som vokser inn i det nye landet, med alle de vanskelighetene det kan medføre for dem som ønsker å bevare sin katolske identitet.

Dessuten var Sverige i år 2000 et land i endring, fra et homogent luthersk land til et flerreligiøst samfunn. Den katolske kirke fikk en annen oppgave: Den kunne tiltrekke seg mennesker som hverken frikirkene eller statskirken kunne nå. For å forene alle disse ulike menneskene var det kanskje behov for noen som ikke var så høylytte og bestemte, men som noen ganger kan lytte mer enn å si ifra.

VINNE TILLIT

– Før dette intervjuet spurte jeg noen svenske katolikker om hva de synes om deg. En av dem beskrev deg som en person som er flink til å « snakke rundt » konflikter fremfor å gå inn i dem med brask og bram?

– Det er mange som sier det: « Du må være tøff og ta på jernhanskene! » Men man kan vinne tillit på andre måter.

– Det må ha vært en enorm kontrast mellom stillheten i klosteret og eksponeringen som katolsk biskop. Hvordan håndterte du det åndelig?

– Jeg pleier ofte å si « i klosteret må du gjøre Guds vilje, og som biskop må du også gjøre det ». Hvis du er vant til å prøve å overlate alt til Gud, blir det på en måte naturlig. Og så hadde jeg allerede fra begynnelsen av mange gode medarbeidere. Noen ganger

går det selvsagt skeis, men jeg har aldri dvelt lenge ved det. Det er en av de store gavene ved å vokse opp i et liv i Guds nærvær, at du hver kveld kan kle av deg problemene og utfordringene og overgi dem. I klosteret må man også lære seg ikke å være så avhengig av omgivelsene. I dag er klostercellen ofte som en togkupé, og da må man også der lære seg å bevare roen selv om folk roper og snakker i sine mobiltelefoner.

SAMME SPØRSMÅLENE

– *Hva ser du som de største forskjellene mellom Den katolske kirke i Sverige i dag og for 25 år siden?*

– Det er ikke så stor forskjell. Vi baler med omtrent de samme spørsmålene: Hvordan når vi ut med budskapet vårt i en post-sekulær verden? Hvordan styrker vi den indre enheten med de nasjonale og kulturelle forskjellene som finnes? Og ikke minst alle meningsforskjellene, nå forsterket av internett. Der finnes det grupper som ikke er så store, men som høres og synes svært tydelig, mens den store massen av katolikker faktisk ikke er så påvirket av dette.

Så har Den katolske kirke blitt en mer naturlig del av den religiøse geografien i Sverige. Hun føler seg stadig mer hjemme. Katolikker blir sjelden sett på av andre kristne som farlige og dårlige. Det er en gjennomgående tillit til oss selv om det fortsatt finnes dem som ønsker oss dit pepper'n gror. Men hele samfunnet har forandret seg, vi er ikke lenger et homogent land - selv om vi har ganske smale meningskorridorer. Før var alle for fri innvandring, nå er alle imot, men det ligger ikke mange prinsipper og ideer bak standpunktene. Nå blir folk sinte når det bygges moskeer, før ble de arge når det ble reist en katolsk kirke, som i Fittja på begynnelsen av 2000-tallet. Folk var da redde for at husene deres skulle rase i verdi.

ANDRE GENERASJON KATOLIKKER

– *Og hva er forskjellen når det gjelder den svenske katolikken?*

– På en måte har hun kanskje forandret seg fordi hun ikke lenger trenger å forsvare troen sin hele tiden, selv om noen opplever det slik. Men jeg tenker på de unge i menighetene våre. I Fisksätra for eksempel møter de ingen «vanlige» svensker, og det er mange som ikke har to svenske foreldre.

Her på Söder i Stockholm bor det 1.000 registrerte katolikker, men de tilhører andre generasjon

katolikker som er vokst opp her og som forlater det katolske livet. Det er vår store utfordring: at vi mister så mange i andre generasjon. Samtidig gir de ikke helt slipp. Det er som noen sa: De har omtrent samme forhold til Den katolske kirke som svenskerne har til sin kirke, de går dit av og til, beholder visse ritualer ... Men de har ikke det katolske synet på hva det innebærer å leve som kristen. De har tilpasset seg den «svenske» holdningen til det å være religiøs.

Samtidig er det tegn til at flere unge voksne, etter fylte 20 år, prøver å ivareta sin tro. Og vi ser flere kall til preste- og ordenslivet. Det er vanskeligere med kvinnelige ordener, men dette gjelder nok over hele verden.

PAVENS BESØK I 2016

– *Hvilke milepæler vil du trekke frem fra din 25-årige vandring som biskop?*

– Den første er år 2000, da forholdet mellom staten og trossamfunnene endret seg. Den katolske kirke ble et registrert trossamfunn og kunne begynne å kreve inn kirkeavgifter gjennom skattesystemet. Det var en stor utfordring for oss å finne en måte å håndtere dette på, det var mange juridiske og politiske spørsmål som dukket opp, og det var en veldig turbulent tid. Folk var sinte for at «biskopen tar pengene våre». Det er fortsatt opptil tusen katolikker som forlater Kirken hvert år, men vi vokser også med noen tusen.

En annen milepæl er selvfølgelig pavens besøk i 2016. Det var også et økumenisk gjennombrudd. Det var tydelig hvor mye det betydde for Svenska kyrkan og for erkebiskop Antje Jackelén personlig at paven kom. Den gjensidige økumeniske tilliten har vokst med årene, og dette var høydepunktet.

Så vil jeg fremheve Newman-instituttet, som vokste frem rundt år 2000. Det var veldig viktig å få en filosofisk-teologisk høyskole akkurat i Uppsala, som også ble veldig godt mottatt blant ikke-katolikker. Og så kanoniseringen av Maria Elisabeth Hesselblad, en moderne svensk helgen. De hellige betyr veldig mye for folk, også for dem utenfor Kirken.

Vi må heller ikke glemme at vi har fått en stadig større skatt av katolsk litteratur på svensk, jeg vil for eksempel trekke frem Wilfrid Stinissen, som har påvirket mennesker med helt ulik bakgrunn.

Vi kan også se Ulf Ekmans konvertering som en milepæl. At mennesker med frikirkelig bakgrunn vender seg til Den katolske kirke er noe nytt. Og stadig flere tidligere prester fra Svenska kyrkan har blitt ordinert, slik at vi får stadig flere gifte ➤

SEKS TETTE

FAVORITTHELGEN: Jomfru Maria er selvfølgelig helt spesiell. Jeg vil også trekke frem Therese av Jesusbarnet som har betydd mye for meg.

FAVORITTBØNN: Oj, nå ble jeg litt blank. Jeg prøver jo å leve i bønn ... Men da vil jeg si den stille, ordløse bønnen. Og den trenger man alltid, selv når man ber med ord.

POPULÆRKULTUR: Det må bli detektivhistorier, hvis du trenger å luften tankene. Og så handler det også om å finne det som er sant og ekte. Det skrev jeg nettopp om i forordet til Dorothy Sayers bok om krimmøtet i Nikea; hun var både krimforfatter og teolog.

UNDERVURDERT PERSON I

KIRKEHISTORIEN: Det er mange. Jeg sier Den hellige Elisabeth av Treenigheten, ettersom treenigheten er viktig for mange.

VALG AV ORDEN, OM DU IKKE VAR BLITT

KARMELETT: Oj, nå er vi på gyngende grunn... Det har jeg faktisk aldri tenkt på! Jeg klarer ikke å svare på det. Det er jo et kall man ikke velger selv, slik man for eksempel velger et skjønnhetsprodukt.

UKJENT TALENT: Jeg liker å lage mat, selv om jeg nesten aldri har tid til det. Når det skjer, blir det ganske enkle greier, som risotto med litt av hvert.

YDMYK: – Jeg har forsøkt å lytte til Den hellige ånds inspirasjon, selv om jeg ikke alltid har lyktes, forteller biskop Anders Arborelius. FOTO: Hans Rossiné

prester. Jeg er overrasket over hvor smertefritt dette har gått. Det har nesten ikke skapt noen gnisninger i menighetene.

SOSIALE MEDIER

– Noe som knapt fantes for 25 år siden, er sosiale medier. Hvordan ser du på deres velsignelse og forbannelse?

– Det er som med alt annet nytt. De kan brukes til evangelisering, men de kan også føre til at man blir sittende fast i skyttergravene. Noen gjør det, men jeg er likevel positivt overrasket over at så få vanlige katolikker er berørt av dette. De har neppe interesse av, eller tid til, å skrive noe særlig.

På den annen side hører jeg folk utenfra spørre: «Hva er det de egentlig driver med i Den katolske kirke?» De blir skrekkslagne når de ser katolikker bombardere hverandre med ukvemsord, og så tenker de at i dette selskapet har ikke jeg lyst til å havne.

Her ser vi hvor viktig det er at folk har en noenlunde velfungerende bønnerytme. I stedet for å ta frem datamaskinen, kunne de åpne Bibelen eller bønneboken og prøve å fordøye det som opprører dem.

POLARISERING

– Da jeg snakket med katolikker før dette intervjuet, kom de fleste av dem tilbake til ett tema: Hvordan kan man få bukt med den pågående polariseringen i Kirken, der

«tradisjonelle» katolikker står mot de «liberale». Det er angrep på paven, det er opphetede debatter om den latinske messen og synet på LHBT-katolikker. Hvordan ser du på denne kløften innad i Kirken?

– Den er over hele verdenskirken, men noen land er mer berørte enn andre. USA, Tyskland, Polen... Man ser mer på det som splitter enn det som forener. Man blir styrket i sitt eget syn, fordi det settes i konflikt med et annet, og det kan være svært ødeleggende åndelig sett. Det vi savner mest, er åndelige veiledere for mennesker. Jeg kan spørre: «Har du en skriftefar, noen som kan hjelpe deg med å håndtere dette?» Altfor ofte er det veldig emosjonelt og tyder på en åndelig mangelsykdom. Det er dette synoden om synodalitet i stor grad bygger på, at folk har kunnet legge frem sine synspunkter i fred og ro, og prøve å forstå hverandre uten å gå i forsvarsposisjon. Det gjør det litt lettere å holde fast ved sitt eget grunnsyn, og samtidig forstå at andre tenker annerledes.

KIRKENS TRO

– Tror du det er en reell fare for splittelse i Kirken?

– Nei, men vi ser at folk forsvinner fra Kirken overalt i Europa og i hele den vestlige verden. Det kan henge sammen med at disse meningsforskjellene ofte er av politisk art, og at folk ikke ser at Kirkens tro er hevet over dette.

Jeg reagerer alltid når folk sier «jeg er tradisjonalist» eller «jeg er progressiv». Man overfører sine politiske merkelapper til Kirken. Det er aldri sunt. Samtidig: Hvis du kommer til Gävle og snakker med menighetsmedlemmer fra Eritrea ... de er sjelden berørt av dette, de følger ikke med på hva som blir sagt på nettet. Jeg vil ikke bagatellisere fenomenet, men mange har knapt tid til å gå i kirken. For da vil de ha bønn, stillhet og fellesskap over en kopp kaffe. Det finnes en gruppe som er veldig påvirket av dette, og som er blitt sittende fast i et politisk ordskifte.

– Synes du at Kirken burde gjøre noe med dette?

– Hele synoden om synodalitet er en måte å

håndtere disse spørsmålene på. Man kan bygge bro over polariseringen ved å engasjere folk på ulike måter: i vårt katolske forum i den katolske menighetene St. Eugenia i Stockholm, i Caritas, i menighetene der folk med ulik bakgrunn kan samhandle. Jeg prøver å ikke bidra til uenigheter. Det er synd at det har gått så langt, for det sløses bort så mye energi som i stedet kunne vært brukt til evangelisering.

KRYSSILD

– *I dag ser konservative på det nåværende pavedømmet som en venstreorientert kraft som vil utvanne Guds ord, mens venstreorienterte ser Vatikanet som en konservativ organisasjon som undertrykker homofile og kvinner. Hvordan kan Kirken manøvrere i denne kryssilden?*

– Jeg pleier å si at Kirken er det hun alltid har vært: en mor med balstyrige barn. Noen ganger spør jeg folk: Hvilket pronomen bruker du om Kirken, den eller hun? Så lenge vi kan se Kirken som en mor, er det fortsatt håp. Hvis hun blir et «den», en institusjon, er man ute på dypt vann. Men man kan bli sint på en mor og ha overdrevne forventninger til henne.

– *Hva har du sett på som din viktigste oppgave som biskop?*

– Å hjelpe mennesker til å vokse inn i en levende tro på Kristus som forvandler livene deres. At de ser at de har et kall i Kirken i verden, at de har en egenverdi uansett hvem de er, at de aldri trenger å føle seg alene eller foraktet. At de forstår at spiritualiteten som er forankret i Kirkens konkrete liv, er svært viktig. Uten den risikerer man å gli bort.

HELLER ET FENGSEL

– *En prest jeg snakket med, mente at du så diakonalt og karitativt arbeid som din viktigste oppgave. Du legger stor vekt på å tilbringe tid med de sårbare, å være fysisk til stede, men dette er et aspekt av arbeidet ditt som ikke er så synlig for omverdenen. Stemmer det, og er det i så fall bevisst?*

– Jeg pleier å si at jeg synes det er vanskelig å være med på alt, men at jeg heller besøker et fengsel enn Slottet. En kristen ønsker å tjene, ønsker å gjøre noe for de fattige. Men vi ønsker ikke å reklamere for det. Vi gjør det litt i bakgrunnen. Den gruppen som vi kan kalle psykisk svake, ligger også mitt hjerte nær når det gjelder åndelig veiledning. De kan ofte oppleves som litt vanskelige i menighetene.

– *Hvilket arbeid har gitt deg mest glede som biskop?*

– Det meste. Ikke minst det å komme ut i menighetene og våre misjoner. Man møter alltid mennesker som gjør en glad. Ofte er det de som ikke blir sett eller hørt. Noen ganger blir de ikke lagt merke til i

menighetene før de dør. De ydmyke og stille i landet. De finnes alltid. Overalt.

– *På den andre siden, hvilket arbeid har skapt sorg og skuffelse for deg?*

– De interne konfliktene, som en pågående konflikt i den eritreiske misjonen. Personlige konflikter. Når prester forlater oss. Det resulterer alltid i folk som står der og føler seg helt foreldreløse.

DISKUSJONSTEMAER

– *Da jeg konverterte i 1997, pleide de sekulære vennene mine å si: «Dere snakker hele tiden om sex i den katolske kirken.» Jeg kunne da enkelt svare: «Vi snakker nesten aldri om sex, men alle snakker med oss om sex.» Men det har endret seg. I dag snakkes det mye mer om seksualmoral, homofili, transpersoner og slike temaer. Er du enig i det, og i så fall hvorfor, tror du?*

– Det kommer an på hva du mener med Kirken. Forkynnelsen har nesten ikke endret seg. Men fordi samfunnet er så fokusert på seksualitet, blir det sånn at folk spør hva Kirken mener om dette eller hint: abort, likekjønnet ekteskap, trans og kjønn. Noen mener at Kirken må være tydeligere, men jeg pleier å si at det er mer et spørsmål om individuell sjelesorg. Hvis man ikke vet noe særlig om Kirken, vet de fleste at hun er mot abort og likekjønnet ekteskap, så da behøver man kanskje ikke gjenta det hele tiden. Men det blir for enkelte bare enda en grunn til å kran-gle på nettet.

– *Kvinnelige prester og nattverd for fraskilte er to andre hete diskusjonstemaer. Hva tror du vil skje i Kirken i disse spørsmålene i årene som kommer?*

– Vi kan allerede se at Kirken har endret sin dialog. Den har blitt mer lydhør for andre og deres erfaringer uten å endre sin egen trosoverbevisning. En mor som har barn som velger andre veier - skal hun bare kjeft på dem, eller skal hun lytte og prøve å forstå, og si at min kjærlighet til deg forandrer seg ikke, men det gjør heller ikke mitt syn på hva som er rett og galt? Det er dette som ligger bak hele synodaliteten og pave Frans' tilnærming. Mange kritiserer paven for dette, men de har ikke forstått at han ikke har endret noe prinsipielt. Slik er det i Kirken, noen er den profetiske røsten som anklager andre for å ta feil, andre er mer moderlig lyttende til mennesker i nød. I adventstiden har vi både døperen Johannes og Maria. Og som biskop bør du prøve å forene disse to sidene.

«HVA GJØR HAN HER?»

– *La oss se på din andre rolle i Kirken, den i Roma. Hvor mye av tiden din er du biskop og hvor mye er du kardinal?*

– Kardinalet har begrenset med tid. Men ➤

«Selvfølgelig ville jeg gjerne trukket meg tilbake til stillheten i klosteret de siste årene, men det er det andre som bestemmer. Det er noe som heter lydighet, selv om det ikke er så populært å snakke om det i dag.»

det er ikke så lett å være kardinal, å fordele tiden sin. Egentlig skulle jeg vært i Roma to ganger i måneden for møter i Dikasteriet for biskoper, men det er jo umulig, så jeg avgir skriftlige uttalelser i stedet.

Det er litt morsomt hvordan man ser på en kardinal i Sverige. Jeg fikk to oppfordringer fra Roma: å informere Säkerhetspolisen om sikkerheten, og hoffet om at man som kardinal er en Eminense i den offisielle rangordningen. I en seremoniell sammenheng sto jeg foran statsminister Stefan Löfven, som sikkert lurte på «hva gjør han der her?»

FANT TONEN MED PAVE FRANS

– Fortell om ditt personlige forhold til pave Frans. Det virker som om dere fant hverandre ganske raskt?

– Ja, jeg er selv overrasket over at han viste så stor interesse for meg og Sverige. At han valgte meg som kardinal var helt uventet – men han har en forkjærighet for periferien. Jeg er ikke en som trenger meg på. Men han er alltid glad for å se meg, og jeg antar at han har en slags tillit til meg, siden han valgte meg til biskop-dikasteriet.

Han har også denne dype og inderlige kjærligheten til den fattige Jesus. Der føler jeg et åndelig fellesskap. Han har gitt stor plass til Den hellige Josef og

har en forkjærighet for nådebildet av den sovende Josef hos karmelittsøstrene i Buenos Aires. Har du sett det? Paven sier ofte at alle problemer han ikke har klart å løse i løpet av dagen, blir bønneemner han legger under det bildet. Josef fikk jo svar i drømmen. Jeg har alltid hatt en forkjærighet for latinamerikansk spiritualitet. På den måten kan jeg føle et åndelig slektskap med ham.

– Hvorfor er denne spiritualiteten så tiltalende for deg?

Det skyldes i stor grad at jeg er karmelitt. Vår Frue av Karmel har preget mye av den latinamerikanske fromheten. Det er også en veldig sosialt forankret spiritualitet du finner der. En enkel, glad og engasjert kristendom som man forsøker å bygge opp under, til tross for mye motstand og vanskeligheter. Årene jeg tilbrakte der har betydd mye for meg.

FORBLIR ÉN FAMILIE

– La oss vende tilbake til fjorårets synode om synodalitet. Hvilken effekt tror du den vil ha på Kirken?

– Jeg tror ikke det blir noen synlige resultater. Men jeg håper at folk vil føle at vi er sammen som venner i Kirken, ikke som motstandere, at vi kan ha ulike meninger, men at vi forblir én familie besjelet av den samme troen, det samme håpet og den samme kjærligheten. Det vil ikke fjerne alle vanskeligheter, men kanskje vil det hjelpe Kirken til å bli et mer moderlig, åndelig og Kristus-sentrert fellesskap, der vi ser mer på det som forener enn det som adskiller oss. Men i vår tid ønsker vi jo umiddelbare resultater av alt.

– Jeg vil sitere noe du sa da du tiltrådte for 25 år siden: «Det finnes en hunger etter Gud i Sverige, det er det gode med sekulariseringen». Hvor ser du den sulten i dag?

– Vel ... Sult er fraværet eller savnet av noe. Hos mange gode mennesker ser man at de ikke helt riktig vet hva det er de lengter etter. Men de føler en mangel, en tomhet, en håpløshet fordi de innerst inne føler at ikke alt kan kjøpes, ikke alt kan løses med politikk. Samtidig finnes det fortsatt en ... jeg burde ikke si berøringsangst ... for det religiøse. Folk bruker heller ordet «åndelig» om alt fra stener til yoga og kvinnelige helgener. Kirkens stemme er en sped stemme i alle disse sammenhengene. Men kanskje er det nettopp dette noen søker, noen som ikke snakker med høy røst, men på en stille og ydmyk måte. Da kan det være en fordel å komme fra et kloster og ikke bli oppfattet som pågående. Det

ANDERS ARBORELIUS

Født i 1949 i Sorengo i Sveits. Vokste opp i Lund sammen med sin bibliotekar-mor.

Konverterte til katolisismen i november 1969 i St. Elisabeths kapell i Malmö. Gikk inn i karmelittklosteret i Norraby i 1971 og avla sine evige løfter i Brugge i Belgia i 1977. Presteviet 8. september 1979 i Malmö.

Cand.mag. i engelsk, spansk og tysk fra Lunds universitet. Teologi og filosofi i Brugge og ved Teresianum i Roma.

Ordinert til biskop 29. desember 1998 i St Eriks domkyrka i Stockholm. Motto: «In Laudem Gloriam» - Til Guds pris og ære. Den første katolske biskopen i Sverige av svensk opprinnelse siden reformasjonen på 1500-tallet.

Utnevnt til kardinal i 2017, som den første svensken noensinne. Tildelt basilikaen S. Maria degli Angeli e dei Martiri som sin titularkirke i Roma.

Medlem av Dikasteriet for presteskaper ved Den hellige stol, Dikasteriet for de orientalske kirker og Dikasteriet for fremme av kristen enhet. Medlem av Vatikanets økonomiske råd siden 2020. I juli 2022 utnevnte pave Frans ham til medlem av Bispedikasteriet.

Den 6. juni 2022 ble kardinal Arborelius i Sverige tildelt H.M. Kongens medalje, størrelse 12 i Serafimerordenens ordensbånd, for «betydningsfulle bidrag til svensk og internasjonalt kirkeliv».

ÅPNET OPP: Pave Frans besøk i Sverige i 2016 var et økumenisk gjennombrudd. FOTO: Vatican News

ble oppfattet som lettere, ikke minst i økumeniske sammenhenger. Og det er fortsatt vår utfordring å vise mennesker at evangeliet kan berøre dem. Det er lettere å møtes som venner enn om vi oppfattes som ideologiske motstandere.

LYDIGHET

– *Hvordan ser din nærmeste fremtid ut, biskop Anders? Har du fått noen signaler fra paven?*

– Ikke direkte fra ham. Men jeg har hørt fra andre at han pleier å la kardinaler bli litt lenger som biskoper. Jeg pleier å si at jeg i utgangspunktet står til hans disposisjon. Selvfølgelig ville jeg gjerne trukket meg tilbake til stillheten i klosteret de siste årene, men det er det andre som bestemmer. Det er noe som heter lydighet, selv om det ikke er så populært å snakke om det i dag. Men noen ganger er det viktig.

– *Du har fortalt at navnet ditt som karmelitt er Broder Anders av Den hellige ånd. Hvordan har dette navnet påvirket din person og tro?*

– Jeg har forsøkt å lytte til Den hellige ånds inspirasjon, selv om jeg ikke alltid har lyktes. Jeg har prøvd å vente, og ikke ta alle avgjørelser med en gang. Det er noen spørsmål man aldri kan løse, og det kan være veldig vanskelig fordi man forventer

Du kan møte biskop Anders i Oslo i slutten av mai. Da kommer han for å lansere sin bok *Hverdagsmystikk* (St. Olav forlag) på Litteraturhuset.

løsninger av en biskop. Men å tro på at Den hellige ånd kan gjøre det jeg selv ikke kan, det tror jeg er veldig viktig. Og samtidig prøve å få litt distanse til seg selv, slik at man ikke setter seg opp på sin egen høye hest (latter). Å innse sine begrensninger uten å bli deprimert. Jeg burde ha takket folk mer, vært mer oppmerksom. Da trenger du Den hellige ånd for at det ikke skal virke kunstig.

TRE TING

– *Jeg har et siste spørsmål. Da du tiltrådte, sa du til meg at man alltid skal ha tre ting med seg på livets reise. Husker du hva det var?*

– Nei.

– *Nål, tråd og saks. For å sysammen, reparere og klippe bort når det trengs. Har du hatt dem med deg?*

– Ja, på en eller annen måte. Nål og tråd har jeg brukt ofte. Saksen er det kanskje verre med. Å kutte ut visse vaner og adferdsmønstre i livet er noe man må kjempe litt med. Johannes av Korset sa at vi har våre bindinger til følelser og ting og sysler, og broder Wilfrids gode råd var alltid å ha med en saks og klippe dem av. Det tror jeg man må lære seg på ny hele tiden. •

Erik Helmerson er forfatter og lederskribent i avisen Dagens Nyheter. Dette intervjuet ble først publisert i Signum nr. 1/2024.

Å miste en kirke

Over natten mistet en menighet et fast holdepunkt i tilværelsen .

TEKST: GEORG FREDRIK RIEBER-MOHN FOTO: T. BJØRNSTAD/WIKIMEDIA COMMONS

I mange syd-europeiske land, gjerne i de større byene, finnes utallige små perler av noen kirker. De mektige og berømte store katedralene kjenner alle til. Men de små, som ofte er unnselige, finnes i de mest travle bygater. Ofte gjemt bak uinteressante grå eller hvite murfasader med få tegn på at det er et kirkerom bakom. Desto større kan skjønnhetssjokket bli når man trer inn. Det er flere hundre slike bare i Roma. Selvsagt er ikke alle like vakre og like interessante. Men mange vitner om at arkitekter, håndverker og kunstnere i from hengivenhet og tro har forsøkt å skape det ypperste og det vakreste de kan – til Guds ære. Stort sett har de lyktes med å «spegla Guds himmel av», som det heter i en kjent salme. Og hver enkelt av disse kirkene er elsket av lokale innbyggere.

STEDER FOR BØNN OG STILLHET

Katolske kirker er åpne hele dagen. Her kan alle gå inn for å be, eller kanskje bare for å ha en stille stund borte fra bylarven. Mange norske turister, troende eller ei, forteller om at de på ferie i utlandet pleier å besøke katolske kirker, for å søke skjønnhet og ro. Etter reformasjonen ble mye av utsmykningen og kunsten i kirkene fjernet. Protestantene dyrket enkelhet, det puritanske sinnelaget slo gjennom også her. Intet «uvesentlig» skulle forstyrre den enkelte sjels samtale med Gud. Og ned gjennom århundrene ble forenklingene gjennomført, med lokale variasjoner. Men det kunne gå for langt for enkelte. Endog for dikteren Arne Garborg. Han besøkte en gang Stavanger domkirke etter en «restaurering». Og skriver: «[D]en gamle katolske bispekyrkja var «restaurera» på protestantisk. På Stavanger-protestantisk. Eg kjende kje kyrkja att.....Eg fraus der eg sat. Berre svart, stavangerleg lutherdom. Og svarte protestantiske kyrkjestolar». (Knudaheibrev, 3). Sitatet har jeg hentet fra en nydelig bok, *Med Garborg til Jærs*, Jæren forlag, 2024, ved Kjell Arild Pollestad og Torgeir Bygstad.

DEN INDRE ESTETIKK

Hittil har jeg konsentrert meg om ytre estetikk – bygningen og utsmykningen av kirkerommet. Den indre estetikken kommer til uttrykk i messens liturgi, som kan defineres som alt det seremonielle som omgir den sakramentale feiringen. Den sentrale liturgien er i innhold temmelig likeartet i de katolske kirker. Men utførelsen, skjønnheten og verdigheten vil variere. Orgelspillet,

fellessangen, prekenen og prestens måte å lede messen på, vil være forskjellig fra menighet til menighet verden rundt. Vi feiret en gang påsken i Vezelay i Burgund. Det var stort sett unge ordensbrødre og -søstre som holdt til i klostrene ved kirken. De tilhørte en ny orden, stiftet på 1900-tallet, som hadde kirkemusikk som spesialitet. Det var disse unge munkene som ledet messefeiringen gjennom påskeuken. Liturgisk sett var det perfekt, det var ingen svikt på noe plan, og sangen var bare vellyd. Og feiringen foregikk i den praktfulle Madeleinekatedralen, som er på verdensarvlisten.

MEN NOE MANGLET

Jeg kan og vil ikke kritisere noe ved denne påskefeiringen. Men den ga meg merkelig nok ikke den oppbyggelsen og åndelige inspirasjonen som man kunne forvente under så «fullkomne» omstendigheter. Kanskje denne følelse av fremmedgjorthet skyldtes fraværet av «human touch», det var noe menneskelig som manglet. Derfor var det så frigjørende å feire påskedags høymesse i en folkelig og enkel landsbykirke noen mil syd for Vezelay. En lokal sogneprest, enkel og liketil, en stappfull kirke med unge og gamle, ikke minst støvende barn. Men denne feiringen av Herrens oppstandelse følte så riktig; her var Gud til stede midt i blant oss ufullkomne og feilbarlige mennesker.

DET SENTRALE

Det vesentlige er nemlig ikke ytre eller indre estetikk. Om det er de prektigste katedraler eller en slitt, enkel kirke i utmarken, om det er den vidunderligste gregorianske sang eller et haltende orgel og dårlige sangstemmer, er forvandlingen av brød og vin til Kristi legeme og blod det sentrale i den katolske messe. Og oppbevaringen av hostiene, det forvandlede brødet, i tabernaklet ved alteret, der det røde lyset alltid brenner, betyr at Herren alltid er fysisk til stede i en katolsk kirke.

Den italienskfødte tyske katolske presten og religionsfilosofen Romano Guardini (1885–1968) skriver i den lille boken *Om hellige tegn*, St. Olav forlag 1995:

«Når du passerer kirkedørens karmen og er våken innerst inne, så føler du: Nå forlater jeg det ytre og trer inn i et indre. Der ute er «verden», med sin skjønnhet, full av kraftig liv og muligheter til å skape. Men også med et stort innslag av det hellige og lave. Denne verden har noe av markedet over seg, alle løper rundt i den og utnytter den så godt de kan. Vi vil ikke kalle den vanhellig, men det kleber avgjort noe profant ved den. Gjennom

«Over natten mistet vi et fast holdepunkt i tilværelsen.»

kirkedøren trer vi imidlertid inn i et indre som skiller seg fra markedet ved å være stille og innviet: inn i helligdommen». Og videre: «Der inne taler kirkerommet om Gud. Det er fylt av det hellige nærvær. Det er jo Guds hus, avsondret fra verden, lukket inne ved hjelp av vegger og hvelvinger. Dette rommet er vendt innover, mot det skjulte. Det taler om Guds mysterium».

TILKNYTNING

Men det er ikke bare disse felleskatolske sannhetene om kirkebygningen som gjør den hellig for den enkelte troende. De fleste av oss har en kirke vi kan kalle «vår». Der er vi kanskje døpt, gått til første kommunion og konfirmert, eller vi har giftet oss der, eller hatt requiem-messe for våre kjære. Og tilsvarende kirkelige handlinger er kan hende opplevet med våre etterkommere eller andre som står oss nær. For enkelte er kallet til å bli prest, munk eller nonne vokst frem i denne kirken. Men det er ikke alene de store feiringene som har knyttet oss nært til «vår» kirke. Her har vi over årene gått til utallige høymesser på søndagene og mange hverdagsmesser med. Vi har mottatt Kristus i alterets sakrament i alle slags sinnsstemninger, i sorg og glede, i tvil og tro, kanskje endog i irritasjon eller fortvilelse. Vi har i denne kirken fremført våre bønner i år etter år, lagt vår svakhet frem for den nådige Gud og skriftet våre synder når det har føltes riktig. Alt dette er sentralt i en praktiserende katolikkens liv.

DØDSDOMMEN OVER ST. THERESIA KIRKE

Slik knyttes vi med sterke bånd til vår lokale kirke.

Den kan være mindre pen, som St. Theresia kirke på Hønefoss. En unnselig grå murkirke ved en trafikkert vei. Intet spesielt vakkert ved denne, hverken i det ytre eller det indre. Men den har vært «vår» kirke. Vi har sterke følelser for den. Og plutselig, som et lynnedslag, får vi ekspertenes dom: Bygget er ustabil og må stenges øyeblikkelig. Vegger kan rase. Det er uværet «Hans» som visstnok ga kirken nådestøtet. Illevarslende sprekker i konstruksjonen som følge av et dårlig fundament.

Denne dødsdommen har skapt akutt sorg hos mange i menigheten. Over natten mistet vi et fast holdepunkt i tilværelsen. «Vår» kirke er mistet. Det er nesten som å miste en av våre nærmeste. Noen av oss har tilbrakt en stor del, i alle fall en svært viktig del av livet, i denne kirken. Men nå er det nødvendig å se fremover, ha tillit til at Gud og bispedømmet skaffer oss en ny og hensiktsmessig kirke. Inntil videre har våre protestantiske søsken kommet oss til unnsetning. Flere messer er allerede feiret i Haug kirke på Ringerike. Kirken er opprinnelig fra middelalderen. Den har således en katolsk fortid. Og den er ikke restaurert på «Stavangerprotestantisk», for å låne Garborgs uttrykk. Den ligger vakkert til i Haugsbygd med storslått utsikt og har et lyst og vakkert interiør.

En stor takk til den lutherske menigheten for at vi får disponere denne kirken. Men den er ikke «vår» kirke. Den er borte for alltid. •

Dette er en kommentar. Meningene i artikkelen står for artikkelforfatterens regning.

VASARI OG MICHELANGELO: Kunsthistorikeren og geniet

Michelangelo utrettet mirakler og var mer enn et menneske. Michelangelo var himmelsk, gudommelig – og gudesendt til jorden for å befri menneskene fra sine mange feil, ifølge kunsthistorikeren Giorgio Vasari.

TEKST: THERESE SJØVOLL

I déen om kunstneren som geni ble født av Vasari på 1500-tallet, og Michelangelo var det største geniet av dem alle. Vasaris forestilling om geniet har vist seg slitesterk. Michelangelo omtales fremdeles i dag som et av kunstens fremste genier.

KUNSTHISTORIENS FAR

Giorgio Vasari (1511–1574) var en italiensk maler, arkitekt og forfatter. Han regnes som «kunsthistoriens far». I 1550 utgav Vasari sitt kunstbiografiske verk *Le vite de' più eccellenti architetti, pittori et scultori italiani* (De ypperste italienske arkitekters, maleres og billedhuggeres liv), som utkom i omarbeidet form i 1558. *Le Vite* omhandler italienske kunstnere fra 1200-tallet til Vasaris samtid. Boken skildrer kunstnernes liv, meritter og prøvelser. *Le Vite* står i den hagiografiske tradisjonen, og boken er lagt opp som en samling helgenbiografier.

Vasari etablerte flere prinsipper som har hatt stor påvirkning på kunsthistorisk skriving og kunsthistorien som fag. Kunst er syklisk, har en progressiv utvikling, og kan deles inn i perioder. Antikkens grekere og romere hadde oppnådd det ypperste, og deretter falt kunsten i dødvannet. Gotikken var monstrøs og barbarisk, og bysantinsk kunst var tilsvarende grov.

Antikkens kunst ble «gjenfødt» i Toscana, en region i Italia som Gud så rikelig hadde velsignet med talenter. Vasari stammet selv, passende nok, fra dette velsignede landområdet.

Ideen om gjenfødselen av antikkens idealer – *la rinascita* på italiensk – er opphavet til begrepet renessansen. Begrepet definerer perioden fra

«Vasari kjente Michelangelo personlig, og han er en av de fremste kildene til informasjon om Michelangelos liv.»

Cimabue og Giotto på 1200-tallet til Michelangelo som var Vasaris samtidige på 1500-tallet. Cimabue og Giotto representerer renessansens barndom, og en ny holdning i kunsten der målet var en stadig bedre imitasjon av naturen. Utviklingen kulminerte med Raphael, Leonardo og Michelangelo. Størst blant alle var Michelangelo (1475–1564) og i *Le Vite* er det ingen som får mer oppmerksomhet og plass.

GUDESENDT

Vasari kjente Michelangelo personlig, og han er en av de fremste kildene til informasjon om Michelangelos liv. Michelangelo var gudesendt og født under en skjebnebestemt og lykkebringende stjerne. Hans fremtidige fullkommenhet stod skrevet i stjernene, for han hadde et meget fordelaktig horoskop, ifølge Vasari. Michelangelo var skulptør, arkitekt og maler, og hans geni og gudommelig inspirerte hender gjorde ham til en ener på alle felt.

I *Le Vite* følger vi Michelangelos kunstneriske utvikling samt hans oppturer og nedtureer gjennom livet. Vasari har hele veien et godt blikk for anekdoter, sladder og drama. Gjennom Vasari får vi for eksempel vite at Michelangelo i utgangspunktet ikke ville male taket i det sixtinske kapell, fordi han først og fremst var skulptør og ikke hadde erfaring med å male fresker i farger. Et komplott iverksatt av kunstnerrivalene Rafael og Bramante ledet til slutt til at Michelangelo motvillig måtte påta seg oppdraget. Underveis i arbeidet med det sixtinske kapell var han stadig i konflikt med paven, avslører Vasari.

PIETÀ

Pietà (1499) er et tidlig mesterverk fullført da Michelangelo var 24 år, og skulpturen står i dag i Peterskirken. *Pietà* med Jomfru Maria som sørger over den døde Kristus, er et kjent tema i kunsten. »

PIETÀ: Fullført i 1499
da Michelangelo var 24 år.
Skulpturen står i dag i
Peterskirken.

GIORGIO VASARI: Selvportrett, ca. 1571–74, Uffizi Gallery.

Kristus ligger i sin mors fang, og i sin beskrivelse av skulpturen legger Vasari særlig vekt på den naturtro skildringen av hver en muskel, sene og blodåre i Kristi døde kropp. Uttrykket i Kristi ansikt var så mildt og kroppen så harmonisk i sine proporsjoner, at aldri hadde en død kropp fremstått mer sublimt vakker og mer naturnær og beundringsverdig, enn i denne skulpturen, skriver Vasari. Michelangelo, forklarer Vasari, hadde dessuten en mesterlig forståelse av anatomi fordi han til stadighet dissekerte døde kropper for å forbedre sin kunnskap.

DRAPERIER

Vasari påpeker skjønnheten i draperiene som omhyller Maria, men unnlater å nevne at Kristi kropp strengt sett er for liten i forhold til Maria; et nødvendig grep fra Michelangelos side for at Kristus skulle få plass på Marias fang. For å kompensere visuelt, har Michelangelo bygget ut Marias kroppsmasse, (og særlig skuldrene), ved hjelp av omfangsrike draperier. Øyet blir lurt, størrelsesforholdet blir mer troverdig, og nærheten mellom mor og sønn understrekes ved hjelp av draperiene.

Pietà var det eneste verket Michelangelo signerte, og Vasari forklarer hvorfor. Michelangelo hadde overhørt noen utlendinger (fra Lombardia i dagens Italia), gi æren for verket til en av deres egne landsmenn. Full av indignasjon snek Michelangelo seg inn i kirken på nattestid og risset inn sitt eget navn på et bånd over brystet til Maria. Siden skulle han

«Vasari har formet kunsthistorie-skrivningen i flere hundre år. Hans fortellinger har forlenget hoppet ut av kunsthistoriebøkene.»

angre dette utbruddet av stolthet og hovmod, sier Vasari, og han signerte aldri mer noen av sine verker.

Vasari nevner også at noen dumme mennesker har påpekt at Vår Frues ansikt er altfor ungpikaktig. Maria var tross alt middeladrende da Jesus døde. Har de ikke forstått, eller har de unnlatt å oppdage, at uplettede jomfruer holder seg selv unge og deres ansikter bevares lenge uten noe som helst lyte, spør Vasari.

OPPSIKTSVEKKENDE

Vasaris levnetsbeskrivelse avsluttes med Michelangelos død og begravelse. Under begravelsen skjer det et oppsiktsvekkende under. Kisten åpnes og selv om Michelangelo har vært død i 25 dager, er det intet spor av forråtnelse og ingen illelukt. Michelangelo hadde litt av en død manns farge, men ellers så han ut som han hvilte i den søtteste søvn. Med beretningen om kisteåpningen, bekrefter Vasari med all tydelighet at han skriver seg inn i den hagiografiske tradisjonen, for et typisk kjennetegn ved helgener er nettopp at kroppen ikke nedbrytes etter at døden har inntruffet.

Vasari har formet kunsthistorie-skrivningen i flere hundre år. Hans fortellinger har forlenget hoppet ut av kunsthistoriebøkene. Michelangelos genistatus har blitt nedfelt i populærkulturen og den kollektive bevisstheten. Myten om Michelangelos geni har nådd Hollywood i form av filmen *The Agony and the Ecstasy* (1965), og Michelangelos billedverden har blitt del av vår globale visuelle kultur. I dag må ethvert kultivert menneske besøke og beundre Michelangelos fresker i det sixtinske kapell minst en gang i livet.

MESTERVERK

Vasari opphøyet Michelangelo til de himmelske sfærer, og ideen om Michelangelos gudommelige storhet må også, på forvridd og sinnsforvirret vis, ha nådd mannen som på pinsesøndag i 1972 stormet inn kapellet i Peterskirken og knuste store deler av *Pietà*, mens han skrek «jeg er Jesus Kristus!». Da *Pietà* ble restaurert oppdaget konservatorene en hemmelig signatur i Marias hånd, der linjene i håndflaten utgjorde en M for Michelangelo. Skulpturen er i dag bak skuddsikkert glass, og både troende og turister flokker seg omkring kapellet for å se Michelangelos *Pietà*: et genierklært og guddommelig inspirert mesterverk. •

«Lev uten opphør i bønn» (1. Tess. 5, 17)

Tidebønnene – en hjelp til besinnelse og ettertanke

TEKST: PATER ARNE FJELD, OP

Fastetiden er ment å være en tid til besinnelse og ettertanke. Tidebønnene kan være en hjelp. «Syv ganger om dagen lovsynger jeg deg», skriver Augustin på 400-tallet. Og siden den tid synger klosterfolk tidebønner syv ganger daglig. Men de er tilgjengelige også for legfolk. Medlemmer av ordenenes legmanngrener lover å be minst én av dagens tidebønner. Morgensang – laudes – passer for noen, aftensang – vesper – passer for andre. Folk som ikke har lovet å be regelmessig, vil også berikes av å bruke tidebøneboken.

IDAG SYNGES DAVIDS SALMER fordelt på fire uker. De er «gammel-testamentlige», og uttrykker sin tilitt til Guds omsorg og beskyttelse ved å prise Ham for at han knuser Gudsfolkets fiender! Litt mental gymnastikk må til for å gjøre dem til kristen bønn. Kristus har jo lært oss at Gud vil at alle mennesker skal bli frelst. Så «fiendene» som skal knuses, er det onde i meg selv.

Tidebønnene har alltid hatt tekster også fra Det nye testamente. Til morgenbønn – laudes – synger vi hver dag Zakarias' lovprisning «Benedictus» fra Lukas-evangeliet, da han fikk talens bruk etter å ha skrevet «Johannes er hans navn» på en tavle: «Lovet være du Herre, all skapning Gud». Og til vesper, hver dag: Marias lovsang, «Magnificat».

Vatikan II hadde som et program «å åpne Bibelens bok for legfolket». Så tidebønnene har nå også hymner fra Det Gamle Testamente. Torsdag uke I, synger vi f. eks. Jeremias, 31, 10–14, om det frigitte folks lykke: «Hør Herrens ord, alle folk, forkynn det for de fjerne øyer og si: Han som spredte Israel samler det, han vokter det som hyrden sin hjord ... Da skal unge piker danse av glede, gamle og unge fryde seg sammen.»

Det ser ut til at Paulus siterer hymner fra tidlig kristen gudstjeneste, så til første søndag vesper

synger vi fra Filipperebrevet: «Han som er i Guds skikkelse, aktet det ikke for rov å være Gud lik. Men han gav avkall på seg selv og kom i menneskers lignelse.» (Fil. 2, 6.)

Fra Johannes Åpenbaring synger vi til torsdagens vesper: «Vi takker deg, Herre Gud, allhersker, du som er og som var, fordi du har tatt din store makt i eie ... « (Åp. 11,17...) Ikke nødvendig med mentale krumspring for å gjøre det til kristen bønn!

I KLASSISKE KLOSTRE, som Munkeby, står brødre tidlig opp og synger «matutin» ved morgengry. Vanlige folk sover natten igjennom, så «matutin» kan feires når som helst. Den omfatter, foruten David-salmer, en tekst fra Bibelen, og en fra kirkefedrene. Slik er de oldkirkelige tekstene gjort tilgjengelige på norsk, i seks – syv smale bind, som skjønt beskjedne å se på, har 350 sider hver!

Vi gamle vet at «alt var bedre før.» På Sigrid Undsets tid var det forbudt å feire messe etter kl. 12.00 middag, for man skulle være fastende fra midnatt før man gikk til kommunion. Men folk strømmet likevel til Sankt Dominikus Kirke om kvelden for å synge «completorium». Dette er dagens siste tidebønn, den gjør bønnedagen «komplett».

David-salmene er hver kveld de samme, så munkene kan dem utenat, og kan synge i mørket. Men hymnene veksler med de liturgiske tidene, - faste og påske - og har vakre melodier. Completorium ble sunget på latin, og har hver aften gamle Simeons lovsang fra Lukas 2,29: «Nå, Herre, kan du la din tjener fare i fred - Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace!»

I Oslo synges completorium på latin på Lunden kloster, og man kan også høre bønner på nettet ved å Google: Completorium latin.

Men det beste er naturligvis å få være til stede og selv synge med. •

Svithun var biskop i Englands Winchesterkatedral og står her på en engelsk illuminasjon fra 900-tallet ikke lenge etter at han var død. Han har ennå ikke fått en bro og knuste egg ved føttene.

Sjakkbrikker av biskoper fra middelalderen funnet på øya Lewis i Hebridene, men antagelig skåret ut i Norge. Foto: National Museums Scotland

SANKT SVITHUN

Utlendingen som ble norsk helgen

Helgener er forskjellige, men alle viser eksempler på kraften Guds nåde har til å forandre mennesker. De gir glimt av det kristne håp.

TEKST: KARL GERVIN OG ØYVIND J.V. EVENSTAD

Den hellige Svithun er en påminnelse om at Kirken er verdensvid, og at Kirken i Norge alltid har vært tilknyttet den universelle og verdensomspennende Kirken. I Norge er han best kjent som skytshelgen for Stavanger – Sankt Svithuns by. Han var glad i å besøke kirker til fots,

STAVANGER

Da bispedømmet ble opprettet, var Stavanger en liten by, etter hvert med noen hundre innbyggere. Stavanger vokste frem rundt bispesetet, og Svithun skulle bli skytshelgen for den nye byen.

På denne tiden var forbindelsen mellom byen og England tett. Etter at byggingen av domkirken var godt i gang, ble Reinald rundt 1120 hentet fra England som stiftets første biskop. Antagelig var det på denne tiden kirken fikk en relikvie (et armben) av Sankt Svithun – biskop av Winchester i England.

I 1135 ble Reinald arrestert av Harald Gille som mente biskopen holdt på verdier som kongen skulle ha, og Reinald ble hengt på Bergenhus festning.

men satte aldri sine ben i Norge. Hvordan kan det ha seg at en angelsaksisk biskop som levde hele sitt liv i Wessex i dagens England, blir regnet som en «norsk» helgen?

Han var biskop i Winchester fra 852 til 863, og som helgen ble han etter sin død forbundet med Stavanger bispedømme på den andre siden av Nordsjøen, mens han fortsatt æres særlig i England. Vi vet lite sikkert om Svithuns liv, men det hevdes at han var benediktinermunk, og benediktinerklosteret tilknyttet domkirken i Winchester ble senere viet til Svithun. Han skal ha vært åndelig rådgiver for kong Egbert av Wessex, og fikk også ansvar for oppdragelsen av kronprins Ethelwulf. Bispedømmet Winchester var nest viktigst i den angelsaksiske kirken i England, etter Canterbury.

Svithun tiltrakk seg stor oppmerksomhet som biskop, og han ble kjent for sin eksemplariske livsførsel: Han ga de fattige gaver, fikk innført tiende som sikret både de trengende og Kirken midler. Det svarer til de idealene Det annet vatikankonsil utformet om helgenene som venner og veivisere. Han ble hellegåret i sitt bispedømme ved folks tilslutning og praksis. Det var ikke noe krav om at paven i Roma måtte godkjenne og «kanonisere» helgener før senere. I ettertid er det likevel sannsynlig at Svithun ville blitt anerkjent som helgen i en offisiell kanoniseringsprosess. Flere mirakler ble også tilskrevet hans forbønn.

«SVITHUN TILTRAKK SEG STOR
OPPMERKSOMHET SOM BISKOP,
OG HAN BLE KJENT FOR SIN
EKSEMPLARISKE LIVSFØRSEL:
HAN GA DE FATTIGE GAVER,
FIKK INNFØRT TIENDE SOM
SIKRET BÅDE DE TRENGENDE
OG KIRKEN MIDLER.»

På dødsleiet ba han om å bli gravlagt utomhus der han «kunne utsettes for føttene til dem som kom forbi og regn fra det høye». Da han ble flyttet til domkirken i Winchester, skal det ha skjedd i heftig regnvær. I folkefromheten ble han knyttet til gagnlig regn, og hvis det regner på broen i Winchester på minnedagen (som nå feires 15. juli), skal det regne i bibelske førti dager – men dette hører vi først om flere hundre år senere. Et gammelt rim lyder slik:

St Swithin's day if thou dost rain
For forty days it will remain
St Swithin's day if thou be fair
For forty days 'twill rain nae mair.

Hvis det regner såpass mye blir det gjerne en god eplehøst, og dette er blitt tolket som et tegn på at Svithun velsigner eplene fra sin bolig i himmelen. Noen steder er han derfor avbildet med både epler og regndråper, for eksempel i glassmalerier. På grunn av dette er han også en skytshelgen mot tørke.

Svithun ble også husket som brobygger og avbildes ofte med en kurv egg ved sine føtter. På vei over en bro han selv fikk bygget eller restaurert i Winchester, møtte han en kvinne som mistet en kurv med egg. Da han plukket opp de knuste eggene og ga dem til kvinnen, skal de ha vært hele igjen. Dette er et eksempel på hans omdømme for å gi fattige hjelp og

SYFTESOK

Mange helgendager falt sammen med merkedager i jordbruksamfunnet. Sigrid Undset sier et sted at det etter hvert var «et helt landbruksråd av hellige som i levende live ofte har visst lite om landbruk».

Svithuns festdag i kirkeåret ble i Norge feiret 2. juli, som også ble markert på primstaven som syftesok. Da burde slåtten ta til, og som helligdag ble den ikke opphevet før i 1771.

Det sies at man skulle «syfte», det vil si rense åkeren for ugress på denne dagen, men det er uvisst om denne praksisen hadde noen tilknytning til helgenen.

Også i Norge ble Svithun brukt som værvarsel, som han blir i forbindelse med regn i England. Slik været var på syftesok, skulle det bli til olsok (29. juli).

NORSKE HELGENER

I denne serien presenterer St. Olav helgener som ble æret i middelalderens fire norske bispedømmer – og av oss.

Ingen kan gjøre seg selv til helgen, for de er mangfoldige eksempler på den kraften Gud har til å forandre mennesker.

De viser hvordan et hellig liv med Guds hjelp er et oppnåelig mål under svært forskjellige forhold.

Tidlig ble noen helgener knyttet til bestemte sider ved de troendes liv – og som skytshelgener vokter andre over land og kirkenes bispedømmer.

omsorg. Etter hans død kom miraklene ved Svithuns skrin til å overskygge hans oppofrende arbeid mens han var i live.

Det kan rimelig nok stilles spørsmål ved om Svithun bør regnes som en norsk helgen. Han besøkte ikke landet så lenge han levde, men ble knyttet til Norge fordi en del av relikviene hans ble overført hit – på samme måte som apostelen Andreas ble knyttet til Skottland og apostelen Jakob den eldre (Santiago) ble knyttet til Spania. Siden Kirken tror at de hellige kan virke i verden gjennom relikvier, har man regnet Svithuns nærvær i Norge som reelt.

For den katolske menigheten St. Svithun i Stavanger utgjør han fremdeles en viktig beskytter og inspirasjonskilde. Det er også den eneste menigheten som er oppkalt etter Svithun utenfor England. •

Nå kunne slåtten begynne, og primstavmerket var en bispestav. Dette var også dagen da Elisabeth kom til Maria under svangerskapet og himmeldronningens merke denne dagen kunne være en krone.

RELIKVIER

Stavanger domkirke står fortsatt fra middelalderen, men relikvien av Sankt Svithun forsvant under reformasjonen og relikvieskrinet av gull ble trolig smeltet om.

Resten av Svithuns relikvier ble delt opp mellom ulike kirker, og med reformasjonen ble relikvieskrinet i Winchester ødelagt. En ny versjon av skrinet ble laget i 1962 og kan oppsøkes i dag, men inneholder ingen relikvier.

Hodeskallen hans ble ført til Évreux-katedralen i Frankrike, hvor den ser ut til å være fremdeles.

PATER PER BJØRN HALVORSEN

«GUD LEDET MEG DIT»

Den kunnskapsrike og rasjonelle trønderen erfarte at Guds uransakelighet er noe man må bøye seg for i tillit til hans visdom

TEKST: OLAV RUNE BASTRUP

Noe ubeskjedit til ham å være hadde pater Per Bjørn Halvorsen OP (1939 – 2007) fornøyelse av å fortelle om en hendelse fra den gang han var elev ved Orkdal landsgymnas. Frem til 1964 var landsgymnasene et statlig utdannings-tilbud for «gåverik ungdom frå landet». Sønnen til linjeoppsynsmannen på den 51,3 kilometer lange Namsosbanen var så avgjort en av disse. Han hadde gått ut av realskolen med Særdeles i alle fag, noe som brakte ham på forsiden av lokalavisen. Det var ikke alltid klassen hans ytte sitt beste, og en dag fikk lektoren nok. «I denne klassen finnes det 27 grønnskollinger og bare ett lyst hode», utbrøt han og rettet blikket mot en lyslugget og noe kortvokst gutt fra Overhalla i hjertet av Namdalen.

GUDS FINGER

Med Særdeles også til examen artium ble det nye oppslag i lokalavisen og Fulbright-stipend. Ved prestisjetunge Yale University tok Halvorsen en grad i engelsk og amerikansk litteratur. Han bodde hos en afro-amerikansk arbeiderklassefamilie som spedde på inntektene ved å innlosjere utenlandske studenter. Det var i denne familien han møtte katolsk tro for første gang. Guds finger pekte. Det han møtte, var en tradisjonsbunden, førkonsiliær fromhetskultur som for en gløgg ungdom fra Norge måtte fremstå noe kuriøs. Guds finger pekte like fullt.

«Han bodde hos en afro-amerikansk arbeiderklassefamilie som spedde på inntektene ved å innlosjere utenlandske studenter. Det var i denne familien han møtte katolsk tro for første gang.»

ST. DOMINIKUS KLOSTER: Halvorsen ble presteviet i St. Dominikus kloster i 1970 av biskop John Willem Gran. Han var klosterets prior i flere perioder. Han holdt seg til kommuniteten i Neuberggaten helt frem til sin altfor tidlige død palmesøndag 2007. Foto: Aftenposten

Etter fullført militærtjeneste, der han gjennomgikk Forsvarets russiskkurs, vervet han seg som soldat for FNs fredsbevarende styrker i Kongo. Belgia hadde hersket over det enorme landet midt i Afrika med stor brutalitet. Møtet med denne siden av europeisk nærhistorie formet hans politiske verdensbilde. Men Guds finger fortsatte å peke.

Det var nesten ikke til å forstå at en ungdom med hans evner og muligheter valgte den vei han gjorde. Han irriterte seg over alle spørsmålene han stadig fikk om hvorfor og hvordan. «Jeg valgte ikke Dominikanerordenen av den ene eller andre grunn», sa han i et intervju. «Gud ledet meg dit».

Utsagnet er betegnende. I sin forkynnelse og i sine akademiske arbeider uttrykte pater Halvorsen

seg med en korthugget klarhet som gjorde utdypninger og tilføyelser overflødige. For dem som satt under hans kateter eller prekestol, hadde det som virkning at oppmerksomheten straks ble skjerpet. Setningene fra hans munn og penn stod av seg selv, båret som de var av kunnskap og innsikt. «Gud ledet meg dit». Alt som kan sies, er da sagt.

Like skarpt tilskåret kunne hans ironiske replikker være. Som mangeårig medlem av den luthersk-katolske samtalegruppen måtte han forsvare katolske standpunkter overfor sprenslærde lutherske teologer som ville krangle med ham om den katolske lære om purgatoriet, eller skjærsilden. Halvorsen hadde lite sans for teologiske disputer på dette nivå. Han brakte diskusjonen effektivt til ende med følgende

replikk: «Bare vent til dere er der selv, gutter». Listen over retoriske finter av dette slag kunne gjøres lang. Han hadde likevel glede av å diskutere med lutherske teologer, han respekterte deres kunnskaper. Men som han hvisket meg i øret en gang: «Jeg skjønner egentlig ikke noe av det».

KONVERSJON OG NOVISIAT

Pater Halvorsen hadde sitt novisiat ved dominikanernes kommunitet i Lille i Nord-Frankrike. Han beskrev dette som en svært vanskelig tid. Guds finger pekte, men veien den pekte ut, var alt annet enn enkel. Han bad mye og fremholdt senere for meg viktigheten av å be mye og ofte. «Da kan hva som helst skje», tilføyde han med den karakteristiske snert han »»

PRESTEVIELSE: Fra Per Bjørn Halvorsens prestevielse i 1970. Til venstre frater Per Klingberg, til høyre pater Rieber-Mohn og biskop Willem Gran. Foto: Dominikanerne

kunne omtale selv alvorlige ting med. Men det var slik han hadde opplevd det. At han av alle ble kallet til den vei han slo inn på, var utslag av en guddommelig uberegnelighet – eller forsynet som vi helst kaller det. Da han avgav de evige løfter i 1964, var det ikke fordi han hadde funnet «meningen med livet», som det gjerne heter, eller var trygg på veien han var begynt på. Han gjorde det fordi det var nødvendig. Gud hadde kallet ham, han måtte være lydlig.

Dette avspeilet seg også i hans konversjonshistorie. Han var vokst opp i et religiøst indifferent miljø, han hadde ingen bakgrunn fra luthersk statskirkelighet i noen form. Overhalla var kristelig sett «ei attegyløyme», der det var fritt for både bedehus og indremisjon. Han var døpt og konfirmert som alle andre, men kristendom møtte han for alvor første gang i katolsk form. Konversjonen var derfor ikke et oppbrudd eller et oppgjør med noe i fortiden, men en tilslutning og lydighet til Guds kall.

LÆRER OG PREDIKANT

Han fikk sin teologiske utdanning like før og under Annet Vatikanekonsil. Ved dominikanerordenens studiesenter Le Saulchoir satt han under kateteret til en av sin generasjons fremste katolske teologer, den senere kardinal Yves Congar, som var en av konsilets ledende teologer. Ikke minst fikk Congar stor

innflytelse på den katolske sosiallæren. Halvorsens teologiske tenkning var i høy grad preget av konsilets ånd. Senere tok Halvorsen en lisensiatgrad i filosofi og teologi ved Sorbonne i Paris. Hans teologiske spesialfelt var patristikken, studiet av de oldkirkelige fedres teologi, men han var også vel bevandret i moderne bibelforskning. Han så aldri noen avgjørende konflikt mellom denne og Kirkens overleverte tro.

Halvorsen ble presteviet i St. Dominikus kloster 30. 08. 1970 av biskop John Willem Gran. Han var klosterets prior i flere perioder. Han holdt seg til kommuniteten i Neberggaten helt frem til sin altfor tidlige død palmesøndag 2007. For de mange som søkte St Dominikus kirke i disse årene, representerte han stabilitet og kontinuitet.

Gjennom mange år underviste han i kristendom ved institutt for religionshistorie og ved teologisk fakultet. Mange tidligere studenter vil fortsatt huske ham ikke bare som en brilliant foreleser, men også som en som fikk en til å revurdere sine fordommer mot tro og religion både to og tre ganger. Han skrev flere bøker, utallige leksikonartikler, lærebøker og to prekensamlinger redigert av sin ordensbror, Kjell Arild Pollestad. Han oversatte også den katolske katekismen og flere oldkirkelige tekster til norsk. I de senere år fordypet han seg i dominikanerordenens historie og skrev et omfattende og på mange måter epokegjørende verk om ordenens fremrykning i Skandinavia. Han gav på sine eldre dager uttrykk for en stadig sterkere tilhørighet til sin orden, som

LA MADELAINE I VÉZELAY: Det storslagne Kristusrelieffet ved overgangen fra narthex til midtskipet

han beundret og – med hans egne ord – var dypt imponert over.

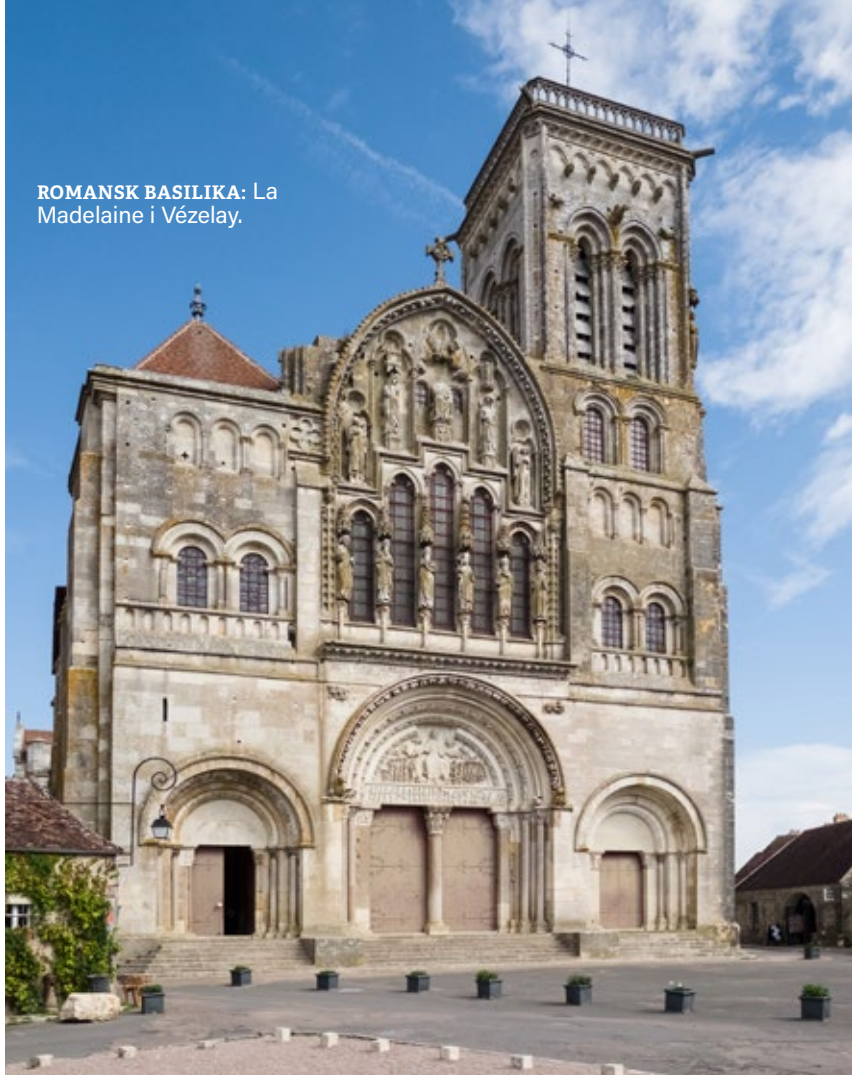
POLITISK ENGASJEMENT

Som student i Frankrike gjennom det turbulente 1960-tallet ble han preget av det politiske oppbrudd som fant sted, og som kulminerte i det såkalte 1968-opprøret. I 1970 skrev han en artikkel i tidsskriftet «Kirke og kultur» om den franske katolske kirkens dreining mot venstre og dens voksende frigjøring fra sitt underlegenhetsforhold til den sekulære stat. Hjemme i Norge engasjerte han seg politisk på venstresiden. Han spilte en viktig rolle i arbeidet for å oppheve straffelovsparagrafen som kriminaliserte homofili, og han engasjerte seg i kampen mot fascistdiktaturene i Latin-Amerika. Sosialist eller marxist i ideologisk forstand er det likevel ikke riktig å kalle ham. Revolusjonære fantasier, politiske som religiøse, var ham helt fremmed. Han så på marxismen som et analyseverktøy for å forstå krefte som fremmedgjorde og slavebandt mennesket i det moderne kapitalistiske samfunn. I sin forkynnelse fastholdt han gjentagende ganger at evangeliet aldri er nøytralt. Det er betegnende uttrykt i tittelen på en av hans prekensamlinger: «Kjenn din verdighet». Evangeliet avkrever stilingtagen i alle spørsmål der rettferdighet og verdighet er truet.

EN REISE GJENNOM FRANKRIKE

Høsten 1980 nøt jeg det privilegium å reise med pater Halvorsen gjennom Frankrike en hel måned. Reisens mål var landsbyen Vanosc i landskapet Ardèche sør for Lyon, der den franske Grundtvigekspert og professor i skandinavistikk, Erica Simon, hadde etablert et studiesenter på en gammel fransk bondegård. Hit ble studenter fra skandinaviske land invitert for å lære om franske forhold, og tilsvarende franske studenter om skandinaviske. Pater Halvorsen var tolk og tilrettelegger. Vi kjørte sørover i klosterets grønne Datsun og brukte lang tid. Aldri har jeg hatt en sterkere læringserfaring. Vi reiste gjennom Alsace og Burgund, han viste meg Paris og katedralen i Chartres. Notre Dame i Paris er ikke så viktig, kunne

ROMANSK BASILIKA: La Madeleine i Vézelay.

han si, ikke helt fri for bedrevitende arroganse, men virkelig i sitt ess var han da vi kom til den romanske basilikaen *La Madeleine* i Vézelay. Med en historie tilbake til 800-tallet er den gammel så det merkes. En relikvie av Maria Magdalena finnes her, Bernard av Clairvaux talte til kong Ludvig VII her (det ble startskuddet for det andre korstog), og våre frender vikingene hadde herjet her. Disse historiske kuriosita var interessante nok, men det pater Halvorsen mest av alt ville innvie meg i, var kirkens arkitektur og det storslagne Kristusrelieffet ved overgangen fra narthex til midtskipet, der Kristus i majestetisk storhet sender sine disipler ut for å forkynne evangeliet. Gotikken innledet en forfallsperiode i Kirken, doserte Halvorsen, fortsatt ikke fri for bedreviterens arroganse. Den strebet mot abstraksjon og illusjon. Slikt bød hans aristoteliske lynne imot. Om teologiens perspektiv var aldri så himmelsk, var den alltid konkret og forankret i historien. Basilikaen »»

«Notre Dame i Paris er ikke så viktig, kunne han si, ikke helt fri for bedrevitende arroganse, men virkelig i sitt ess var han da vi kom til den romanske basilikaen *La Madeleine* i Vézelay.»

BØNN: Vi som lærte Halvorsen å kjenne, forstod at han var en ydmyk mann helt uten hybris. Men som han sa: Man må be mye. «Da kan hva som helst skje».

i Vézelay visualiserte dette. Den er bygget etter et strengt formalt prinsipp, men til romansk basilika å være har den et uvanlig høyt skip. Som i trass mot tyngdeloven hever den seg på eldgamle pilastre mot det høye. Det slo meg der og da at det like mye var seg selv pater Halvorsen beskrev.

RETTFERDIGHET OG BARMHJERTIGHET

Den hellige skrift kan overordnet sett sies å ha to hovedtemaer, doserte pater Halvorsen innhyllet i en nikotinsky mens vi kjørte nedover Loiredalen: *rettferdighet og barmhjertighet*. Sitt politiske engasjement begrunnet han i den gammeltestamentlige, messianske rettferdighetstanke. Guds rike kommer med rettferdighet og barmhjertighet. De er ikke atskilte kategorier, men heller ikke sammenfallende. Rettferdighet er en statisk og formal størrelse, barmhjertigheten elastisk og dynamisk. Når rettferdighet og barmhjertighet undertiden kommer i konflikt, har barmhjertigheten alltid forrang. I sine utallige prekener parafraserte og videreutviklet han dette temaet, alltid med den hellige skrift som referanse, alltid med klokskap i det menneskelige.

MENNESKET OG MAKTENE

Første trinn på hans akademiske løpebane hadde vært litteraturvitenskapen. Allerede som barn hadde han fordypet seg i romanene til Namdalens heimstaddikter, Olav Duun. Duuns førmoderne univers

gjenkjente Halvorsen fra sin egen hjembygd. Man ante også et visst slektskap mellom Duuns korthuggede prosa og hans egen. Halvorsen snakket ofte om Overhalla. Han beskrev et tradisjonsbundet samfunn ennå dypt forankret i gammel sed og skikk med store klasseskiller mellom storbønder og småkårsfolk. Her gjaldt fortsatt gamle æreskodekser, snakke gjorde man bare i nødsfall. Men bak de gamle normer utspant de evige menneskelige dramaene seg.

«Mennesket og maktene» er tittelen på en av Duuns mest kjente romaner. Det går en linje herfra frem til fascinasjonen Halvorsen senere i livet hadde for den latinamerikanske litteraturen som går under sjangerbenevnelsen *magisk realisme*. Et av de mest fascinerende trekkene ved Halvorsens personlighet var hvordan begge disse dimensjonene var til stede i ham selv uten at de syntes å stå i konflikt. Som en høyt opplyst og rasjonell person hadde han erfart Guds uransakelighet som noe man må bøye seg for i tillit til Guds visdom. Vi som lærte ham å kjenne, forstod at han var en ydmyk mann helt uten hybris. Men som han sa: Man må be mye. «Da kan hva som helst skje». •

«Som en høyt opplyst og rasjonell person hadde han erfart Guds uransakelighet som noe man må bøye seg for i tillit til Guds visdom.»

INSPIRERT AV
PAVE FRANS:

Scorsese lager ny storfilm om Jesus

Martin Scorsese, Oscar-vinner og verdensberømt filmregissør, planlegger en ny film om Jesus. Den har som mål å «fjerne det negative som hefter ved organisert religion».

STJERNEREGISSØR OG KATOLIKK: Martin Scorsese planlegger å spille inn en ny film om Jesus i 2024. Filmen er inspirert av pave Frans. Scorsese fikk æres-Gullbjørn på Den internasjonale filmfestivalen i Berlin i februar i år. Foto: REUTERS/Fabrizio Bensch

I et intervju med Los Angeles Times forteller 81 år gamle Scorsese at han har skrevet manuset sammen med kritikeren og filmskaperen Kent Jones, og at han planlegger å spille filmen inn senere i år.

«A LIFE OF JESUS»

Filmen vil være basert på den katolske, japanske forfatteren Shūsaku Endōs (1923–1996) bok «A Life of Jesus», og vil for det meste utspille seg i nåtiden for å «gi en tidløs følelse». Den vil fokusere på det sentrale i Jesu lære på en måte som utforsker det grunnleggende, men den har ikke som mål å misjonere.

– Jeg vil prøve å finne en ny måte å gjøre dette mer tilgjengelig på og fjerne det negative som har vært forbundet med organisert religion, sier Scorsese til avisen.

GA TILBAKE

Scorsese mener man må løfte blikket.

– Akkurat nå blir alle i harnisk bare du nevner ordet «religion», fordi mange mener religionen har mislyktes på så mange måter, legger han til.

– Men det betyr nødvendigvis ikke at religionens opprinnelige impuls var feil. La oss gå tilbake og la oss tenke grundig igjennom dette, sier han.

MØTTE PAVE FRANS

Inspirasjon til filmen kom i mai 2023 etter at Scorsese møtte pave Frans på Global Aesthetics of the Catholic Imagination,

en konferanse som samlet kunstnere og kreative mennesker fra hele verden.

Etter dette møtet sa Scorsese: «Jeg har svart på pavens appell til kunstnere på den eneste måten jeg vet om: Ved å forestille meg en historie og skrive et manus til en film om Jesus.»

VILLE BLI PREST

Katolsk tro og religiøse temaer har preget noen av Scorseses tidligere filmer, som «Silence» og den kontroversielle filmen «The Last Temptation of Christ» fra 1988, skriver Los Angeles Times.

Martin Scorsese er oppdratt katolsk og gikk på en katolsk videregående skole før han fulgte et forberedende preste-seminar i et år.

I et intervju med jesuittenes innflytelsesrike tidsskrift *La Civiltà Cattolica* i desember 2016, fortalte han jesuittpater Antonio Spadaro følgende:

«Da jeg var yngre, tenkte jeg på å lage en film om det å være prest. Selv ville jeg så å si gå i fader Principes [sogneprestens] fotspor og bli prest. Jeg gikk på et forberedende presteseminar, men strøk det første året.»

Scorsese legger til at selv om han ikke går regelmessig til messe i dag, «har min vei vært, og er, katolsk tro og lære. Etter å ha tenkt på andre ting i mange år, og prøvd meg litt her og der, føler jeg meg mest komfortabel som katolikk», sier han til Los Angeles Times. (The Guardian/Los Angeles Times/katolsk.no) •

I det samme gol hanen

TEKST: SR. HEDVIG SOPHIE, KARMELOTTKLOSTERET TOTUS TUUS I TROMSØ

Det blir stille. Vi vet hva som følger. Noen ord og begreper er slik – de bærer en hel fortelling i seg. I det samme gol hanen, og vi ser Peter stå der. Mesteren kaller ham til å bli menneskefisker, Mesteren rettleder og tilretteviser. Hver scene fra Evangeliet som beretter om de to, rulles opp. Peter som så gjerne vil gi, men som har så vanskelig for å ta imot. I Peters drama kan vi se for oss dramaet som også utspiller seg i Kirkens og hver troendes liv. Den utvalgte – Klippen – den fremste blant disiplene svikter, han fornekter Jesus, og ikke bare én, men tre ganger.

I KLOSTERET HØRER VI alle de fire lidelseshistorier i løpet av Den stille uke. Hver av dem har med beretningen om Peter, og i hver av dem hører vi de samme ordene: I det samme gol hanen. Vi kunne stoppet ved Peters fornektelse, ved det at også Kirken og vi svikter, fornekter Jesus og lar ham korsfeste, ikke nødvendigvis med store ord eller proklamasjoner, men i små daglige handlinger, gester og ord – mot oss selv eller mot vår neste. En av evangelistene har derimot tatt med en viktig detalj. Lukas skriver: *Og Herren snudde seg og så på Peter.*

HVOR MYE FORTELLER IKKE et menneskes blikk, hva kan ikke en annens blikk gjøre med et menneske. Et blikk kan løfte, gi liv, helbrede, men det kan også bryte ned og knuse den andre. Med hvilket blikk så Jesus på Peter? Det sies ikke direkte, men vi kan lese det ut av Peters reaksjon, *han tok det til hjerte og gråt*, forteller Markus. Å ta det til hjerte betyr å la det berøre alle lag i oss: forstanden, hukommelsen og viljen. *Riv ikke klærne sund, men la angeren rive i hjertet! Vend om til Herren deres Gud!* sier profeten Joel, og han fortsetter: *For han er nådig og barmhjertig, langmodig og rik på miskunn; han kan endre sin plan så han ikke lar ulykken komme.* Peter lar angeren rive i hjerte, han går ut og gråter bittert, mens

Jesus fortsetter sin korsvei til Golgata, lar seg korsfeste og gjennomføre – overgitt til Faderen, av fri vilje for oss.

VED HANS SÅR har vi fått legedom. På ny er det Peters stemme som lyder. Denne gang er det etter oppstandelsen og Den Hellige Ånds komme, etter at han har omvendt seg og kan styrke sine brødre og søstre. Sår som gir legedom. Ut fra dem strømmer frelsen over oss, ved dem er det vi igjen har adgang til Gud. Jesu sår, hans gjennom-borede hender, føtter og side, forårsaket av våre synder, er det som frelser oss og forsoner oss med Gud. Under lysseremonien påskennatt, mens røkelseskornerne festes til påskelyset, sier presten: Ved sine hellige sår, som vi ærer, verne og bevare oss Kristus, Herren. Amen. Vi kan altså finne vern og beskyttelse mot det onde i hans sår, vi kan ta imot Kristi kjærlighet gjennom dem, men vi kan også gjøre noe annet. Når vi hører hanen gale, kan vi la Herren se på oss slik han så på Peter og la angeren rive i hjertet, for så å ære hans sår ved å løfte dem frem for Faderen, og slik be om og motta miskunn for oss selv, for vår neste og for Kirken.

VÅR HELLIGE MOR TERESA av Jesus kunne aldri bli ferdig med å undre seg over dette mysteriet. Gang på gang kommer hun tilbake til det i sine skrifter på sin helt personlige måte. I sin selvbiografi *Boken om mitt liv* skriver hun: *Jeg ble fortere trett av å krenke ham enn Hans Majestet av å tilgi meg. Aldri blir han trett av å gi, og hans barmhjertighet tar aldri slutt. Må vi aldri bli trette av å ta imot. Han være lovet i evighet, amen, og må hele skapningen prise ham.*

Eller med Kirkens egne ord fra Exultet: Så underfull bøyer din godhet seg mot oss! Uten mål eller grense er din kjærlighets miskunn: For å løskjøpe trellen prisgav du Sønnen. Sannelig: nødvendig var Adams synd, den som Kristi død har utslettet. Å, salige synd som vant oss så stor en gjenløser.

God og velsignet Påske! •

NAVN: Lucrecia Belaúnde
YRKE: Statsviter og tolk
ALDER: 61
FRA: Peru

Ceviche er en av nasjonalrettene i Peru, og blir omtalt som landets kulinariske juvel. De siste årene har retten blitt en trend over hele verden. Og det med god grunn; ceviche er en helsefremmende smaksbombe som er enkel å lage. I 2023 ble den lagt til i UNESCOs liste over menneskehetens immaterielle kulturarv.

Ceviche er originalt fra Peru, men i dag finnes det ulike varianter av retten over hele Latinamerika.

- Hva er historien bak retten?

- Navnet kommer trolig fra *siwichi*, som betyr «fersk fisk» på quechua, ett av språkene i Peru. Arkeologer mener man har spist varianter av dagens ceviche, altså rå fisk marinert eller kokt i syre, i tusenvis av år. De eldste sporene man har funnet etter dette er fra Nord-Peru, hvor Cupisnique-folket holdt til fra år 1500–500 f.kr.

- Hva er typisk for peruansk mat?

- Det kommer helt an på hvilket område av landet du er i; kysten, fjellet eller regnskogen. Peru er et stort land med ulike typer landskap og klima. Men generelt er maten smakfull og balansert. Noen eksempler på typiske retter er *Lomo saltado* (stekt biff med løk og tomat) og *Ají de gallina* (kylling med chilli- og ostesaus).

- Hva savner du fra det peruanske kjøkken når du er i Norge?

- Variasjonen av råvarer, og dermed også av matretter! For en billig penge kunne du spist en ny rett hver dag, hele måneden. Det finnes et uendelig antall frukter og grønnsaker. Visste du at det er over 4000 typer poteter i Peru?

- Hvilken norsk rett liker du godt?

- Lutefisk! Det er så eksotisk, jeg får følelsen av å spise noe fra verdensrommet. Og tenk at man kan lage mat med lut? Jeg synes det er helt fascinerende.

- Har du tatt med lutefisk til Peru?

- Det har jeg. Da fikk jeg beskjed om å ikke ta det med igjen!

PERUANSK CEVICHE

En helsefremmende smaksbombe som er enkel å lage. I 2023 ble den lagt til i UNESCOs liste over menneskehetens immaterielle kulturarv.

TEKST: CAROLINE BELAÚNDE BRYNSRUD

INGREDIENSER (4 PERSONER)

- 600 g filet av hvit fisk, f. eks kveite eller steinbit
- 1 rødløk i veldig tynne skiver
- 3–4 lime (ca. 2 dl ferskpresset limejuice)
- 1–2 rød chili uten frø
- 1 bunt fersk koriander
- en bit ingefær, ca. på størrelse med en finger
- ½ selleristang (valgfritt)
- salt
- 2 mellomstore søtpoteter som er bakt, kokt eller stekt
- 2 maiskolber

SLIK GJØR DU

Kok søtpoteter og mais. Mens de koker, tilberedes fisken.

Legg de oppskårne fisketerningene i en skål.

Ta lime, chili, koriander, ingefær, selleri og salt i en blender.

Sil marinaden over fisken slik at kun saften havner i fisken. Det skal ikke være biter i saften. La stå i ca. 5 min slik at syren i limen «koker» fisken.

Tilsett løkskivene og dryss nyhakket koriander. Drypp over litt olivenolje (valgfritt).

Hver porsjon serveres med en halv søtpotet og en halv mais.

TIPS!

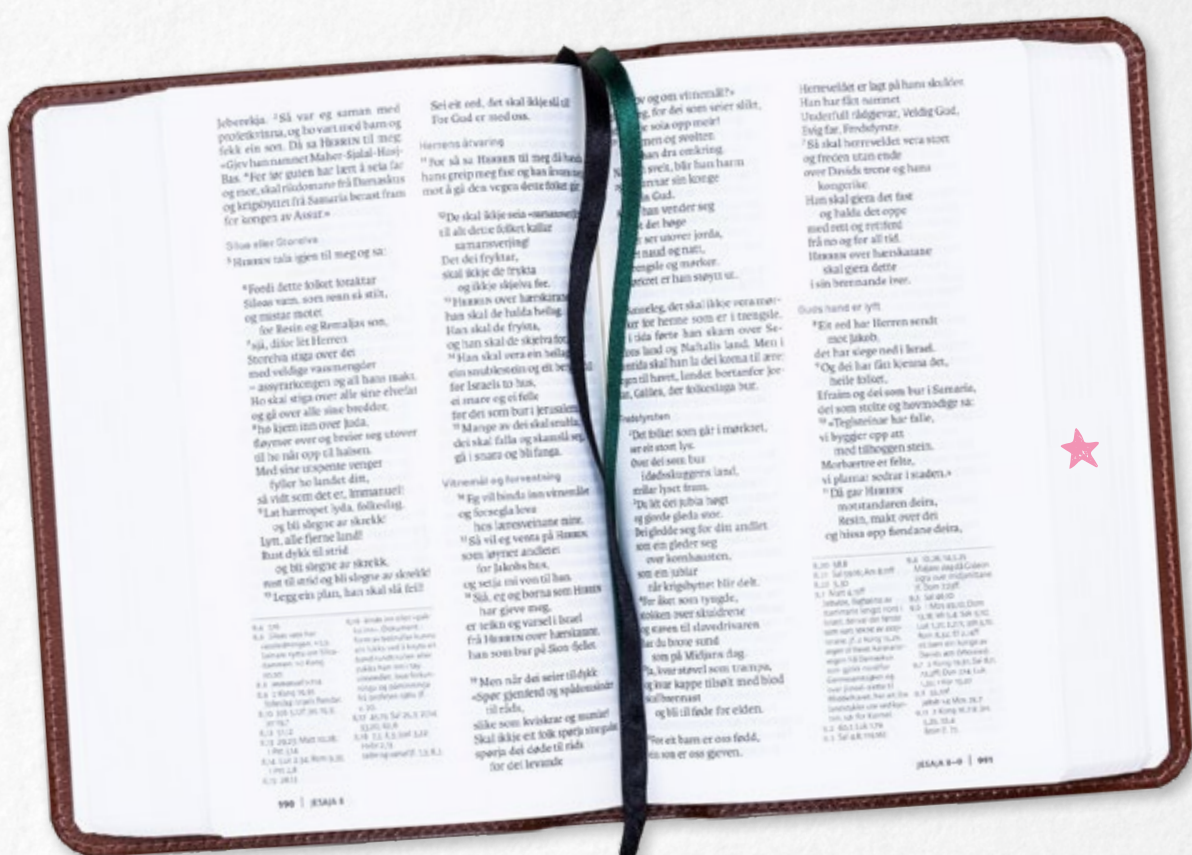
Server retten med litt soyasaus og sesamfrø for en asiatisk tvist. Det asiatiske kjøkken har lenge flørtet med det peruanske gjennom innvandring, og har fått navnet «nikkei fusion cuisine».

PÅSKEQUIZ

VED ANSATTE I ST.OLAV FORLAG OG BOKHANDEL

TEMA: Ny bibel med katolsk kanon kommer for første gang på norsk fra Bibelselskapet i år. Dette er en stor begivenhet, men hvor mye kan vi egentlig om den katolske kanon og de deuterokanoniske bøker?

- Den katolske kanon tar utgangspunkt i en gresk oversettelse av Det gamle testamentet, hva kalles oversettelsen?
  - Septuaginta
  - Hexaginta
  - Septuagamma
- Oppfølgingsspørsmål, hva betyr ordet?
  - 60
  - 70
  - Språkseperet
- Bibelen ble oversatt til latin rundt 400 e.kr., hva heter oversetteren?
  - Hierophanus
  - Hieronymus
  - Hierographus
- Oppfølgingsspørsmål, hva kaller vi oversettelsen hans?
  - Kanon
  - Codex Vaticanus
  - Vulgata
- Hvilke av følgende tekster er ikke inkludert i den protestantiske kanon?
  - Obadja
  - Nahum
  - Baruk
- Martin Luther la til et ord i sin oversettelse av Det nye testamente, hvilket ord?
  - «Tro» i Galaterbrevet 6.12
  - «Alene» i Romerbrevet 3.28
  - «Rettferdig» i Brev til Tessalonikerne 4.7
- Et av Det annet vatikankonsils viktigste dokumenter, også kalt konstitusjoner, dreiet seg om Bibelen. Hva heter dokumentet?
  - Verbum Domini
  - Evangelii Gaudium
  - Dei Verbum
- I år kommer altså Bibelen etter katolsk kanon. Men hva betyr egentlig ordet kanon?
  - Rettesnor, forbilde eller regel
  - Samling, gruppe eller sammensetning
  - Åpenbaring, avsløring eller avdekking
- Og videre, hva betyr ordet katolsk?
  - Rettroende
  - Enhet
  - Universell
- Vi fortsetter i ordenes rike. Ordet Bibel kommer fra det greske ordet «Biblos», hva betyr dette ordet?
  - Guds ord
  - Bok
  - Todelt
- Hvor mange bøker inneholder Det gamle testamentet etter katolsk kanon?
  - 64
  - 46
  - 33
- Og hvor mange bøker inneholder Det nye testamentet?
  - 27
  - 23
  - 32

13. Hvilken jødisk høytid finner vi opphavet til i de deuterokanoniske bøker?

- a) Løvhyttefesten
- b) Jom Kippur
- c) Hannukkah

14. Hvilken katolsk skikk, avvist av mange protestanter, oppfordres det til i Andre Makkabeerbok?

- a) Bruk av relikvier
- b) Bønn for avdøde
- c) Bønn om de helliges forbønn

15. Noen av de deuterokanoniske tekstene er utvidede versjoner av de vi finner i den protestantiske kanon. Hvilke tre bøker dreier det seg om?

- a) Ester, Daniels bok og Salmenes bok
- b) Ordspråkene, Salmenes bok og Jesaja
- c) Esekiel, Daniels bok og Salmenes bok

Nå er det nok spørsmål om kanon, vi runder av med 5 kjappe spørsmål om påske.

16. Ordet påske kommer fra det hebraiske ordet «pesach», hva betyr ordet?

- a) Å dra vekk
- b) Å komme tilbake
- c) Å gå forbi

17. Hva bestemmer når på året påsken faller?

- a) Første søndag etter første fullmåne etter vårjevndøgn
- b) Første søndag etter andre halvmåne etter vårjevndøgn
- c) Fjerde søndag etter vårjevndøgn

18. Hvilket evangelium leses det alltid fra i Langfredagsliturgien?

- a) Lukas
- b) Matteus
- c) Johannes

19. I år befinner vi oss i det liturgiske året B, fra hvilket evangelium kommer lidelseshistorien vi får høre på Palmesøndag i år?

- a) Markus
- b) Lukas
- c) Matteus

20. Hvilket ord skal man tradisjonelt avstå fra å bruke i liturgien hele fastetiden, før man igjen tar det i bruk fra og med Påsken?

- a) Gloria
- b) Halleluja
- c) Carne

Landsloven – mer enn makt

I 2024 er Kristenretten 1000 år og Landsloven 750. Nasjonalbibliotekets åpnet utstillingen om Landsloven med foredrag og festmiddag, det siste på Slottet. Og Dagsrevyen brakte et bredt anlagt intervju med rettshistorikeren Jørn Øyrehagen Sunde.

TEKST: BJØRN ARE DAVIDSEN

Budskapet er sterkt og klart: Dette er vendepunkter i Norges historie. Vi får lover basert på et kristent menneskesyn. Retten skal bestemme, ikke makten. Det blir en plikt å hjelpe fattige og syke, samfunnets elendige.

NYTT PERSPEKTIV

Det er ny historie for de fleste. Dette er ikke hva generasjoner har møtt i læremidler, sosiale media, TV-serier, spill, romaner, filmer eller hvor man nå henter kunnskap.

Landsloven har vært mye omtalt i forskning, men ikke som noe å feire. Det var ikke noe jubileum for 50 år siden. I Kåre Lundens «Norges historie under Sverreætten» fra 1976 er Landsloven knapt omtalt og eller engang regnet som lovbok. Nei, den er kamuflert makt, et uttrykk for samfunnets moralske rettsfølelse, ikke lovgivning i moderne forstand.

En nesten rak motsetning er andre utgave av Knut Helles «Norge blir en stat» i nettopp jubileumsåret 1974: Landsloven er en lovbok – og viktig. Den er laget av lovkyndige i regjeringen og skapte et sterkt norsk samfunnsfelleskap basert på verdslig rett.

Helle sier imidlertid lite om noe revolusjonerende i loven, bortsett fra i «synet på forbrytelse og straff forfekter den et human-religiøst syn i pakt med romersk og katolsk rett». Det synes viktigere å si at den «øker den kongelige myndighet i forvaltning og rettshåndheving og den offentlige reguleringen av samfunnslivet overhodet».

HISTORIEBØKENES FREMSTILLING

Også i norske skole har fokus vært på makt og interessekamp, et ekko av klassisk marxisme. Kristenretten og Landsloven løftes ikke frem på seiersstol. Nevnes de, er det som uttrykk for makt.

Historieboken som kanskje påvirket

flest på 1900-tallet er Edvard Bulls «Mennesker før oss» i stadig nye opplag fra 1948 til 1986. Kristenretten nevnes først i oppgaven «Hvilke religiøse former ble forbudt? Hvilke nye regler ble innført? Hvorfor må det stå i loven at «en skal ale opp alle barn som blir født»? Hvordan gikk det med dem som ikke ville bøye seg for de nye skikkene?» (side 44).

Det kan åpne for en god samtale om verdier som gir alle barn rett til liv, men et mulig positivt inntrykk brytes fort ned. For det eneste som ellers sies er at Magnus Erlingsson innfører større bøter for dem som bryter kristenretten, og det spørres om hvem som dømte i slike saker (side 65). Svaret er klart: Maktkirken.

De neste utgavene beholder oppgavetekstene, men sier nå at det er ukjent hvilke lover Olav innførte. I og for seg teknisk korrekt, siden vi kan ikke slå fast hva som faktisk ble bestemt på Moster, eller om Olav en gang hadde et ting der i 1024, eller noe annet år.

Men det betyr ikke at Kristenretten, slik den var nedskrevet på 1100-tallet, er ukjent.

«Magnus Lagabøter var selvsagt ingen demokrat, men ønsket et godt samspill mellom lokal og sentral makt.»

Magnus var ikke en autoritær konge, men inviterte til dialog mellom kongsmakt og dem som møtte på tinget, hevder Jørn Øyrehagen Sunde.

Når Bull kommer til Landsloven forteller han at den er laget på regjeringskontoret og vedtatt av kongen, siden bøndene på tinget ikke lenger hadde lovgivingsmakt. Hva så med innholdet? Det «vitner også om sterkere statsmakt». Det mest positive som nevnes er at «ættehevnen ble forbudt» (side 62).

Vi finner tilsvarende i læremidler helt frem til i dag.

NYANSER

Alle tiders historie vg2 (2014) er likevel mer nyansert om prosessen bak loven. Siden kongedømmet bygde på «et visst samarbeid med bøndene», var det fortsatt «lovgivning og domsmyndighet hos bøndene på lagtingene». Dermed ble landsloven «lagt fram på alle lagtingene for godkjenning og vedtak» (side 80).

Avsnittet om selve loven er på seks linjer. Det fremgår at kongens «tilnavn, Lagabøter, viser til at han forbedret lovene». Det sies imidlertid ikke hva dette handlet om. Halve avsnittet, tre linjer, er om festninger som skulle styrke forsvaret.

I utgaven fra 2020 er avsnittet om

landsloven økt til 10 linjer. Det understrekes at den bidro til å «skape et sterkere kongelig styringsapparat» og igjen at «han forbedret lovene». Nå er det heldigvis tre linjer om hva som ble forbedret. Loven bygget på «et kristent menneskesyn om å vise omsorg for hverandre». Man skulle ikke straffes om man stjal et brød på grunn av sult og lovbrutere skulle kunne vende tilbake til samfunnet etter straff.

Avsnittet avsluttes igjen med festninger som skal styrke forsvaret. Det brukes like mye plass på å plassere dem geografisk som på hvilke forbedringer Magnus Lagabøter gjorde. Etterlatt inntrykk er tydelig: Landsloven handler om makt.

MOT ENEVELDE ELLER DEMOKRATI?

Historikeren Hans Jakob Orning er ikke snauere i Aftenposten 11. februar: Det er uklart hva vi skal feire i 2024. For Landsloven «representerer det vi i dag vil oppfatte som en dreining mot en autoritær stat. Dens sentralisering av politisk makt peker frem mot eneveldet, ikke demokratiet».

Jørn Øyrehagen Sunde understreker i et svar at Landsloven la vekt på at «berre tåpen fylgjer lova si ordlyd om den er for streng eller for mild». Da må tinget bli enig om en annen dom: «Dette er ikkje utsegna til ein autoritær konge, men ein konge som inviterer til dialog mellom kongsmakt og dei som møtar på tinget».

Magnus Lagabøter var selvsagt ingen demokrat, men ønsket et godt samspill mellom lokal og sentral makt. Samtidig var han opptatt av de svake, de som verken var på tinget eller i hans eget råd. Vi ser dette i Landslovens regler som almisseplikt og forbedringer for små handelsaktører.

Landsloven er fortsatt i funksjon når Norge nærmer seg eneveldet tidlig på 1600-tallet. Men kong Christian IV ser behov for endring i en ny oversettelse. Slik Sunde forklarer er sentralmakten nå «sterk nok til å ta bort regelen om at berre tåpen fylgjer ordlyden om den er for streng eller for mild. Det var for radikalt for et stadig sterkere statsmakt».

Det er altså gode grunner til å feire i 2024. •

P. TORBJØRN HOLT. Kapellan i Mariakirken menighet på Stabekk.

Krigens mørke skygger

Krig kaster lange mørke skygger inn i vårt fredelige hjørne av Europa de siste par årene. I slutten av februar var det to år siden Russlands fullskala-invasjon av Ukraina. Mange hundre tusen soldater har trolig mistet livet eller blitt alvorlig skadet, og det er titusener av sivile drept og skadet. Det er ingenting som tyder på at vi vil se noen snarlig avslutning av denne krigen.

I DET HELLIGE LAND har krigen mellom Israel og Hamas rast de siste månedene. Heller ikke der ser det ut som noen våpenhvile er umiddelbart forestående.

Mange i Norge er sterkt berørt av verdenssituasjonen.

Krigen i Ukraina er den største fullskala-invasjon av et europeisk land siden 2. verdenskrig. Det er få som lever i Norge i dag, som husker krigshandlingene i vårt eget land. En av dem som gjorde det, var min far Terje Holt som døde første juledag i fjor, 90 år gammel. Han var for ung til å delta aktivt i krigen som soldat, men gammel nok til å se, oppleve og huske krigshandlingene i hans barndoms Finnmark fra 1940 til 1944. Den siste samtalen jeg hadde med ham om dette, var noen få dager før han døde. Han husket fortsatt detaljer fra hendelsene 80 år tilbake i tid.

MIN FAR BLE FØDT I Vardø i Øst-Finnmark i 1933, det samme året Hitler tok makten i Tyskland. Han var syv år da krigen brøt ut, og tyske soldater okkuperte hele Norge. Vardø lå innen rekkevidde for sovjetiske bombefly, og byen ble gjentatte ganger bombet av russerne. Selv om vi var allierte med russerne under krigen, og bombetoktene var innsiktet mot de tyske okkupantene, ble lokale rammet. Min far fortalte om den sovjetiske «storbombingen» 23. august i 1944, hvor store deler av byen ble ødelagt av bomber og branner, også min fars barndomshjem. Han fortalte nøkternt om hvordan han søkte ly når bombene haglet over byen. Da Sovjetunionen rykket inn i Finnmark høsten 1944, dro tyskerne seg tilbake og brente ned alt som de rakk å ødelegge før de trakk seg ut. Min far og familien hans ble tvangsdeportert ut av fylket på et tysk ammunisjonsskip i november 1944. Da de seilte forbi Tromsø, så han vraket av det tyske slagskipet «Tirpitz» som ble senket av Royal Air Force 12. november.

Min fars historie var ikke unik, millioner av andre opplevde slike krigshendelser, mange langt mer dramatiske. Men min far var *min* far, og dermed er hans krigserfaringer min egen families erfaringer. Det slo meg da jeg snakket med min far om den russiske invasjonen av Ukraina våren 22, at han også hadde blitt utsatt for russisk bombing, selv om sovjeterne da var allierte og frigjørere.

KRIG ER IKKE FJERNT. De gamle i våre familier har opplevd krigen. Vi observerer selv krigene som raser i verden gjennom mediene, og i møte med flyktninger i våre menigheter og lokalsamfunn. Vår reaksjon preges av medias dekning. Noen kriger interesserer ikke vestlige medier. Den blodige og katastrofale borgerkrigen i Sudan, som har drevet titalls millioner mennesker på flukt, er knapt omtalt.

Hva skal vi som kristne tenke i ufredstider?

1: Vi må hegne om demokratiet. Det er erfaringsmessig langt mindre sannsynlig at demokratier utkjemper kriger mot andre demokratier.

2: Vi må vokte oss mot propaganda, «fake news» og manipulerende og aggressive nasjonalistiske politikere. De sprer farlig gift.

3: Vi må protestere når politikere tar religionen til inntekt for sin egen militaristiske ideologi, slik for eksempel Putin misbruker ortodoks teologi for å rettferdiggjøre krigen i Ukraina.

4: Det finnes situasjoner hvor det er legitimt å bruke militær makt for å forsvare seg mot fiendtlige angrep, men det betyr ikke at enhver krig og enhver bruk av militær makt er legitim. Det er nødvendig å være kritisk.

5: Også i krigstider, og kanskje særlig da, er Kirken et sted for trøst. Vi har ingen løfter om at Gud sparer oss for krig og lidelser, men det er rett og legitimt å be om at vi blir spart for slikt. Og vi bør be om fred. Vi bør be om at Gud gir verdens statsledere vilje og visdom til å fremme rettferd og fred.

Akkurat det, akkurat nå.

P. TORBJØRN HOLT

Dette er en kommentar. Meningene i artikkelen står for artikkelforfatterens regning.

TITUSENER DREPT: Palestinske kvinner sørger på en gravplass i Rafah på Gazastripen.
Foto: REUTERS/Mohammed Salem

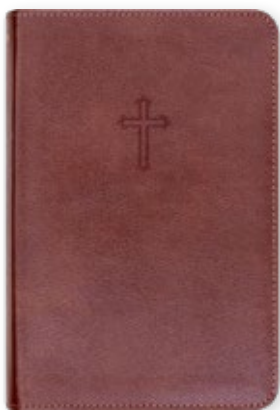
«Krig er ikke fjernt. De gamle i våre familier har opplevd krigen. Vi observerer selv krigene som raser i verden gjennom mediene, og i møte med flyktninger i våre menigheter og lokalsamfunn.»

BIBEL MED KATOLSK KANON

– Dette er en begivenhet!

Blant de mest etterlengtede bokutgivelsene i 2024 er Bibelselskapets reviderte utgave av Bibelen med katolsk kanon.

TEKST: ØYVIND J. VARDENÆR EVENSTAD

Til forskjell fra tidligere utgaver inneholder den altså de syv «deuterokanoniske» bøkene (av gresk deuterios = «den andre») som finnes i katolske bibler, men ikke i protestantiske: Tobit, Judit, Visdommen, Sirak, Baruk, Første Makkabeerbok og Andre Makkabeerbok.

– De utgjør en forskjell på hele 238 sider, forteller Heidi Øyma, som er forlagsredaktør i Bibelselskapet.

– Hva er bakgrunnen for at denne bibelutgaven blir utgitt nå?

– Bibelselskapet er økumenisk, både i Norge og internasjonalt. Målet er å betjene kirker og enkeltmennesker med bibler de kan og vil bruke. Men ikke alle bibler inneholder det samme. Det gamle testamente i katolsk og ortodoks tradisjon har flere skrifter enn Det gamle testamente i protestantisk tradisjon.

Nå får katolikker endelig en hel bibel, ikke en «nesten-bibel». I 2020 skrev en bredt sammensatt gruppe kristne, med Dag Øivind Østereng i spissen, et åpent brev til Bibelselskapets generalsekretær og styre med ønske om en slik bibel. Nå kan Bibelselskapet melde tilbake at ønsket er innfridd, sier Øyma.

– Har ikke de deuterokanoniske bøkene vært utgitt på norsk før?

– Jo, men for å få en komplett bibel har katolikker en god stund måttet kjøpe to forskjellige bøker. Og i tidligere utgaver på bokmål med alle skriftene mellom to permer, har bøkene vært sortert slik det har vært vanlig i luthersk tradisjon: De deuterokanoniske bøkene har vært plassert i midten, mellom Det gamle og Det nye testamente.

– Etter katolsk tradisjon er disse bøkene en fullverdig del av Det gamle testamente, og de står plassert innimellom de andre bøkene. I denne nye utgaven følger Bibelselskapet fullt ut katolsk tradisjon: Alle bøkene er med, og de står i «katolsk rekkefølge». På nynorsk har man aldri hatt noen utgave med alle disse bøkene mellom to permer, før nå.

– Hvordan har samarbeidet fungert mellom Bibelselskapet og Den katolske kirke?

– Samarbeidet har vært godt og har dype røtter. På 1980-tallet var det kontakt mellom daværende biskop Gerhard Schwenzer i Oslo og Bibelselskapet i forbindelse med utgivelsen av en bibel på bokmål med de deuterokanoniske bøkene i midten.

– Et viktig steg ble tatt for drøyt ti år siden da Bibelselskapet bestemte seg for å oversette de deuterokanoniske bøkene til nynorsk. En viktig pådriver den gang var dominikanerpater Arnfinn Haram, som påpekte overfor Bibelselskapet at nynorskbrukende katolikker trengte disse bøkene. Dette resulterte i bokutgivelser i 2018, og la tekstgrunnlaget for å utgi en bibel etter katolsk kanon på både bokmål og nynorsk.

– Det som gjensto, var å få finansieringen på plass. Løsningen ble at Oslo katolske bispedømme garanterte for et minimumsinnkjøp av bibler over et visst antall år. Biskop Eidsvigs vilje til å løse den økonomiske knuten har vært avgjørende for at prosjektet kom i mål.

– Hvilken rolle vil denne bibelutgaven komme til å få i Kirken i Norge?

– Forhåpentligvis vil mange katolikker kjøpe den! Teksten fra bokmålsutgaven kommer dessuten til å bli brukt i de katolske liturgiske bøkene som er i ferd med å bli produsert. Når de nye lesningsbøkene kommer, vil man høre store deler av denne bibelteksten i messen. Noen ganger vil teksten man da hører, avvike litt fra teksten i den trykte bibelen.

– Den katolske kirkes liturgikommisjon og Bibelselskapet har en dialog om justering av teksten slik at det som leses høyt, skal passe stilen i liturgien som helhet. Denne dialogen er en viktig del av historien om samarbeidet mellom Den katolske kirke og Bibelselskapet.

– Hvordan har reaksjonene vært fra katolikker på nyheten om utgivelsen?

– Folk er glade. Dette er en begivenhet. Samtidig har det allerede dukket opp spørsmål, for eksempel om det kommer en utgave med større skrift. Svaret her er at salget blir avgjørende. Muligheten for flere utgaver er avhengig av etterspørselen. Jeg er veldig spent på salget.

– Mange er også overrasket over at det er forskjell på bibler; de visste ikke at ikke alle bibler inneholder de samme bøkene. Så dette er en god anledning til å lære litt mer om bibel- og kirkehistorie. •

Heidi Haugros Øyma

“

Etter katolsk tradisjon er disse bøkene en fullverdig del av Det gamle testamente, og de står plassert innimellom de andre bøkene.

”

AAGE HAUKEN
**DISIPPELEN SOM
 JESUS ELSKET.
 HVEM SKREV
 JOHANNES-EVANGELIET?**
 EFREM FORLAG 2023

På sporet av den egentlige Johannes

OMTALT AV ØYVIND J. VARDENÆR EVENSTAD

Hvem skrev Johannesevangeliet? Aage Hauken tar for seg «det johanneiske spørsmål», og han mener å kunne gi et svar som bryter med «den tradisjonelle kirkelige tolkningen» (at evangelisten Johannes er den samme som apostelen Johannes, sønn av Sebedeus). Hauken har som mål å vise at «disippelen som Jesus elsket» er forfatter av Johannesevangeliet og et øyenvitne til hendelsene som skildres, men *ikke* en av de tolv apostlene.

ET FORSVAR FOR EVANGELIET

Debatten om forfatterskapet bør ikke overskygge Haukens innsats med å forsvare Johannesevangeliet. På grunn av prologen om Ordet blir evangeliet ofte beskrevet som en «teologisk konstruksjon» eller lignende. Hauken viser at forfatteren, som flere steder påstår å være et øyenvitne, har stor kjennskap til historiske og geografiske detaljer. Det finnes mange ting i teksten, såkalte «johanneiske fotnoter», som tyder på at den er basert på førstehåndskunnskap. Hauken forklarer også at evangeliene tilhører en sjanger med livsskildringer (*bioi*) som var kjent i antikken.

Den moderne antagelsen om at det må ha vært en eller flere redaktører av Johannesevangeliet blir beskrevet som en «hellig ku». Det er en fornøyelse å lese hvordan Hauken slakter denne gullkalven med argumenter for at «det fjerde evangelium er uredigert, fra forfatterens hånd». Johannes skal ha dratt sammen med Maria, Jesu mor, fra Jerusalem til byen Efesos av frykt for romernes svar på det jødiske opprøret i år 66. Ifølge Hauken kan skivingen allerede ha vært i gang på det tidspunktet, relativt kort tid etter hendelsene.

DET JOHANNESKE SPØRSMÅL

Spørsmålet om hvem som skrev Johannesevangeliet henger sammen med at forfatteren flere ganger beskriver seg selv i tredjeperson som «disippelen som Jesus elsket». Hauken kaller ham «Anonymus» til å begynne med. Det finnes mange ulike teorier om hvem denne disippelen var; noen mener til og med at det kan ha vært Lasarus, som tydeligvis sto Jesus nær. Den vanligste tolkningen siden kirkefaderen Ireneus har vært at forfatteren er apostelen Johannes, en galileisk fisker og den ene av de to Sebedeussønnene.

Dette er ikke den eneste «tradisjonelle» tolkningen. Josef Ratzinger (pave Benedikt XVI) viser til en tradisjon som skiller mellom apostelen Johannes og «presbyteren» Johannes. Denne andre Johannes skal ha vært leder for en gruppe kristne i Efesos. Han kan også ha skrevet Johannesevangeliet. Det er denne tradisjonen Hauken slutter seg til, og argumentet er at evangelisten må ha vært noe mer enn en enkel fisker. Ifølge Hauken var han sannsynligvis prest i Jerusalem, siden han kjente ypperstepresten Annas og fokuserte på sammenhenger mellom Jesus og templet.

Selv om jeg ikke utelukker det som en mulighet, blir jeg ikke overbevist om at det var presbyteren Johannes som skrev Johannesevangeliet. Det er vanskelig å tro at «disippelen som Jesus elsket» (Hauken er god når han skriver at vennskap er en misforstått form for kjærlighet i vår tid) befant seg utenfor kjernen av de tolv apostlene. De eneste Jesus åpenbarte seg for i sin herlighet før oppstandelsen var apostlene Peter, Jakob og Johannes. Ratzinger påpeker at Sebedeus, far til Johannes, kan ha vært prest. I så fall gir det mening at Johannes kjente til templet.

EN REISEGUIDE TIL JERUSALEM

Det merkes at Hauken har skrevet både reise guider – man kan nesten føle solens varme når man ankommer Jerusalem i det første århundre – og kriminalromaner. Hvem var det som skrev evangeliet? Bevismaterialet legges frem på en slik måte at det som kunne vært kjedelig, blir spennende. Det er mye å lære, for eksempel at de kristne i Jerusalem hadde tilknytning til den nordvestlige delen av Øvrebyen. Det var her Jesus feiret sitt siste måltid, i Johannes' (eller Sebedeus') hus, og det var antagelig hit Johannes brakte Maria etter korsfestelsen.

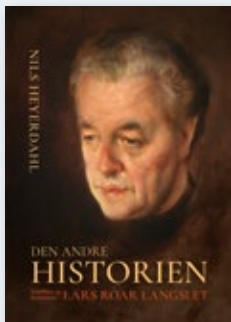
VERDT Å FÅ MED SEG

Enkelte ting forblir uklare etter å ha lest boken. For eksempel skriver Hauken om «disippelens forhold til Jesus, som hans arvtager og utvalgte». Nøyaktig hva han er utvalgt til, blir ikke forklart. Det kan ikke være å gjete den kristne flokken, for dette oppdraget blir gitt til Simon Peter. Til tross for noen få svakheter forblir boken en lærerik, tankevekkende og spennende gjennomgang av det johanneiske spørsmål. Den er verdt å få med seg. •

“

Til tross for noen få svakheter forblir boken en lærerik, tankevekkende og spennende gjennomgang av det johanneiske spørsmål.

”

NILS HEYERDAHL:
DEN ANDRE HISTORIEN.
KATOLIKKEN OG
HUMANISTEN LARS
ROAR LANGSLET
 ST.OLAV FORLAG 2023
 324 SIDER

Nært og velskrevet portrett av privatmennesket og kulturpersonligheten Lars Roar Langslet

OMTALT AV **SINDRE HOVDENAKK**

Lykkelig den som får en biograf som Nils Heyerdahl! Hans nyskrevne bok om vennen og trosfellen Lars Roar Langslet gir et både sympatisk og utfyllende bilde av mannen de fleste husker som en offentlig aktør – i rollene som kulturminister, skribent og samfunnsdebattant. Men Langslet var så mye mer. Et søkende menneske, hele tiden underveis til dypere erkjennelser og bredere innsikt i såvel religionens mysterier som kunstens verden.

Slik bokens tittel antyder er det denne «andre historien» om Lars Roar Langslet Heyerdahl vil fortelle. Resultatet er både biografisk givende og kulturhistorisk svært interessant.

KONVERTERING

Bokens inngang er Langslets konvertering til katolisismen i 1963. Den 27 år gamle magisteren i idéhistorie hadde sin vane tro grundig vurdert implikasjonene av en slik overgang fra den norske statskirken til det som på folkemunne gjerne ble omtalt som «pavekirken».

For en gjennomført intellektuell personlighet som Lars Roar Langslet var det lett å kjenne seg hjemme i katolisismens liturgiske klarhet, og de troendes forpliktende fellesskap.

Sitt konservative ståsted i politikken hadde han funnet allerede som 20-åring, uten at det satte noen grenser for en nærmest ustanselig refleksjon og intellektuell søken. Nils Heyerdahl nevner særlig påvirkningene fra pater Hallvard Rieber-Mohn, og professor A.H. Winsnes' forelesninger. Like viktig var Langslets inngående studier av forfattere og tenkere som Thomas Aquinas, Paul Claudel, Francois Mauriac, Georges Bernanos, Sigrid Undset og Graham Greene – for bare å nevne noen.

Det er alle forfatterskap som hver for seg er mer utfordrende og skarpere

enn det store gross av protestantisk «fromhetslitteratur».

Særlig interessant synes jeg det er å lese om Lars Roar Langslets studier av Graham Greene, en forfatter som i dag kanskje best huskes for thrilleraktige romaner som «Vår mann i Havana» og «Den stillferdige amerikaner». Langslet fant et rikt ideinnhold i Greenes bøker, og vendte flere ganger tilbake til dette forfatterskapet.

ET MENNESKE UNDERVEIS

I Heyerdahls portrett framstår altså Lars Roar Langslet som et menneske i stadig utvikling. En homo viator – et menneske underveis, for å bruke forfatterens eget uttrykk. Men hans rolige, akademiske sindighet var supplert med et muntert sinn og en evne til å knytte nære, personlige vennskap. Det tette miljøet rundt dominikanermenigheten i Neberggaten på Majorstuen var et slikt viktig fellesskap for Langslet, der det private og religiøse så å si gikk hånd i hånd.

Forfatteren legger ikke skjul på at Lars Roar Langslet var en mann som visste å nærme seg de viktige og innflytelsesrike i samfunnet. Langslet samlet på venner, ikke helt uten en hang til å søke mot det celebre. Det avspeiler seg også i det som er en av denne biografiens svakere sider, nemlig en tendens til namedropping, for ikke å si oppramsing, av Langslets vennekrets.

Evnen til å knytte verdifulle kontakter, i kombinasjon med hans politiske engasjement i Høyre og tiden som redaksjonell medarbeider i tidsskriftene Minerva og Frisprog, ga Langslet et utmerket utgangspunkt for å bygge det som etterhvert skulle bli en lang politisk karriere.

KULTURHISTORIE

Men det er altså ikke den historien Heyerdahl vil fortelle. Som han varsler i

Sindre Hovdenakk er bokanmelder i avisen VG. Han ble kåret til årets litteraturkritiker i 2023.

bokens innledning, er det nå på gang en annen biografi om det mer offentlige og politiske mennesket Lars Roar Langslet.

Noe av det beste med Heyerdahls bok, er at den forteller historien om det vi kan kalle den katolske re-etableringen i Norge etter andre verdenskrig. Det er et interessant stykke kulturhistorie, selv om forfatteren også her presenterer oss for en utmattende navnekatalog over mer eller mindre viktige personer i den norske, katolske kirken.

Men slike innvendinger til tross: Linjene i Lars Roar Langslets kulturelle og religiøse engasjement kommer fint fram. Heyerdahl skriver utførlig og utfyllende om hans språkengasjement i kirkens tjeneste. Langslet var blant mye annet svært opptatt av både liturgi og salmenes plass i kirken. Selv skrev han tre salmer, også denne sjangeren ser det ut som om han behersket ganske så suverent!

KUNSTENS EGENVERDI

Det er fortjenstfullt at Heyerdahl får fram hvor opptatt Langslet var av kunstens nødvendighet i seg selv. Altså dens egenverdi, satt opp mot det som i dag er blitt et nærmest instrumentelt kunstsyn, der kunst og kultur skal brukes som redskap for å fylle konkrete og målbare politiske hensikter. For Lars Roar Langslet ga kunst og kultur uten åndelighet liten mening.

Jeg er overrasket, og litt skuffet, over at forfatteren behandler Langslets eget biografiske forfatterskap såpass overfladisk. Jeg tror det kunne gitt mening å gå dype inn flere av disse bøkene. I parentes bemerket skal det her sies at undertegnede selv hadde gleden av å være redaktør for Langslets biografi om Ludvig Holberg ("Den store ensomme", Forlaget Press 2001). Men jeg har også lest hans andre biografier, og skulle altså gjerne sett en grundigere vurdering av disse. Her er det

nok linjer og sammenhenger å finne for den som leter.

Nils Heyerdahls bok er nok mest interessant der den får fram det brede, kulturhistoriske spennet som omsluttet Lars Roar Langslets liv og virke. Mot slutten blir historien, kanskje nødvendigvis, mer privat. Jeg synes forfatteren skriver unødvendig detaljert om Langslets sykdom og siste dager. Og når Heyerdahl skal nærme seg sin venns seksuelle legning blir det både gammelmodig og overforklarende.

VARM OG VELSKREVET

Alle gode bøker inneholder minst tre feil, heter det. Selv har jeg bare funnet to: Jakob Weidemann skrev fornavnet sitt med k, ikke c slik det hender i denne boken. Og stortingsrepresentanten Kristian Foss som det refereres til, er nok i virkeligheten Per-Kristian Foss.

Men dette er bare bagatellmessige skjønnhetsfeil i denne gjennomgående varme, velskrevne og innholdsrike biografien.

En vennebok i ordets beste forstand. •

— “ —
Noe av det beste med Heyerdahls bok, er at den forteller historien om det vi kan kalle den katolske re-etableringen i Norge etter andre verdenskrig.
— ” —

CHRISTOPHER
JAMISON O.S.B.
Å FINNE NÅDEN SPRÅK
GJENOPPDAGELSE AV
DET TRANSCENDENTE
EFREM FORLAG 2023

— “ —
For tredje gang har Christopher Jamison lyktes med å formidle klostervisdom til moderne mennesker, godt hjulpet av Torgeir Bygstads sikre oversettelse.

— ” —

Vellykket formidling av klostervisdom

OMTALT AV JAN SCHUMACHER

En eneste gang nevnte Jon Fosse ordet «Gud» i sitt Nobelforedrag, men det var nok til at det vakte stor oppsikt. Dermed fikk vi bekreftet noe som en annen nobelprisvinner i litteratur, irlenderen Seamus Heany, hadde konstatert for mange år siden: «Den største forandringen i min levetid er at det transcendent er blitt borte i all vår språklige omgang».

Sitatet er utgangspunktet for boken Christopher Jamison har skrevet. Den stiller spørsmålet om det er mulig å bøte på dette, eller om utviklingen bare går videre i samme retning. Og at det lengste vi kan strekke oss til, er som den nyinnsatte danske kongen, en vag henvisning til «noe som er større enn oss». Det kan som kjent være så mangt.

EN FORMIDLENDE BENEDIKTINER

«Å finne nådens språk» er den tredje boken av Christopher Jamison utgitt på norsk av Efrem forlag. Jamison er administrativ leder for kongregasjonen av engelske benediktinerklostre. Han må trygt sies å være denne klosterordenens ansikt utad på de britiske øyer. Det hele startet i 2005 med Reality-serien «The Monastery» der en gruppe unge menn med høyst varierende (eller ingen) religiøs bakgrunn tilbrakte en måned i retrett i benediktinerklosteret Worth Abbey, der Jamison var abbed og læreboken Benedikts regel. Noen av oss var så heldige å oppdage disse programmene på svensk fjernsyn (NRK sendte dem aldri), og vi glemmer aldri de enkle, åpenhjertige og naturlige samtalen om Gud mellom klosterbrødrene og de unge mennene. Fremdeles, neste tjue år senere får denne anmelder gåsehud ved minnet om noen av de møtene mellom unge mennesker av i dag og en nesten femten hundre år gammel vei viser i å søke Gud.

I de to foregående bøkene på norsk, «Ditt

hellige rom» og «Lykke», ville Jamison formidle klostervisdom for moderne mennesker, og kilden han øste av, var Benedikts klosterregel. I denne nye boken – «Å finne nåden språk» – har han oppsøkt dem som har arbeidet så nært med språket at de har blitt i stand til å fornemme fraværet av «det transcendent i vår språklige omgang», for å bruke Heanys uttrykk, – eller «nådens språk» som Jamison kaller det. Og forfatterne det gjelder, kommer fra høyst ulik bakgrunn både i tid og rom: fra vår vestlige verden og fra Østen, fra vår egen tid og tilbake til kristen middelalder. Her er inspirerende og dyptloddende lesninger av japanske Shusako Endo og Marylinne Robinson, Johannes av Korset og Teresa av Avila, for å nevne noen.

FRAVÆRET AV DET TRANSCENDENTE I SPRÅKET

Mange trodde (og tror fremdeles) at verden skulle bli et bedre sted dersom gudelig snakk kunne opphøre. Jamison deler ikke den optimismen. Tvert imot påstår han at de språklige omgangsformene i samfunnet er blitt mer og mer nådeløse. Taushet om Gud hjalp visst ikke mot dømmesyken. Var det bortfallet av den rettferdige dommeren som gjorde at dommene kommer fra alle kanter, for ikke å si «plattformer»? Hvorfor blir språket så terapeutisk? Hvorfor gjøres mennesker til «klienter» som «sliter»?

Nå er fraværet av det transcendent i språket, eller rettere sagt: det paradoksale ved gudsnærværet, en erfaring som den kristne tradisjonen alltid har kjent til, og ikke minst har klostertradisjonen holdt denne erfaringen levende. Og det finnes mange diktere som har påpekt dette. Den walisiske poeten R. S. Thomas beskrev det slik: «Det finst eit stort fråvær som er som eit nærvær», og han fortsetter: «Eg

moderniserer anakronismene i språket, men Gud er ikkje meir nær enn før».

KUNSTEN Å LYTTE

Jamison faller ikke i moderniseringsfellen. Boken hans er heller ikke ment som et bidrag til kristen apologetikk. Solid plantet i den benediktinske tradisjonen hjelper han oss først og fremst til å lytte til hva andre sier, og til hva vi selv sier. Dette er første trinn til å lære ydmykhet, og det er kun gjennom ydmykheten vi blir i stand til å stå ved nådens språk. Det er lett å legge skylden på alle andre for sekulariseringen av språket. Jamison retter søkelyset mot oss selv. Er ordene om Gud som hugget i sten, vil de forvitte; nådens språk er som såkorn som kan bære frukt i Guds time.

Ord er mye mer enn det vi sier. Og fornyelsen starter heller ikke der. Først av alt dreier det seg om å lytte, deretter om å snakke, hvor det blant annet handler om å finne sin egen stemme. Neste «trinn» er viet det å skrive: «Vi skriver ikke for å bli forstått, men for å forstå». Så følger kapitlet om å lese, der forfatteren gir oss et dypdykk i Marylinn Robinsons roman «Jack». Det siste kapitlet, noe av et høydepunkt i boken, handler om «å lese situasjonen» – det vil si å utvikle åndelig dømmekraft, eller «discretio». Dette er et begrep som gjerne forbindes med den ignatianske tradisjonen og jesuittene, men ordet hører til vokabularet i Benedikts klosterregel.

For tredje gang har Christopher Jamison lyktes med å formidle klostervisdom til moderne mennesker, godt hjulpet av Torgeir Bygstads sikre oversettelse. Om noe skulle påpekes, måtte det være at det mangler henvisning til norske utgaver i litteraturlisten, der disse finnes, for eksempel E frem forlags egen utgave av Benedikts klosterregel, Den norske samlagets utgave av Augustins Bekjennelser, og Marylinn Robinsons romaner som er utgitt av Cappelen Damm. •

BLIKK I ARKIVET

Blikk i arkivet er en spalte som trekker frem klipp fra gamle numre av St. Olav. Takket være arbeidet med å digitalisere alle numrene er dette blitt enklere enn noen gang. Digitale versjoner kan leses i sin helhet på katolsk.no. Disse klippene kommer fra det aller første nummeret.

FRA: ST. OLAV. KATHOLSK
TIDENDE, 1/1889

Hvad vi vil.

Med nærværende nummer begynder „St. Olav“ egentlig at udgaa fra det norske apostoliske Præfekturs trykkeri som en katholsk tidende. Idet den vælger St. Olav til sit navn og istemmer hans løsen, stiller den sig under denne vor norske skytspatrons banner. Og det sker fuldt berettiget, da vor lære er hans tro, Norges ældgamle legale religion, der ved vold og list er bleven vore i troen fraskilte landsmænd røvet — den, vi nu ved “ret og sandhed“ vil søge dem gjenerhvervet.

Politisk oversigt.

I England kjæmper endnu bestandig de liberale Gladstonianere forgjæves imod de haardnakkede konservative for det katholske Irlands frigjørelse fra det ulidelige tryk, det allerede i aarhundreder sukker der. Dog vender den offentlige mening sig mere og mere til gunst for Irland. Medens slaveriet opretholdes i Irland, besluttede Underhuset den 27de mars at faa en konferens i stand til afskaffelse af slaveriet i Afrika. Vistnok er det smukt, at England deltager i dette af kardinal Lavigerie prædikede korstog, men følgerigtigt er det ikke.

Nordisk ugeblad.

Det er „St. Olav“ en kjær pligt, ved sin første fremtræden hjerteligst at hilse sin ældre skandinaviske broder, det i Kjøbenhavn udkommende Nordisk Ugeblad. Under forskjellige navne har det nu allerede i 37 aar staaet ene paa pressens valplads og forsvaret Kirkens hellige interesser; med freidigt, altid usvækket mod er det stedse traadt i skranken for Guds sag i tunge som i lyse tider. Vi kan ingen bedre ros give end vor erklæring om at ville bestræbe os for at efterfølge dets eksempel; og vi skal kjæmpe trofast, ufortrødent ved dets side.

Blandinger.

Eiffeltaarnet i Paris er færdigt, og for bygherren, Hr. Eiffel, er øieblikket til at sikre sig lønnen i klingende mynt kommet. Dette sker ved, at han grunder et „aktieselskab til udnyttelse af Eiffeltaarnet“. Selskabets grundkapital er 5,100,000 fracs, tilveiebragt ved 10,200 aktier paa 500 frcs. Hr. Eiffel overlader selskabet det færdige taarn med ret til at udnytte det i 20 aar, efter hvilken tid det bliver byen Paris' eiendom, da den har tilskudt 1½ million til byggeudgifterne.

MORTEN MAGELSSSEN:
LIVET OG DØDEN.
KRISTNE
PERSPEKTIVER
PÅ BIOETIKK
 VERBUM 2023

Mennesket i bioteknologiens tid

OMTALT AV MAGDALENE THOMASSEN

Bioetikk omhandler problemstillinger knyttet til de mulighetene nyere medisin og bruken av bioteknologi har åpnet. Feltet fremtvinger grunnleggende spørsmål om hva et menneske er, og refleksjoner over hvilket samfunnsfellesskap vi ønsker å arbeide frem.

EN GAVEPAKKE

Lege, forsker og fagbokforfatter Morten Magelssen, førsteamanuensis ved UiOs Senter for medisinsk etikk, har markert seg med vektige bidrag til bioetiske debatter. På nettsiden til bioetikk.no presenterer han denne sin siste bok slik: «Jeg er spesielt opptatt av å se bioetiske og medisinsk-etiske problemstillinger i lys av kristent menneskesyn og livstolkning. I min nye bok [...] oppsummerer jeg hva jeg har lært og tenkt på dette feltet.» «Oppsummeringen» er blitt en velskrevet, innholdsrik og lærerik gavepakke for lesere som er engasjert i tematikken uten å ha fagkunnskaper på området. Den oppfylder forfatterens intensjon om å skrive «en faglig fremstilling av feltet som er tilgjengelig for lesere uten spesialkunnskap», samtidig som jeg vil tro at også erfarne fagfolk har mye å hente i de nyanserte drøftingene som fortløpende løfter teksten.

KRISTEN-ETISK TEORIGRUNNLAG

Boken er omfattende og kapitlene tar etter tur for seg konkrete bioetiske problemstillinger innen sentrale områder. De omhandler livets siste fase og debatter rundt døds- hjelp (kap.2), likebehandling og prioritering

i helsevesenet (kap.3), reproduksjon og fosterdiagnostikk (kap.4), bioteknologiens mulige utvikling og spørsmål om en potensiell endring av menneskets natur (kap.5), menneskelivets begynnelse og abort som etisk dilemma (kap.6), helsepersonells profesjonsetikk og debatten om reservasjonsrett (kap.7). Bredden yter bokens tittel rettferdighet. Temaområdene rammes inn av et innledende kapittel om det kristen-etiske teorigrunnlaget som er forfatterens utgangspunkt, og et avsluttende kapittel med mer overordnede refleksjoner over de konkrete problemstillingene som har vært behandlet underveis; hvilke kjennetegn på kristen bioetikk har avtegnet seg og hvor står den i forhold til politikk og juss i samtidens Norge?

KOMPLEKS TEMATIKK

I hvert av de ganske lange kapitlene forenes et vell av konkrete kunnskaper med prinsipielle argumenter og refleksjoner. Noe av bokens styrke ligger i at fremstillingen er forankret både i forfatterens kliniske erfaringer som lege og i godt dokumentert fagkunnskap og forskning. I tillegg er argumentasjonen forbilliglig klar og ikke minst; åpen og anerkjennende overfor andre mulige konklusjoner enn hans egne. Magelssen er tydelig i sine synspunkter, men aldri lett-vint eller bombastisk. Den argumenterende formen og grundige drøftinger får frem kompleksiteten i tematikken. Vanskelige etiske spørsmål kan få ulike svar, og forfatteren vektlegger *samtalen* for å utdype dem. Om dialogen ikke nødvendigvis gir enighet, kan vi allikevel nå frem til en gjensidig

forståelse. Denne åpenheten for ulike stemmer viser seg i tekstens dialogiske samspill med den allmenne etikken som går på tvers av livssyn, så vel som i refleksjoner i møte med forskjellige kristne tradisjoner som ikke nødvendigvis har felles syn på bioetiske problemstillinger.

FELLESKIRKELIG TRADISJON

Magelssens hovedanliggende er å utforske hva et spesifikt *kristen-etisk* syn på bioetikken kan være i en norsk kontekst i dag. Argumentasjonen er forankret i sentrale etiske prinsipper med grunnlag i kristen virkelighetsforståelse og menneskesyn. Den noe knappe innledende fremstillingen av kristen etisk tenkning utdypes fortløpende knyttet til de konkrete bioetiske problemstillingene som kapitlene til enhver tid behandler. Forfatteren lener seg på «den brede, felleskirkelige tradisjonen» og tilstreber et økumenisk perspektiv. Han søker å formulere hva vi kan stå sammen om og etterspør hva vi kan enes om, uten av den grunn å legge skjul på hva som skiller. Innfallsvinkelen har umiddelbart reist kritiske innvendinger: Noen etterlyser teologiske posisjoner som ikke er representert, andre etterlyser argumenter som mangler. Noen peker på hva som burde vært nevnt, andre på hva som kunne vært utelatt. Generelt er det mangt man kan være uenige om. Jeg lar alle disse diskusjonene ligge her. Forfatteren argumenterer godt for sine valg og de posisjonene han inntar.

SMITTENDE ENGASJEMENT

Det ville være en overdrivelse å si at denne

omfangsrike boken er en «page-turner», den krever sin tid. Men den tunge tematikken tatt i betraktning, er det nesten forbløffende hvordan lesningen drives fremover som, ja, rent ut spennende. Forfatteren er en svært god formidler og hans engasjement smitter. Utviklingen av bioteknologien og de mulighetene den gir reiser både helt grunnleggende spørsmål om menneske og komplekse utfordringer som berører våre praktiske liv. Det er et stort behov for kunnskap i de ofte betente offentlige debattene om disse spørsmålene og utfordringene. Morten Magelssen fortjener takk for at han deler det han «har lært og tenkt» og bidrar med sine rike kunnskaper og nyanserte refleksjoner inn i feltet. •

—“—

Forfatteren er en svært god formidler og hans engasjement smitter. Utviklingen av bioteknologien og de mulighetene den gir reiser både helt grunnleggende spørsmål om menneske og komplekse utfordringer som berører våre praktiske liv.

—”—

JØRN ØYREHAGEN SUNDE
«KONGEN, LOVA
OG LANDET»
KAGGE FORLAG 2023

Imponerende arbeid og formidlingskunst

OMTALT AV GEORG FREDRIK RIEBER-MOHN

I år er det 1000 år siden kristenretten ble vedtatt på Moster og 250 år siden Magnus Lagabøters landslov ble rikets lov. Dette dobbeltjubileum er det god grunn til å feire.

Begge disse rettslige begivenheter bidrar til å forklare vår nasjons verdibasis og utvikling.

I 1024 var det et møte på Moster mellom kongen Olav Haraldsson (senere den hellige), biskop Grimkjell og en rekke stormenn. Der ble det vedtatt en lovgivning basert på den kristne tros- og sedelære. Kong Olav var døpt i Rouen ca. 10 år tidligere. Nå ble han opphavsmann til en lov som bidro til å kristne folket. Og 250 år senere videreutviklet Magnus Lagabøter dette kristningsverket. Som rettshistoriker Jørn Øyrehagen Sunde (JØS) skriver i en jubileumsartikkel, fullførte kong Magnus den prosessen som startet på Moster.

Nå har JØS også gitt ut en bok om Magnus Lagabøter (1238–1280). Navnet kan jo oversettes med «den store lovforbedrer», og det passer perfekt.

FOR Å SUMMERE OPP dette livsverket:

Denne helsesvake kongen, som ikke var tiltenkt en slik tittel, og som døde ung, maktet å få vedtatt vår første riksdekkende lov. Endog en lov av slik kvalitet at den kom til å gjelde i over 400 år! Kong Magnus var en av tre europeiske fyrster som lagde en slik lov på 1200-tallet. Det var selvsagt ikke noe enmannsverk. Kongen hadde flere kloke og rettskyndige rådgivere, som også hadde innsikt i andre lands lovgivning, og i de eldre lovene for de ulike tingene (Borgarting, Eidsivating, Gulating og Frostating), som ble erstattet av landsloven. Enkelte av dem reiste også utenlands og skaffet seg verdifull kunnskap til bruk i lovarbeidet. JØS spekulerer, ikke uten holdepunkter, i om en av dem i Paris hadde hørt forelesninger av datidens viktigste filosof, Thomas Aquinas. Men kongens personlige innsats i arbeidet med landsloven var helt sentral. Han var viljesterk og overbevist om hvilke verdier loven skulle bygge på, og det var hans strategi

som bidro til at loven ble akseptert og håndhevet til tross for at den til dels var radikal i sitt innhold.

JØS har skrevet en opplysende og meget god bok om Magnus Lagabøter og hans livsverk. Den gir en levende skildring av kongens person og tiden og byen han levde i. Fremstillingen er pedagogisk med bruk av gjentakelser der dette er naturlig. For her er mange detaljer og ikke enkelt å holde oversikten. Det første som slo meg ved lesningen, var at forfatteren tilhører en ny generasjon historikere som ikke er tynget av fordommer mot middelalderen og den katolske kirkens rolle. Det er ingen «mørk middelalder» han skildrer. Tvert imot. Vi får presentert kirkens, ikke minst klostrenes, rolle som dannelses- og utdanningsinstitusjoner. Magnus Lagabøter beskrives som en from og overbevist kristen, oppdratt i et fransiskanerkloster i Bergen. Og denne munkeorden var og er jo kjent for sitt karitative arbeid blant fattige og utstøtte, slik grunnleggeren Frans av Assisi viste vei. JØS understreker flere ganger at kong Magnus så seg selv som Guds ombudsmann og i lovarbeidet som etterfølger av den hellige Olav, Norges evige konge. Og loven bærer preg av det. Eksempelvis heter det i landsloven at «den kristne tro er grunnvoll og opphav til alle gode ting, og lydighet til den hellige kirke og dens ledere er lys og veiviser til all lovlig rettferdighet og barmhjertig oppførsel».

LANDSLOVEN HAR RADIKALE og kristent inspirerte innslag flere steder. JØS fremhever styrkingen av de fattiges stilling og bedring av kvinners rolle, særlig ved ekteskapsinngåelse.

Det ville møte motstand om loven innførte en alminnelig og direkte plikt til å gi almisser til de fattige. Som den strateg lovgiveren var, fremgikk plikten forutsetningsvis som unntak fra en hovedregel. Hovedregelen var at dersom noen kommer på døren og tigger og dessuten er arbeidsfør, skal vedkommende ikke få mat, men settes i arbeid og få mat som lønn. Indirekte sier regelen at den som tigger og ikke er

— “ —
JØS har skrevet en opplysende og meget god bok om Magnus Lagabøter og hans livsverk. Den gir en levende skildring av kongens person og tiden og byen han levde i.
— ” —

arbeidsfør, skal få mat. Dette understøttes også av et unntak fra hovedregelen om streng straff for tyveri av mat. Dersom tyven var arbeidsufør og sultet, var handlingen ikke straffbar.

Landsloven reduserte også den makt kvinnens foresatte hadde når ekteskap skulle inngås. Loven gjorde det mulig for kvinner å nekte å gifte seg med den som foreldrene foreslo, og dessuten åpne for at den som allerede hadde egen formue, å gifte seg med den hun ville ha.. Som JØS peker på, ser man her tydelig innflytelse fra kirkens lære om ekteskapet som et sakrament, innstiftet av Gud, og virksomt bare ved partenes frie valg av hverandre. Den ga dessuten kvinner arverett, om enn halvparten av det menn fikk. Dette var også en viktig nyskaping.

LOVEN INNFØRTE OGSÅ UNNTAK fra plikter som før var absolutte, hvis det forelå «naudsyn», altså uforskyldte og tvingende grunner til ikke å oppfylle plikten. Dette var også et fremskritt i humanitet og bar i seg kimen til regler om subjektiv skyld. JØS peker på at regler av denne karakter nok var inspirert fra kanonisk rett.

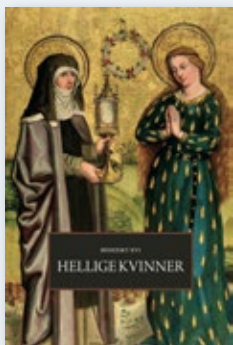
Eldre historikere har fremstilt kong Magnus som svak, særlig overfor den mektige kirken. JØS tilbakeviser dette på en overbevisende måte. Og han har fått støtte av andre historikere i ettertid. Riktignok var det enkelte konflikter med kirken. Det gjaldt særlig spørsmålet om i hvilken utstrekning landsloven kunne inneholde regler på det «åndelige» område, som egentlig lå innenfor kirkens kompetanse. Men som den strateg Magnus var, ble det ikke alvorlige brudd. Ved sættargjerden i 1273 ble det avtalt mellom erkebiskopen og kongen om skillet mellom verdslig og åndelig jurisdiksjon i Norge.

Hans strategiske evner viste seg også i regler om håndheving av landsloven. Det var tingmennene og lagmannen som her hadde hovedansvar for den dømmende virksomhet, ingen i kongens nærmeste krets. Og kongen hadde også sørget for å gi en regel

om at lovens bokstav kunne fravikes hvis den i en enkelt sak stred mot rettferdighet og sunn fornuft, eller «Guds vilje» som det het. Denne regel, som JØS kaller «genial», og som hadde et forbilde i Thomas Aquinas' tenkning, bidro til å gi folket respekt for loven og ga grunnlag for rettsskapende virksomhet ved nye dommer. I realiteten ga kongen her avkall på nidkjær maktutøvelse ved håndheving av loven. JØS sier det slik: «Det var med å avstå fra å vera maktsuveren at kong Magnus sikra at lovgjevinga hans faktisk vart brukt».

DET ER ET IMPONERENDE ARBEID forfatteren har nedlagt, og han viser stor formidlingskunst. Det rokker ikke ved denne karakteristikk av arbeidet når jeg nå trekker frem enkelte misforståelser. På s.25 skriver han som om skjærsilden kun hørte middelalderen til. Men den er fortsatt en del av katolsk tro og teologi. På s. 176 skriver han om «oskeonsdag i påskeveka». Det er visstnok en utbredt misforståelse her til lands å tro at det dreier seg om onsdag før skjærtorsdag. Men askeonsdag er innledning til fasten, som er en forberedelse til påskefeiringen, og begynner 40 dager før denne. På s. 165 og 167 blir et latinsk sitat om at «fyrsten er sett over loven», gjengitt slik: «princeps solutes est». Det skal nok være: «Princeps legibus solutes est».

Som den språknerd jeg er, kan jeg ikke unnlate å peke på enkelte språklige feil eller pussigheter. På s. 53 heter det at «herr Sigurd hadde innfunne seg med ordninga». Forfatteren vet sikkert at man innfinder seg til en forelesningstime og avfinner seg med forelesningens kvalitet. Flere steder skriver han om personer som har «rett på» ditt og datt. Det kan diskuteres om dette er gått helt inn i språket vårt, men det er en sammenblanding av «rett til» noe og «krav på». Det samme kan kanskje sies om formuleringen at kvinner skulle «samtykkja til ekteskap». Egentlig samtykker man *i* eller gir samtykke *til* noe. Men her er den gode JØS i godt selskap; tilsvarende uttrykksmåte er også brukt i en høyesterettsdom nylig. •

BENEDIKT XVI
 «HELIGE KVINNER»
 OVERSATT AV CAROLINE
 BELAÚNDE BRYNSRUD
 ST. OLAV FORLAG 2023

— “ —
I tillegg til det vi lærer om de hellige kvinnene, gir boken oss et innblikk i ulike klosterfamilier og deres spiritualitet gjennom at flere av helgenene som beskrives er ordenssøstre.
 — ” —

En oppbyggelig bok

OMTALT AV SØSTER INGEBORG-MARIE, OP

Kjønn og hellighet er to tema som stadig dukker opp i samtaler og debatt i katolske miljøer i disse dager. Hva det vil si å være kvinne eller mann, hvordan kjønn preger et menneskes væremåte og dets skjebne i livet, hva et hellig liv innebærer, hvordan hver enkelt kan realisere det universelle kallet til hellighet, alt dette er spørsmål som mange, kanskje særlig unge, kristne er opptatt av.

Om det ikke nødvendigvis var pave Benedikt XVI's intensjon å besvare disse spørsmålene da han holdt sin katekeserække om hellige kvinner i 2010 og 2011, kan det likevel hende det er svar å finne i denne boken hvor Caroline Belaúnde Brynsrud gir oss tekstene hans i norsk språkdrakt.

KJENTE OG MINDRE KJENTE

Katekesene presenterer seksten hellige kvinner. Noen hører med blant de aller mest kjente og kjære helgenene, slik som Klara av Assisi. Flere av dem, Teresa av Avila, Katarina av Siena og Hildegard av Bingen, er blitt utnevnt til kirkelærere. Andre er mindre kjente, i alle fall for oss her nord, for eksempel Marguerite d'Oingt og Veronika Giuliani. Det er altså muligheter her både til å utdype sin kunnskap og til å stifte nye bekjentskaper.

Benedikt åpner serien med å referere til sin forgjenger pave Johannes Paul IIs hyrdebrev *Mulieris Dignitatem*, hvor sistnevnte takker for «alle de eksempler på kvinnelig begavelse vi har sett gjennom historien, hos alle folk og nasjoner» og «for alle karismene Den hellige ånd har skjenket kvinnene i Guds folks historie» (MD 31, s. 7 i «Hellige kvinner»).

MANGFOLD

Man kunne være fristet til å tenke at en

generisk eller generell idé om «kvinnelig begavelse» eller «kvinnelig hellighet» ville gi oss en rekke flate kvinneportretter hvor den ene er mer eller mindre identisk med den andre. Det er dog intet entydig bilde Benedikt tegner, hverken av hellighet eller av kvinnelighet. Her finner vi både hustruer, mødre og nonner (og noen som var både det ene, det andre og det tredje i løpet av livet), kvinner som var politisk engasjerte både på kirke- og samfunnsplan, som Birgitta av Vadstena, Jeanne d'Arc og Katarina av Siena, klausurerte mystikere som Mechthild av Helfta og Julian av Norwich, og barmhjertighetsutøvere som Elisabeth av Ungarn (og noen kombinerte flere av disse «karrierene»). Enkelte hadde store intellektuelle gaver som de fikk mulighet til å utvikle gjennom studier, fremfor alt i klostrene, andre utmerker seg fremfor alt gjennom sitt «sunne bondevett». Ingen, uansett bakgrunn eller utrustning fra naturens side, er utelukket fra helligheten. Det er én av konklusjonene man kan trekke etter å ha lest boken: Gud kan virke gjennom hver og en av oss, om vi gir ham frihet.

FELLESTREKK OG ULIKHET

Det er sant at mange av kvinneskikkelsene som presenteres har en del fellestrekk. Noen av disse, for eksempel mystiske fenomener som visjoner, samtaler med åndelige vesener eller mirakler, er kanskje ikke ting dagens kvinner—eller menn!—umiddelbart vil identifisere seg med. Til Benedikts forsvar vil jeg påpeke at fellestrekkene nok i stor grad kommer av at de aller fleste kvinnene han forteller om levde i samme tidsperiode: middelalderen. Om den strekker seg over mange år og således ikke er en homogen periode, preges den likevel av visse konvensjoner, både for kvinnelighet, hellighet

KLIPP

«Frivillig fattigdom handler om å identifisere seg med Jesus på korset, slik han henger der naken. Men det betyr ikke at jeg ikke kan kjøpe meg en hamburger uten dårlig samvittighet.»

ULF EKMAN I VÅRT LAND

«Mange liberale og radikale har en egentlig like stor utfordring. Har de noe engasjement for kirken i det hele tatt, utenom å kjempe for likebehandling av skeive?»

**FRANK ROSSAVIK I AFTENPOSTEN OM
PRESTER I DEN NORSKE KIRKE**

«Før kristningen var det makt som ga rett. Høvdingen kunne gjøre hva han ville med både trelle og nyfødte. Men med kristningen ble makt og rett adskilt. Retten var noe som ikke lenger sprang ut av forhold mellom mennesker, men av Guds vilje. Det vil si, fra noe utenfor mennesket selv. Det var ikke lenger selv-lovgivning. Slik kunne også de svakeste få verdi. Barn skulle ikke lenger settes ut, trelle fikk etter hvert frihet.»

EIVOR ANDERSEN OFTESTAD I KLASSEKAMPEN

og for hvordan man skriver. Kildene til disse kvinnenes liv er påvirket av disse konvensjonene – og likevel fremtrer de med såpass mange nyanser og ulikheter!

Enhver tidsalder har sine hellighetsidealene, alt etter hva Kirken og verden trenger. Kanskje kan Benedikt XVI's katekeser også minne oss om utfordringen til å oppdage hva slags helgener vår tid og vårt samfunn trenger. Vi kan og bør lære av dem som har gått forut for oss, men å kopiere dem ukritisk vil aldri kunne fungere som strategi så lenge vi lever i tiden.

I tillegg til det vi lærer om de hellige kvinnene, gir boken oss et innblikk i ulike klosterfamilier og deres spiritualitet gjennom at flere av helgenene som beskrives er ordenssøstre. Vi får også glimt av former for fromhet og åndelighet som tilhørte det samfunnet de var en del av, og vi får utdrag av de helliges skrifter eller biografier skrevet om dem. Dette er verdifullt og kan være til inspirasjon, både til å lære mer og til å utdype eget bønneliv.

PROBLEMATISERER IKKE, MEN BYGGER OPP

I det hele tatt har vi å gjøre med en oppbyggelig bok, i den forstand at den er skrevet nettopp for det: å bygge opp. Bygge opp tro (Peter er jo kalt til å styrke sine søsken i troen), bygge opp åndelig liv, bygge opp kristen identitet og forståelse av kvinnelighet og hellighet. Katekesene problematiserer i liten grad, det være seg historisitet, fromhetsøvelser og teologien bak dem, eller kvinneidealene og de levekår som var rådende på disse helgenenes tid. Det er da heller ikke deres rolle. Ønsker man slike analyser, får man lete andre steder. Dette er ikke professor Ratzinger som skriver til sine studenter, om man enn kan ane ham i bakgrunnen. «Hellige kvinner» er en hyrdes ord til sin hjord, paven's ord til dem han gjennom hele boken kaller sine «brødre og søstre» eller sine «venner». •

ANNONSE

Karmelittklosteret trenger renovering

Neste år er det 30 år siden vi flyttet inn i klosterbygget. Lamper og panelovner har tjent sitt formål og må skiftes så snart som mulig. For ethvert bidrag som kan gjøre dette mulig, vil vi være hjertelig takknemlige.

Vi forsikrer hver bidragsyter om vår forbønn under den hellige messe for våre velgjørere som ferier en gang per måned.

Søstre i Totus Tuus, Tromsø

KONTONR.: 6420.05.10281
MERK: Belysning og varmeovner

JAN OVE ULSTEIN
**SOSIOLOGI,
TEOLOGI OG HELGE
HOGNESTADS
DOKTORAVHANDLING**
CAPPELEN DAMM 2023
450 SIDER

Springende om «oppbruddsteologi»

OMTALT AV HANS FREDRIK DAHL

Husker noen Helge Hognestad i dag? Teologen som ved siden av størrelser som Per Lønning og Børre Knudsen rystet samfunnet med sin årelange kontrovers omkring kirke og religion? Og som med sin doktorgrad i 1978 sto i sentrum for en større bevegelse med krav om endring i tro og teologi?

SOSIOLOGISK INNFLYTELSE

Man kan saktens spørre om hva den egentlig representerte, den bølgen av krav som skyllet over norsk teologi den gang i Hognestads navn. Svaret foreligger nå i Jan Ove Ulsteins bind nummer to i verket om det han kaller «oppbruddsteologien» på 1960-, 70 og 80-tallet. Det som den gang satte sinnene i bevegelse, var egentlig to forhold som danner tyngdepunkt i hvert sitt bind: Den politiske radikaliserings av 68-generasjonen i bind 1 (anmeldt her i St.Olav i fjor), samt i bind to: Den nye metode-tenkningen som slo igjennom hos de radikalisererte i form av en økende sosiologisk innflytelse. Mens tema i forrige bind altså var generasjons-radikaliseringen, er det nå læren om samfunnet, sosiologien, som banker på kristentroens dør og gjør opprøret vitenskapelig.

Når Hognestad i 1970-årene skrev sin doktoravhandling om Matteus-evangeliet, var det følgelig med det dobbelte formål å avkle den vanlige prestelige forkynnelse som kirkelig konservatisme, samtidig som han ville vise at nye og endringsorienterte fortolkningsmåter – marxismen først og fremst – kunne forklare evangelistens formuleringer. Der kirkens tradisjonelle forkynnelse virket statisk og selvbekreftende, kunne altså evangeliens historiske kontekst peke i fornyende og endringsorientert retning.

BUING OG HEIAROP

Hognestad møtte motstand da avhandlingen ble bedømt i 1978. De ordinære opponenter Gustaf Wingren (teologi) og Guttorm Fløistad (filosofi) anså begge evangelie-gjennomgåelsen svært ordinær og knapt nok doktorverdig, men fant begge metodegrepet – sosiologien – interessant og fornyende. Fra dette hold møtte altså doktoranden bare delvis godkjenning. Opposisjonen *ex auditorio* var verre. Per Lønning gikk i rette med metodeteorien, som han fant påklistret og derfor irrelevant, for ikke å si

selvmotsigende. Jakob Jervell (som også opptrådte fra auditoriet) hadde dertil store innsigelser. Til sammen møtte altså Hognestad-prosjektet såpass til innvendinger at det bare så vidt passerte det vitenskapelige nåløyet. Stemningen i den fullsatt salen var imidlertid tydelig på doktorandens side – med heiarop og buing underveis, helt uvanlig for en akademisk disputas.

Merkelig nok var det ingen som tok opp avhandlingens empirisk-sosiologiske del – analysen av ca. 70 preken- og andaktstekster som Hognestad hadde sakset fra radio og ukeskrifter, og som han tolker i sin avhandling. Hvorvidt dette tekstutvalget kan sies å være utfyllende og representativt for Den norske kirkes syn på seg selv, lar seg diskutere. Men det sto altså ikke sentralt i denne mannjevning- og blir heller ikke opplyst i Ulsteins bok nå. Kanskje skyldes det en underliggende følelse av at kirkens budskap ikke når ut uansett, en slags felles sorg over sekulariseringen?

SAVNER KONKLUSJON

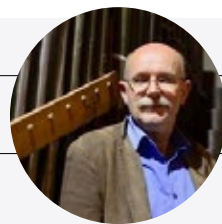
Det kan nok diskuteres om dette annet bind om oppbruddsteologien – og som for to tredjedels vedkommende er viet Hognestadsaken – er like tilgjengelig som det første. Teksten er tung og svært innforstått; den forutsetter kanskje mer av kjennskap til saken enn godt er. Presentasjonen av sosiologien krever også sitt. Iblant glipper selve meningen. Og hvorfor er ikke sosiologenes opprinnelige forsøk på å trenge inn i gudstroen med (den står i første utgave av Det norske samfunn)? Sluttkapitlet om Hognestads skjebne etter disputasen, da han første gang ble godkjent som prest, er litt springende. I det hele tatt: Verket savner en kyndig konklusjon. Har oppbruddsteologien slått igjennom? Er den sosiologiske tilnærming som ble forsøkt, vellykket, enn si fullendt?

Ett står fast. Helge Hognestad er en interessant, ja fascinerende skikkelse i norsk trosliv. Han har sin egen teologi, og har skrevet en mengde bøker, blant dem «Gi sjelen rom» i 2021 og «Jesus døde ikke for våre synder» fra året etter. Hans angrep på dogmet om syndsforlatelsen er så vidt jeg forstår interessant, i alle fall fullt verd å diskutere. Og det gjør vi lettere, nå da Ulsteins store verk om radikaliserings og dens forløp er fullført. •

—“—
**Ett står fast.
Helge Hognestad
er en interessant,
ja fascinerende
skikkelse i
norsk trosliv.**

—”—

AMUND DAHLEN er organist i St. Paul kirke i Bergen og leder av orgelklubben Ferdinand. Han skriver om musikk for St. Olav tidsskrift.

KASKADER AV KLANG

To fenomenale innspillinger fra katedralen Saint-Eustache i Paris.

THIERRY ESCAICH
LE SOUFFLE DE L'ÂME
ANIMA NOSTRA

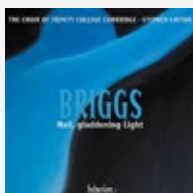
Siden 2015 har Thomas Ospital vært titulærganist i Saint-Eustache. Han hadde da studert ved nasjonalkonservatoriet med blant andre Olivier Latry og Philippe Lefebvre, og etter hvert har han blitt viden kjent for sine forrykende energiske improvisasjoner.

Akustikken i Saint-Eustache er lang, men glitrende tydelig. Orgelet er stort og fargerikt; det har intet mindre enn tre stemmer i 32 fots leie i pedalen. Dette gir et bassfundament utenom det vanlige. Noen pipe-rekker er splittet opp for å forsterke utvalgte overtoner mer enn det man normalt gjør. Klangpalletten er dermed utvidet og rikere.

Ovennevnte kan oppleves i all sin prakt i innspillingen «Le souffle de l'âme», der Thomas Ospital spiller sammen med vokalensemblet «Chœur de chambre Dulci Jubilo». Musikken er skrevet av Thierry Escaich, og Hr. Ospital improviserer dertil.

På innspillingen er der tre motetter for 12 stemmer og orgel, Messe Romanum; Kyrie, Gloria, Sanctus og Agnus Dei, og det hele avrundes med et Magnificat. Klanglig og rytmisk er dette en fantastisk innspilling, fylt med vitalitet og overskudd. Thomas Ospital viser til fulle hvilken fantastisk musiker han er. Koret klinger superbra i alle valører. Det er bare å la seg henføre av korsang i katedralklang.

De av dere som er i Bergen helgen 24. og 25. august, kan høre Thomas Ospital spille to konserter: Lørdag i St. Paul kirke og søndag i domkirken.

DAVID BRIGGS
CHOIR OF TRINITY COLLEGE
HAIL, GLADDENING LIGHT & OTHER WORKS
HYPERION

Den engelske organisten og komponisten David Briggs har en mangslungen og rik karriere. Blant

annet studerte han i Paris med Jean Langlais, som var kjent som en av de største improvisatørene for sin tid. David Briggs har siden 2017 hatt tilhold i Nord-Amerika, og for tiden er han såkalt «artist in residence» i St. John the Divine i New York City. Han er berømt for sine bearbeidelser og innspillinger av symfonisk musikk: Mahler, Bruckner og Elgar, samt Sigurd Jorsalfar av Grieg!

Ved siden av å være en eksekutør av stort format, har han begått en del komposisjoner. Han har slått seg sammen med Choir of Trinity College i Cambridge, under ledelse av Stephen Layton, og spilt inn under tittelen «Hail, Gladdening Light & other works». På innspillingen kan du lytte til Jubilate Deo, Set Me as a Seal, Surrexit Dominus, Ubi Caritas og Vexilla Regis. Musikken spenner fra det engelsk pompøse til den enkle gregorianske hymne med improvisasjoner. Fra rolige klangflater til voldsomme klangutbrudd. Dette er en enestående mulighet å bli kjent med en utøvende, skapende kunstner på aller høyeste nivå. Lytt, og la deg begeistre av et uhyre veltrimmet kor og en komponist, organist og improvisatør med svært velutviklet sans for form og innhold.

Bonustips!

Den engelske pianisten Benjamin Grosvenor har spilt med mange av verdens ledende orkestre, og er av magasinet Gramophone listet som en av de 50 betydeligste pianister på plate. Han har siden 2011 gitt ut flere innspillinger på Decca. Hvis du har lyst til å lytte på Hr. Grosvenors tekniske briljans og intense musikalitet, foreslår jeg to innspillinger:

- **Homages** med Bachs Partita i d-moll arrangert av Busoni, samt stykker av Mendelssohn, Chopin og Franck
- **Schumann & Brahms**

Hans tolkning av Schumanns *Kreiseriana* op.16 er omtalt i fagpressen som nærmest en fullkommen tolkning – et kunstverk.

Lytt og nyt!

AKTUELL PROFIL

Hvem: Ingrid Rosendorf Joys
Aktuell: Ny generalsekretær
i Caritas Norge

Vidsynt generasjons- katolikk

De siste åtte årene har Ingrid Rosendorf Joys vært det livssyns åpne Norges fremste talskvinne. Hvordan henger det sammen med at hun kommer fra en familie som i generasjoner har vært katolikker både på mor- og farsiden?

TEKST OG FOTO: PETTER T. STOCKE-NICOLAISEN

Ingrid Rosendorf Joys har vært generalsekretær i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) siden 2016. Nå vender hun tilbake til den katolske storfamilien som generalsekretær i Kirkens humanitære organisasjon Caritas.

– Hva er du mest stolt av å ha oppnådd i STL?

– *Det livssyns åpne samfunn* er blitt det storsamfunnet strekker seg etter. Det er ikke noe bare for spesielt interesserte, det er blitt et allment ideal – fordi det er bedre enn alternativene: Da kan folk leve ut sitt livssyn eller sin tro fra vuggen til grav, noe som har stor verdi ikke bare for den enkelte, men for hele samfunnet, sier Joys. Hun trekker frem dialogen mellom lederne for forskjellige trossamfunn, dialogen mellom trossamfunnene og skeive samt prosjektet «Trygg i bønn», som helt sentrale prosjekter.

Joys er en ekte generasjonskatolikk. Foreldrene var katolikker, og på begge sider kan de trekke sine katolske tros-linjer langt tilbake.

– Jeg er trygg på min tro og katolske identitet. Det har gjort det helt naturlig for meg å argumentere prinsipielt for religions- og livssynsfriheten, som ligger til grunn for et livssyns åpent samfunn: «Jeg skal ha frihet til å utøve min tro, men det skal du også.» Dette prinsippet mener jeg vi finner i dypet av katolsk tenkning: Alle er skapt i Guds bilde: Vi er alle like mye verdt og dermed utstyrt med de samme rettigheter, resonnerer Joys.

**«For å koble av,
gjør jeg ikke
ingenting – jeg gjør
andre ting.»**

SNU PILENE: – Flere piler går i gal retning. Klimakrisen eskalerer. Det kriges i Europa og i Midtøsten. Å være ung er vanskeligere enn på lenge; det blir flere fattige og friheter innskrenkes. Nå føles det enda mer påkrevd å være med på å snu denne utviklingen og å arbeide for en bedre og mer rettferdig verden, ute og hjemme, sier Ingrid Rosendorf Joys, Caritas Norges nye generalsekretær. Foto: Petter T. Stocke-Nicolaisen

INGRID ROSENDORF JOYS

Født: 1971

Familie: Gift med Jorge, tre barn, ett bonusbarn og ett barnebarn

Fødested: Årdal, men emigrerte etter få timer til Bergen

Bosted: Oslo

Utdannelse: Sosiolog, cand.polit., NTNU

Stilling: Ny Generalsekretær i Caritas

Hun mener at å være katolikk har gitt henne både norsk mangfolds- og minoritetskompetanse: Hun er del av den kristne majoriteten – men som medlem av den katolske minoritetskirken.

– Det har vært verdifullt og gitt meg gode perspektiver på norske tros- og livssynsforhold, sier Joys.

– Hva mener du med mangfoldskompetanse?

– Når jeg stikker hodet inn i St. Olav domkirke kl. 10.59 på søndager, er det ikke et meningsfellesskap jeg kommer inn i, men et trosfellesskap. Vi samles om troen, ikke om meninger – dessuten: Innenfor Den katolske kirke er generøsiteten stor når det kommer til *hvordan* troen kommer til uttrykk. Ta en tur innom høymessen på norsk i St. Paul kirke i Bergen og San Agustin-kirken i Lima, Peru, og du forstår umiddelbart hva jeg mener.

– **Du har vært leder av STL i åtte år, nå tar du over som generalsekretær i Caritas Norge. Hvordan vil du beskrive deg selv som leder?**

– Jeg er en tydelig leder – det er iallfall de tilbakemeldingene jeg får: Jeg er god til å peke ut en retning og til å motivere folk til å bevege seg samlet i den retningen. Så opplever jeg iallfall meg selv som raus og «nedpå». Jeg er opptatt av at både jeg og andre skal prestere for å nå mål, men jeg gir stort rom til den enkelte og detaljstyrer ikke, sier Joys, som tiltrer sin nye stilling i mars 2024.

– Jeg hadde verdens beste jobb, så kom verdens enda mer beste jobb på markedet! Da måtte jeg bare søke. Det Caritas står for er noe av det fineste ved Den katolske kirke; vi gjør verden til et bedre sted, i praksis. Å være med på det prosjektet, var det umulig å si nei til.

– Du forlater én krevende lederrolle til fordel for en annen. Hva er ditt beste tips til å ha det godt, selv om man har gjort karriere?

– Å være til stede der man er – når man er der: Å koble seg på når man arbeider, men også kunne koble seg av når det er nødvendig. Når jeg er med venner, familie, på teater eller plukker sopp, så gir det meg overskudd. For å koble av, gjør jeg ikke ingenting – jeg gjør andre ting, sier Ingrid Rosendorf Joys. •

NYTT OM NAVN

Pavens bønneintensjoner

MARS

For kristne som er i livsfare

La oss be om at de troende som risikerer livet for evangeliet i ulike deler av verden kan fylle Kirken med sitt mot og misjonsengasjement.

APRIL

For kvinnenes rolle

La oss be om at kvinnenes verdighet og verdi blir anerkjent i alle kulturer, og at det blir slutt på diskrimineringen de møter i enkelte deler av verden.

MAI

For formasjonen av ordenskandidater og prestestudenter

La oss be om at menn og kvinner i ordenssamfunn og seminarister vokser i sin kallsreise gjennom menneskelig, pastoral, åndelig og formasjon, som hjelper dem til å bli troverdige vitner om evangeliet.

FASIT PÅSKEQUIZ

1. A | 2. B: Begrepet henviser til at det skal ha vært 70 lærde involvert i oversettelsen | 3. B
4. C: Ordet vulgata betyr felles eller folkelig, ettersom latin var felles språk for Vestromerriket på den tiden | 5. C | 6. B: Ordet «alene» ble lagt etter ordet «tro», og rettferdiggjør på den måten Luthers tanke om rettferdiggjørelse ved «Sola fide» eller tro alene | 7. C | 8. A | 9. C | 10. B
11. B | 12. A | 13. C | 14. B | 15. A | 16. C | 17. A
18. C | 19. A | 20. B

Katolsk tidsskrift for religion og kultur

Grunnlagt 1889
av Johannes Olaf Fallize.

Hvori opptatt «Klippen»
(Midt-Norge, 1950–78), «Stella
Maris» (Nord-Norge, 1950–68)
og «Broen» (Landsdekkende,
1979–2009).

Utgis av:
Norsk Katolsk Bispedømme
Nr. 1–2024, årgang 136
ISSN 0802-6726
• Oslo katolske bispedømme
• Trondheim Stift
• Tromsø Stift

Adresse:
Akersveien 5, 0177 Oslo
www.katolsk.no/kirkebladet

Redaktører:
Nils Heyerdahl
Hans Rossiné (ansv.)

Redaksjon:
Petter Stocke-Nicolaisen
Olav Rune Ekeland Bastrup
Caroline Belaúnde Brynsrud
Sverre Granmo Hertzberg
Øyvind J. Vardenær Evenstad

Design og layout:
Erlend Lans Pedersen

Gaver til tidsskriftet:

Fra Norge:
Kontonr.: 3000. 15. 11110
(gir skattefradrag)

Fra utlandet:
Sparebanken Sør
Postboks 200
4662 Kristiansand
BIC/SWIFT: SPSONO22XXX
IBAN: NO43 3000 2275 321

**Signerte artikler står for
forfatterens regning.**

**Dersom intet annet er angitt, er
bildene hentet fra katolsk.no**

**St. Olav tidsskrift redigeres
etter prinsippene i Redaktør-
plakaten og Vær Varsom-
plakaten.**

**Redaksjonen tar intet ansvar
for ikke-bestilt stoff.**

Redaksjonsslutt: 01.03.24

Deadline neste nummer:
29.04.24

Trykk: UnitedPress, Latvia
Opplag: 4700

Forsidefoto:
Tor Stenersen

KUNNGJØRINGER

Oslo katolske bispedømme

Biskop Bernt I. Eidsvig har følgende kunngjøringer for Oslo katolske bispedømme:

PRESTERÅDET

Presterådet har for den kommende periode følgende sammensetning:

MEMBRA NATA:

- Generalvikar mgr. Huynh Tan Hai
- Biskoppelig vikar mgr. dr. Torbjørn Olsen
- Biskoppelig vikar p. Oddvar Moi

VALGTE MEDLEMMER:

- Sogneprest p. Pål Bratbak
- Sogneprest p. Sigurd Markussen
- Sogneprest p. Pawel Wiech
- Stiftskapellan p. Ole Martin Stamnestrø
- Sogneprest p. Thanh Phu Nguyen

UTNEVNTE MEDLEMMER:

- Sogneprest p. Łukasz Gruchała
- Seminarets rektor p. Bjørn Tao Q. Nguyen

KONSULTORKOLLEGIET

Konsultorkollegiet har denne sammensetning i den kommende periode:

- Generalvikar mgr. Huynh Tan Hai
- Biskoppelig vikar mgr. dr. Torbjørn Olsen
- Sogneprest p. Pål Bratbak
- Sogneprest p. Sigurd Markussen
- Stiftskapellan p. Ole Martin Stamnestrø
- Sogneprest p. Thanh Phu Nguyen

GEISTLIG TJENESTE

- ▶ Med virkning fra 23. desember 2023 er den nyankomne p. **Meconnen Tesfazghi** utnevnt til kapellan i St. Hallvard menighet i Oslo, med særskilt ansvar for den eritreiske sjelesorg.
- ▶ Med virkning fra 5. januar 2024 er p. **Slawomir Czuba** løst fra tjenesten som kapellan i St. Gudmund menighet på Jessheim. P. Czuba opprettholder tjenesten som kapellan i St. Johannes, Apostel og Evangelist menighet i Oslo.
- ▶ Med virkning fra den 5. januar er den nyankomne p. **Tomasz Siembab** utnevnt til kapellan i St. Gudmund menighet på Jessheim, med ansvar for polsk sjelesorg.

Trondheim stift

Biskop Erik Varden har følgende kunngjøring for Trondheim stift:

GEISTLIG TJENESTE

- ▶ Erik Varden OCSO, biskop-prelat av Trondheim stift, løser p. **Piotr Ostafin** fra stillingen som sogneadministrator for St. Torfinn menighet i Levanger og fra samme dato utnevnes han til Sogneprest i St. Torfinn menighet i Levanger. Med alle tilhørende plikter og rettigheter. Med virkning fra 14. januar 2024.
- ▶ Erik Varden OCSO, biskop-prelat av Trondheim stift, løser p. **Waldemar Jachymczak** fra stillingen som sogneadministrator for Vår Frue menighet i Ålesund. Fra samme dato utnevnes han til sogneprest i Vår Frue menighet i Ålesund med alle tilhørende plikter og rettigheter. Utnevnelsen trådte i kraft 10. desember 2023.

GAVE TIL ST. OLAV TIDSSKRIFT

Støtt St. Olav tidsskrift ved å gi en gave.

Benytt Vipps-nummer: 589094
eller kontonummer: 3000 15 11110

Gavebeløpet gir skattefradrag

Elsa Lystad (1930–2023)

Elsa Lystad sovnet stille inn 2. juledag i 2023. Meget er skrevet om henne i tiden etter, og utallige klipp fra hennes mange filmer er blitt vist på TV. Men når « St Olav », noe på etterskudd, vil minnes henne, er det fordi Elsa også var katolikk, noe som sjelden ble nevnt i nekrologene, til tross for at bisettelsen fant sted med en requiem-messe.

Riktignok var ikke Elsa noen ivrig kirkegjenger de siste årene, «benkene er for harde» sa hun ofte. Men ekteskapet med Arpad Szenes førte til at de tre barna ble døpt katolsk og hun selv senere ble undervist og opptatt i Kirken av fransiskanerpater Castricum i 1974. Sønnen Hallvard snakker også varmt om årene på St Sunniva og det var helt naturlig at Elsa skulle bisettes i St. Hallvard der hun hadde hatt sitt åndelige hjem.

Da jeg i flere år bodde i Frankrike, besøkte jeg henne når jeg var i Oslo på sommerferie. En søndag hentet jeg henne der hun bodde for å ta henne med til høymessen i St Dominikus, som ikke var langt unna. Vi gikk muntert nedover Kirkeveien

– Elsa med en pute til benken under én arm og nonnen i den andre, mens folk vi møtte forgyves speidet etter en kamerabil fra NRK i ferd med å ta opp et nytt moro-program!

Latter var det meget av under besøkene hos henne, Det var som forestillinger der Elsa pratet uten stans. Men det var også mye alvor, i sær når hun snakket om sin mor og barndommen i vanskelige kår. Den katolske tro var ofte samtaleemne, og hun hadde også en venneskare av trosfeller som møttes både her i Norge og i Roma.

Da Elsa etter hvert ble for syk til å klare seg alene, kom hun på et sykehjem der hun fikk god pleie og var til sin død. Det var også der jeg traff henne for siste gang, men da levde hun i sin egen verden mens hun gjøglet videre.

Kjære Elsa – kanskje fortsetter du å more den himmelske hærske, men vi savner deg her nede. Måtte du hvile i fred.

Søster Mette Andrésen OP

Høring for nytt Missale Romanum på norsk er gjennomført

Liturgikommisjonens forslag til nytt *Missale Romanum* har vært ute på høring og kommisjonen skal nå arbeide videre mot ferdigstillelse.

– Det er hyggelig at kommisjonen har fått mye skryt for sitt grundige arbeid, også av dem som ellers er uenige i enkeltforslag, sier diakon Sigurd Hareide, sekretær for Litturgikommisjonen.

Et *missale* inneholder de liturgiske tekstene som brukes under messen og styrer messens gang. For en del år siden fikk Den norske katolske liturgikommisjon i oppdrag fra formannen, biskop Eidsvig, å forberede en ny utgave av *Missale Romanum* på norsk. Forrige høst hadde arbeidet kommet så langt at messens hovedtekster var klare for en offentlig høring.

Høringen foregikk fra 1. august 2023 til 1. februar 2024. Kommisjonen ba en rekke personer og institusjoner uttale seg, i hovedsak fra Den katolske kirke, men også høyskolene MF og VID deltok. Det har kommet inn svar fra i alt 29 høringsinstanser, fordelt på 43 dokumenter. Nå skal innspillene grovsorteres og det skal planlegges hvordan alt skal legges frem og behandles på kommisjonens neste møte i april.

– Trolig trenger vi flere møter for å gjennomgå alt, sier Hareide.

Mgr. Torbjørn Olsen, kommisjonens viseformann, skriver i en redegjørelse at «Helt sikkert er det at kommisjonen har fått et rikholdig responsmateriale å forholde seg til. Sikkert er det også at det ikke blir full enighet i kommisjonen. Til slutt må våre biskoper konkludere, før saken går videre til Den nordiske bispekonferanse og til Vatikanet.» •

PER BJØRN HALVORSEN OP:

TROENS NATT

I natt er troens natt, men en natt hvor den usynlige *nesten* blir synlig, som i et glimt. I et kort øyeblikk stiger troens realiteter, den usynlige virkelighet, *nesten* synlig frem for oss. Lyset fra Jesu grav skinner iblant oss, torturredskapet korset forvandles til håpets symbol og seierens trofé, den korsfestedes ansikt forklares av det guddommelige skjær så vi *nesten* ikke kjenner ham, igjen, og han er nødt til å si til oss: «Kjenner dere meg ikke? Det er jo meg».

Det er denne troens spede flamme som kirken har båret frem gjennom alle århundrer, helt frem til oss. I dåpen ble vi døpt inn i Jesu lidelse og død, for å få del i hans oppstandelse, og det er denne vår hellige tro som vi sammen med apostlene og alle de troende gjennom alle tider nå på nytt skal bekrefte og bekjenne, den tro som engelen først forkynte for kvinnene ved den tomme grav: «Han er ikke her, han er oppstanden».

Per Bjørn Halvorsen (1939–2007) er «katolsk profil» i dette nummeret av St.Olav. Pateren var en fremragende predikant, og utga to prekensamlinger: *Katolske prekener* (1989) og *Kjenn din verdighet* (2005). Den teksten vi gjengir her, er hentet fra prekenen «Påskennatt» og står i den første samlingen.

Håp i små handlinger FOR DET FELLES GODE

**Avstå fra
et gode
og gi med
glede**

Kafébesøk til 143,-
– frø til en familie

Genser til 306,-
– kjøkkenhage til en familie

Frisørtime til 708,-
– nødhjelpsutstyr til en familie

Flyreise til 4 734,-
– støtte og veiledning til
flyktninger og innvandrere

vopps
93082

*Symbolske gaver

FASTEAKSJONEN 2024